

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav Politologie

Diplomová práce

Mgr. Markéta Minářová

**Historický vývoj koncepce univerzálního
základního příjmu**

The historical development of the concept
Universal Basic Income

Praha 2016

vedoucí práce: Doc. PhDr. Marek Hrubec, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou prací s názvem Historický vývoj koncepce univerzálního základního příjmu vypracovala samostatně s použitím úplného výčtu citací informačních pramenů uvedených v seznamu, který je součástí této práce. Rovněž prohlašuji, že tato práce nebyla již využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 23. března 2016

.....
Markéta Minářová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce panu doc. PhDr. Marku Hrubcovi, Ph.D. za neocenitelnou pomoc, cenné rady, připomínky, ochotu, vstřícnost, odborné vedení a podstatné informace, kterých se mi od něho dostalo.

Obsah

Abstrakt.....	5
Úvod.....	6
1 Aproximace nepodmíněného základního příjmu.....	9
2 První ucelené návrhy minimálních a základních příjmů: Thomas More a Johannes Ludovicus Vives	11
2.1 První ukotvené myšlenky univerzálního základního příjmu.....	11
2.2 Návaznost myšlenek a dividendy pro všechny občany Spojených států amerických	17
2.3 Potřeby životního minima	19
3 Nejvýraznější kritici Moreovy a Vivesovy koncepce minimálního příjmu.....	21
3.1 Blahobyt národů	21
3.2 Zásady a zdanění	23
4 Rozdílnost názorů a pohledů na UZP	25
4.1 Následné představy pozdějších utopistů	25
4.2 Garance základního příjmu na počátku dvacátého století.....	30
4.3 I Have a Dream	34
5 Prohlášení garantovaného ročního příjmu	36
5.1 Věk (ne)jistoty.....	38
5.2 Omyl <i>post hoc</i>	41
5.3 Demograf	44
5.3.1 Ekvivalent k záporné dani z příjmu?	46
6 Fáze příklonu a opouštění	47
6.1 Citlivá a citelná forma v nepodmíněném příjmu.....	47
6.2 Konzervativní stránka nepodmíněného příjmu	55
7 UZP a současnost.....	61
7.1 Transformace evropských diskusí základního příjmu do základního příjmu debaty celosvětové.....	61
7.2 Ať jedí koláče.....	63
8 Má nepodmíněný příjem budoucnost?.....	68
Závěr	72
Bibliografie	74

Abstrakt

Cílem diplomové práce je zaznamenat historický vývoj politické a politologické koncepce univerzálního základního příjmu, pokusí se jej zmapovat od jeho počátků až do současnosti. Práce bude zpracovávat nepodmíněný základní příjem tak, jak ho popisoval Thomas More a Johannes Ludovicus Vives s tím, že se současně zaměří na jejich pozdější kritiky z řad myslitelů, kteří ovlivnili politiku, ekonomii a filosofii. Na tyto teoretiky pak naváže moderními myšlenkami UZP, které pak budou porovnány s předchozími autory. Diplomová práce ukáže vývoj a prohlubování myšlenek univerzálního základního příjmu prostřednictvím komparace koncepcí jednotlivých autorů.

Abstract

The aim of this thesis is to record The historical development of political and political science concept of Universal Basic Income, it tries to map from its beginnings to the present. This thesis will handle the Universal Basic Income as that described by Thomas More and by Johannes Ludovicus Vives. Thesis will focus on their later critics from series of economic and philosophical thinkers and political scientists. UBI will build on these theorists modern ideas which will then be compared with previous authors. This thesis will show the development and deepening of ideas of Universal Basic Income through comparison of the concept of individual authors.

Klíčová slova

Univerzální základní příjem, garantovaný, nepodmíněný, záporná daň z příjmu, filosofové, ekonomové, teoretici, myšlenka, koncepce, systém, program

Key words

The Universal Basic Income, guaranteed, unconditional, Negative income tax, philosopher, economist, theoretist, the idea, the concept, the system, the programme

Úvod

„Cílem politiky je spravedlivý život dosažený společným dobrem. Pro dosažení spravedlivého života pro všechny osoby ve státě, je nezbytné stanovit spravedlnost politickou, která by měla předcházet spravedlnosti přerozdělovací vytvořené zákonem.“

Aristotelés, *Politika*

Tato diplomová práce se bude zabývat politicko-filosofickou problematikou univerzálního základního příjmu z hlediska jeho postupného vývoje. Práce je zprvu zaměřena na základní příjem obecně, přičemž hned v úvodu bych ráda poznamenala, že o základním příjmu můžeme mluvit v mnoha pojmech ať už jako o všeobecném základním příjmu, nepodmíněném příjmu nebo příjmu garantovaném. V samotné práci jsou tyto a další termíny uváděny v souvislosti s tím, jak se o základním příjmu dotyčný autor vyjadřoval.

Cílem diplomové práce je zaznamenat historický vývoj koncepce univerzálního základního příjmu, pokusím se jej zmapovat od jeho počátků až do současnosti. V práci se nejprve zaměřím na sociální systém podle prvního chalífy Abu Bakra, který zavedl minimální úroveň příjmu, která byla přidělena každému muži, ženě i dítěti. Potom zpracuji nepodmíněný základní příjem tak, jak ho popisoval Thomas More ve svém díle *Utopie* a na kterého s podobnou myšlenkou navázal jeho přítel Johannes Ludovicus Vives, jenž je v dnešní době velmi často opomíjený a stojí ve stínu svého o mnohem známějšího současníka, což je doloženo faktem, že kromě nedokonalého zpracování do angličtiny jsem musela čerpat z originálního latinského textu z 16. století. Americký revolucionář Thomas Paine pak o dvě stě let později přišel s myšlenkou dividend pro všechny občany Spojených států. Nakonec budu v tomto historickém pojetí zkoumat stanovisko Napoleona Bonaparta, který pragmaticky vycházel z Paineova pojetí a zaměřil se na potřeby existence člověka, který má právo na podíl ze zemských produktů.

Diplomová práce má ukázat vývoj a prohlubování filosofických, politologických a ekonomických myšlenek prostřednictvím komparace koncepcí jednotlivých autorů. Práce se bude snažit o vzájemné propojení těchto autorů v závislosti na tom, jak na sebe mohli

eventuálně navazovat, v čem se doplňovali a co si naopak v nepodmíněném příjmu vyvraceli. V souvislosti s touto koncepcí se další výzkum bude zabírat otázkou „Moreových kritiků“, kteří se ve svých pracích a myšlenkách základním příjmem zabývali, ale kritizovali Moreovo a Vivesovo pojetí, zejména to, jak by se dosáhlo požadovaných prostředků. Tato část bude převážně odkazovat na ekonomické (teoretické) myslitele, jako je Adam Smith, David Ricardo, Bertrand Russell a jiní.

Na tyto „ekonomické filosofy“ bych se poté pokusila navázat s moderními myšlenkami garantovaného příjmu v pojetí J. Tobina, P. Samuelsona a K. Galbraitha, kteří byli nejvýznamnějšími signatáři Prohlášení garantovaného ročního příjmu z roku 1968.

Následná vývojová linie univerzálního základního příjmu je úzce spjata s liberálními a neoliberálními zástupci, jako je např. Friedrich Hayek či Herbert A. Simon.

Nakonec se diplomová práce zaměří na současnost a zejména budoucnost nepodmíněného příjmu, kde dojde k porovnání verzí nejvýznamnějšího zastávce univerzálního základního příjmu levicového libertariána Philippe Van Parijse a socialisty Erika Olina Wrighta.

Studium, analýza pramenů a metodika

Tuto práci jsem napsala na základě prostudované odborné literatury, přednášek, spisů a internetových zdrojů, které jsou uvedeny v seznamu pramenů. Mezi mé primární zdroje, ze kterých jsem získala nespočet informací, se řadí zejména publikace od Eduarda Matarazza Suplicyho¹, např. *Citizen's Basic Income* a knihy a články Philippe Van Parijse mj. *Real Freedom for All. What (If Anything) Can Justify Capitalism?* Tito autoři se ve svém díle věnují všeobecnému základnímu příjmu velmi zevrubně, čímž mi poskytly neocenitelnou pomoc při tvoření mé vlastní práce. Přínosným a klíčovým zdrojem se stala již zmiňovaná *Utopie* od Thomase Morea, ve které se objevuje první propracovaná myšlenka univerzálního základního příjmu. Vedle *Utopie* se pro moji práci stal stejně důležitý spis od Johannese L. Vivese, *De Subvencione Pauperum sive de Humanis Necessitatibus*, ve kterém se autor ztotožňuje s myšlenkami svého humanistického přítele. Informace jsem primárně čerpala z tohoto textu, ale k ruce jsem rovněž měla přepracované

¹ Brazilský levicový politik, ekonom a profesor. Je jedním ze zakladatelů a hlavních politických osobností Workers Party of Brazil (PT). E. M. Suplicy není pouze teoretik, ale také senátor, který v roce 1991 prosadil zákon Bill of Law o garantovaném základním příjmu.

vydání od Paula Spickera, *The Origins of Modern Welfare*. Juan Luis Vives, *De Subventione Puperum , and City of Ypres, Forma Subventionis Pauperum*.

Mezi mé další důležité zdroje se řadí oficiální webové stránky BIEN - Basic Income Earth Network, která má za úkol šířit osvětu nepodmíněného základního příjmu. Primárním pramenem se pro moji práci stal rovněž spis *Agrarian Justice* od Thomase Painea a kniha J. Christophera Herolda, *The Mind of Napoleon. A Selection from His Written and Spoken Words*, ve které jsou uvedeny osobní dopisy Napoleona Bonaparta stejně jako jeho doložené proslovy. U jednotlivých teoretiků je cílená snaha vycházet především z jejich vlastních textů a interpretací, tak aby byly jejich pohledy na diskutovanou problematiku, co nejpřesnější.

Metodou použitou k analýze individuálních pramenů je politologický rozbor jednotlivých spisů a dokumentů s cílem zmapovat tuto, v naší zemi příliš neprobádanou, oblast historické koncepce nepodmíněného příjmu od sedmého století až do současnosti.

1 Aproximace nepodmíněného základního příjmu

Jak už bylo nadneseno v úvodu, tato diplomová práce se zabývá historickým vývojem univerzálního základního příjmu. Než však přijdu k samotné problematice, ráda bych vyčlenila místo pro ideologické zařazení našeho tématu a přiblížila stěžejní myšlenku všeobecného základního příjmu.

Univerzální základní příjem, nazývaný také příjmem nepodmíněným, můžeme definovat jako příjem, který dostává každý občan nezávisle na tom, v jaké se nachází ekonomické situaci. A je to takový příjem, který mu umožňuje zajistit důstojný život ve společnosti. Argumentuje tím způsobem, že každý občan má právo na spravedlivý podíl bohatství země, kterou sdílí s ostatními spoluobčany.² Můžeme jej tedy v současnosti zařadit pod levicový libertarianismus, jehož hlavním představitelem je Philippe Van Parijs³. Tento egalitární libertarianismus poukazuje na skutečnost, že to, co jedinec považuje za vlastnictví, vzniklo komplikovanou formou v dějinách. Představuje názor, že jazyk a další bohatství zdědil od předchozích generací. Zároveň se ptá, zda je ospravedlnitelné, když někteří lidé nemohou realizovat svou svobodu, zatímco jiní ji realizují možná až v přílišném množství. Parijs odkazuje na spor mezi kapitalismem a socialismem a zastává názor, že je důležité určit, který režim je svobodný a který efektivnější. Důležité je zaměřit se na klíčová opatření zaměřující se na potřeby jedince. A právě tyto potřeby má zajistit univerzální základní příjem.⁴

Parijs ovšem odkazuje na soudobý kapitalismus, ve kterém existují nepřijatelné nerovnosti, a domnívá se, že klíčovou hodnotou je svoboda. To ale neznamená být v rozporu s odmítnutím dnešních nerovností. Zaměňuje svobodu za schopnost participovat na kolektivním rozhodování a nakonec k popření práva na vlastnictví sebe sama. V okamžiku, kdy jsou omezena vlastnická práva jedince, je omezena i jeho svoboda.⁵

Levicový libertarianismus zastává názor, že lidé vždy vlastnili přírodní zdroje společně, a měli by tedy k jejich vlastnictví mít i vždy rovný přístup. Podle levicových libertariánů může být nerovné vlastnictví přírodních zdrojů ospravedlnitelné, jen pokud se

² HRUBEC, M. *Nepodmíněný základní příjem*. In: HRUBEC, M. a kol. *Nepodmíněný základní příjem*. První vydání. Praha: Ekumenická akademie, 2013, s. 4-8.

³ Philippe Van Parijs – ekonom a filosof, jeden ze zakladatelů celosvětové sítě o nepodmíněném základním příjmu Basic Income Earth Network.

⁴ VAN PARIJS, P. *Arguing for Basic Income: Ethical Foundations for a Radical Reform*. In: VAN PARIJS, P. (ed.) *Theory and Society*. London: Verso, 1995, pp. 881-889.

⁵ HRUBEC, M.: *O egalitárním libertarismu*. In: VAN PARIJS, P. – HRUBEC, M. – BRABEC, M. a kol. *Všeobecný základní příjem. Právo na lenost, nebo přežití?* První vydání. Praha: Filosofie nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, 2007, s. 9-29.

jedná o dobrovolný převod zdrojů z jednoho vlastníka na druhého nebo v případě realizace adekvátní kompetence.⁶ Podobnou myšlenku zastával také Thomas Paine, tedy jeden z největších zastánců americké revoluce, který artikuloval hlavní důvody pro univerzální nezadatelné právo sdílet bohatství národa. Ve své eseji *Agrarian Justice* z roku 1795 upozornil na to, že bída představovala přirozené právo na soukromé vlastnictví. Svě tvrzení postavil na příkladu původního obyvatelstva Ameriky, které procházelo menší mírou chudoby, než tomu bylo v evropských městech a obcích.⁷ Ve své eseji prohlásil, že nelze popírat skutečnost, že země ve svém přirozeném a kultivovaném stavu, byla a nadále je společným majetkem lidské rasy. V tomto stavu se každý člověk narodil se svým osobním vlastnictvím. Takže by každý majitel měl sdílet nárok s ostatními lidmi ve věci vlastnictví půdy a ve všech přírodních produkcích jak už rostlinných, tak živočišných.⁸

Analyzujeme však i kontext jiných civilizačních a kulturních poměrů, o kterých se v západních končinách příliš nehovoří. V případě, že mluvíme o prvních stěžejních myšlenkách garantovaného minimálního standardního příjmu, musíme začít v sociálním systému prvního chalífy Abu Bakra, který zavedl minimální úroveň příjmu přidělované každému muži, ženě i dítěti.

Zakat⁹ je nedílnou součástí islámské historie, který byl zajištěn samotným Prorokem jako součást administrativní struktury jeho vlády. Po smrti Mohameda přestali nástupci Abu Bakrovi zakat uplatňovat. Nový nástupce daným kmenům vyhlásil válku s tím, že zakat platit musí, protože je legitimní nástupce Prorokovy autority. Současně s tím představil Abu Bakr garantovaný minimální příjem udělovaný každému muži, ženě i dítěti po deseti dirhamech ročně. Tato částka byla později zvýšena na dvacet dirhamů.¹⁰

Další dva chalífové Omar a Ushman pokračovali v kodifikování a objasňování zakatu. Později byl zakat zapleten v otázce legitimacy vlády během chalífátu Aliho. Po jeho smrti však jeho následovníci odmítli platit zakat svému nástupci, protože neuznávali jeho vládní legitimitu. Během vlády Umara bin Abdula Azize naposledy představoval zakat

⁶ HRUBEC, M.: *O egalitárním libertarismu*. In: VAN PARIJS, P. – HRUBEC, M. – BRABEC, M. a kol. *Všeobecný základní příjem. Právo na lenost, nebo přežití?* První vydání. Praha: Filosofie nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, 2007, s. 9-29.

⁷ SUPPLY, E. M.: *Citizen's Basic Income*. Washington DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars. Latin American Program, 2007, p. 5.

⁸ PAINE, T.: *Agrarian Justice*. www.grundskyld.dk. Digital edition 1999. viz: <http://piketty.pse.ens.fr/files/Paine1795.pdf>, p. 8. (7. 10. 2015).

⁹ Zakat je jedním z pěti pilířů islámu. Je uložen pouze muslimům a jedná se o náboženské daně z majetku a z příjmů, které mají být darovány potřebným a chudým.

¹⁰ CLARK, G.: *Pakistan's Zakat and Ushar as a Welfare System*. In: WEISS, A. M. (ed.) *Islamic Reassertion in Pakistan: The Application of Islamic Laws in a Modern State*. Syracuse, N. Y.: Syracuse University Press, 1986, pp. 79-95.

vládní strukturu v islámském státě a podle záznamů za panování Abdula Azize nebyl v Medíně nikdo, kdo by zakat potřeboval. Tato zpráva je dnes často interpretována jako systém, který identifikuje a zachycuje zakat v časech obrovské politické moci a prosperity pro muslimy a sociální a ekonomickou spravedlnost pro všechny. Po celá staletí byl zakat považován za individuální zodpovědnost a akt oddanosti.¹¹ Pákistánský zakat a „ushr zákony“¹² poté byly zakombinovány do klasických daňových principů šaríi a terminologiemi se současnými vládními daňovými cíli.¹³

2 První ucelené návrhy minimálních a základních příjmů: Thomas More a Johannes Ludovicus Vives

2.1 První ukotvené myšlenky univerzálního základního příjmu

Již Thomas More v roce 1516 kritizoval ve svém stěžejním díle *Utopie* to, že lidé jsou příliš chudí a mnohdy nemají jinou možnost než krást. V *Utopii* popisuje, že je zcela zbytečné odsuzovat lidi k trestu smrti, protože takovýto trest nesníží počty loupeží, krádeží ani různých útoků. Pro Anglii šestnáctého století by tak bylo mnohem vhodnější zkonstruovat univerzální příjem, jenž by odstranil hrozivou nutnost stát se nejprve zlodějem a posléze i pravděpodobnou mrtvolou.¹⁴ Pro Morea je sekání končetin nebo dokonce trest smrti naprosto neadekvátní z toho důvodu, že žádná krádež není tak velkým zločinem, aby následkem byla smrt. Žádný trest na zemi nemůže zabránit lidem v krádeži, pokud je to jejich jediný způsob, jak dostat najíst. Bylo by mnohem více užitečné každému poskytnout nějaký prostředek obživy.¹⁵

V *Utopii* je popisováno, jak je snadné dostat se do nuzných podmínek a to jen zásluhou těch, kteří žijí zahálčivým a okázalým způsobem života, protože nijak neprospívají

¹¹ CLARK, G.: *Pakistan's Zakat and Ushr as a Welfare System*. In: WEISS, A. M. (ed.) *Islamic Reassertion in Pakistan: The Application of Islamic Laws in a Modern State*. Syracuse, N. Y.: Syracuse University Press, 1986, pp. 79-95.

¹² Ushr – pěti procentní daň ze sklizně na zavlažování půdy. Termín byl také použit pro deseti procentní daň na zboží dovážené ze států, které zdaňovaly muslimy z jejich produktů.

¹³ MAYER, A. E. *Islamization and Taxation in Pakistan*. In: WEISS, A. M. (ed.) *Islamic Reassertion in Pakistan. The Application of Islamic Laws in a Modern State*. Syracuse, N. Y.: Syracuse University Press, 1986, pp. 59-78.

¹⁴ SUPPLY, E. M.: *Citizen's Basic Income*. Washington DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars. Latin American Program, 2007, p. 5.

¹⁵ MORE, T. *Utopie*. Druhé vydání. Praha: Mladá Fronta, 1978, s. 34-35.

obecnému zájmu. More takovéto blahobytné občany kritizuje a odsuzuje, protože obci a vyššímu zájmu škodí. Zabírají téměř ne-li všechny části půdy, boří městečka a strhávají domy, nanejvýš zanechají kostel proto, aby z něho udělali stáj pro ovce. A tak postupně všechna venkovská sídla proměňují v holou pustinu. Tím však přijdou o práci drobní obchodníci a zemědělci, kteří byli donuceni k prodeji a museli odejít ze svých usedlostí. Nábytek museli prodat vysoce pod cenou, protože do malých provizorních míst, kam se stěhují, by se nevešel a navíc ho musí prodat co možná nejrychleji, aby měli dostatek finančních prostředků na zaplacení nového často i dražšího příbytku ve městě. V další fázi dochází k situaci, kdy tito lidé nenajdou práci, protože se přestěhují do nezemědělské oblasti, kde jejich služeb už není potřeba, protože na novém místě většinou stačil pouze jediný ovčák nebo skoták. Z toho důvodu se na mnoha místech zvyšují ceny. Thomas More udává jako příklad cenu vlny, která za krátkou dobu stoupla tak vysoko, že řemeslníci tvořící z ní sukna ji nemohli kupovat, a proto jsou další lidé propuštěni a dají se logicky na loupežení.¹⁶

I kdyby stoupl počet oněch ovcí, paradoxně cena neklesne, protože i když nejsou předmětem monopolu, jsou určitě subjektem oligopolu, protože je neprodává pouze jedinec. Navíc jsou v rukou bohatých jednotlivců, kteří necítí potřebu prodávat zboží dříve, než v době, kdy budou moci cenu nastavit skutečně vysoko. More na toto konto vybízí, aby společnost zabránila boháčskému skupování a snaze provozovat monopol a to z toho důvodu, aby bylo méně lidí živeno pro zahálku. Tento akt by pomohl samotnému státu jak finančně, tak duchovně. Ubylo by krádeží a jiných trestných deliktů, navíc by se občané mohli cítit více bezpečně a také by se zlepšily mezilidské vztahy.¹⁷

Jak známo *Utopie* představuje humanistickou hříčku, jejíž funkcí je nastavit soudobé společnosti kritické zrcadlo, obdobně jako to učinil Erasmus se svou *Chválou bláznivosti* z roku 1509. Jak známo, tento spis má strukturu diptychu, tedy dvoudílného tabulového obrazu a obě strany, tj. první a druhá kniha, jsou vůči sobě postaveny do protikladu. V první knize lodník Rafael Hythlodaios popisuje tehdejší situaci v Anglii, přičemž se zaměřuje na rozpad společnosti a rozpad společenského řádu. Ve druhé knize pak popisuje dobrý společenský řád v zemi Utopie, kde kromě jiného precizně nastiňuje smyšlený národ Polyleritů, neboli Mnohotlachalů, kteří nejsou za krádež popraveni ani nijak hrůzostrašně trestáni, ale jsou odsouzeni k veřejným pracím. Vláda jim poskytuje stravu bez tvrdých omezení, a to na veřejný náklad, protože konají práce veřejně prospěšné. Způsob

¹⁶ MORE, T. *Utopie*. Druhé vydání. Praha: Mladá Fronta, 1978, s. 36-37.

¹⁷ Tamtéž, s. 37-39.

opatřování tohoto nákladu se liší podle míst. Někde jej sbírají z milodarů někde vyhrazovány některé veřejné důchody a jinde zase se ukládá jistá dávka z hlavy. A nakonec nejdou pracovat do veřejných prací, ale soukromník si je může najmout jako námezdní sílu. Trestanci smí být poskytnuto jídlo a pití od přátel. Je však přísně zakázáno mu dát nějaké peníze. To pak by byl dekapitovaný jak dárce, tak příjemce peněžitého daru. Když trestanec uteče, dopadne to obdobně. Za zmínku však stojí to, že udavači jsou za své skutky odměňováni.¹⁸

Jednota čestného života v Utopii vystupuje nejvíce tehdy, když jsou jeho hlavní atributy považovány za logické a základní myšlenky jsou zcela důsledné. To je důkaz toho, že nezkažení a nezkorumpovaní lidé pracují „od přírody“ aktivně a dávají přednost životu podle rozumu v zájmu co největšího štěstí jak pro sebe sama, tak pro společné blaho všech. Právě příroda je přirozeným právem jejich lidské přirozenosti a tedy bytí. Tito čestní občané musí zastávat pouze dvě absolutní ideje. Myšlenku, že lidská duše je nesmrtelná a že po smrti bude každý odměněn nebo potrestán podle svých zásluh.¹⁹

Utopijští řídí stát velmi malým počtem zákonů a přitom výhodně, jejich osobní zdatnost má plnou váhu a při majetkovém vyrovnání mají všichni všeho dostatek.²⁰ Proti tomuto požadavku je však uplatněna námitka, kterou vyslovil už Aristotelés proti Platónovi, že pokud by bylo zrušeno soukromé vlastnictví, pak by se rozpadl veškerý společenský řád, protože by nikdo nepracoval a všichni by chtěli žít z práce druhých.²¹ Hythlodaios na tuto námitku odpovídá tím, že život občanů Utopie se ve dvou ohledech odlišuje od tehdejší evropské společnosti. V první řadě v Utopii dochází k dramatickému vzestupu výroby a zároveň k upevňování tradičních sociálních struktur a k upevňování společenských hodnot. Symbolicky je tato skutečnost vyjádřena tím, že občané Utopie pohrdají zlatem, a nechávají z něj dělat nočníky a okovy, kterými spoutávají otroky.²²

Jak tedy může postačit zásoba hmotných statků, když nikdo nepracuje a nikoho nepobízí vyhlídka na vlastní zisk a spoléhání na cizí přičinlivost ho dělá lenivým? Na to More neodpovídá. Jenom říká, že v Utopii jsou velmi rozumní lidé, kteří připravili velmi rozumné zákony.²³

¹⁸ MORE, T. *Utopie*. Druhé vydání. Praha: Mladá Fronta, 1978, s. 40-43.

¹⁹ ADAMS, R. P.: *The Better Part of Valor. More, Erasmus, Colet, and Vives on Humanism, War, and Peace, 1496-1535*. Seattle: University of Washington, 1962, pp. 134-135.

²⁰ MORE, T. *Utopie*. Druhé vydání. Praha: Mladá Fronta, 1978, s. 53.

²¹ ARISTOTELÉS. *Politika*. Třetí vydání. Praha: Petr Rezek, 2009, II. kniha, 5. kapitola, 1263^b.

²² MORE, T. *Utopie*. Druhé vydání. Praha: Mladá Fronta, 1978, s. 75.

²³ Tamtéž, s. 55.

Thomas More se zaměřil na formování myšlenek o moderních svobodných společnostech, které se soustřeďují na míru ideálu utopického pokroku. Jedná se o koncept, kdy komunity pomalu ale jistě směřovat k pozitivním a žádoucím změnám a to přímo pod kontrolou člověka než jen v souvislosti a závislosti na prozřetelnost.²⁴

Nyní se zaměřím na autora, který oproti Thomasi Moreovi je prakticky neznámý a v souvislosti s touto skutečností jej téměř nikdo neanalyzuje a ani textově není příliš dostupný. Řeč je o blízkém příteli Thomase Morea Johannesi Ludovicus Vivesovi, který by měl správně být považován za skutečného otce myšlenky garantovaného minimálního příjmu, protože právě on jako první vypracoval podrobný program a komplexní argumenty pro základní teologické a pragmatické úvahy.

Španělský humanista Vives o deset let na základě reflexe Utopie připravil první návrh základního minimálního příjmu a to ve spise *De Subvencione Pauperum sive de Humanis Necessitatibus*, ve kterém sděloval starostovi města Bruggy,²⁵ jak se vypořádat se španělskou nadvládou.²⁶

Struktura samotného Vivesova spisu však sloužila širšímu politickému účelu. V době, kdy reforma blahobytu byla silně spojena s výzvou k autoritě církvi, byl návrh svěřit roli světským úřadům vysoce kontroverzní v souvislosti s Luteránstvím. Vives se přiklonil na obranu prezentované sociální reformy, která by eventuálně mohla být přijata v rámci katolické církve.²⁷

V souvislosti se společností a sociální problematikou zobrazuje Vives stav Evropy v metaforickém smýšlení, kdy byl člověk schopen provádět hrdinské činy a nést na svých bedrech tíhu celého světa. Takový vůdce by mohl obnovit dávnou historii a vymanit se ze vzájemně sebevražedných knížecích válek. Za použití stávající a efektivní moci by byl motivován pocitem naléhavosti potřeby. Dále by mohl vytvořit tolerovatelný stav práva a pořádku mezi válčícími národy. Téměř celý svět započal velkou kulturní obnovu a renesanci, při tom ale existovalo zhroucení společenského chování, které je nutné

²⁴ ADAMS, R. P.: *The Better Part of Valor. More, Erasmus, Colet, and Vives on Humanism, War, and Peace, 1496-1535*. Seattle: University of Washington, 1962, p. 141.

²⁵ Bruggy – vlámské město v Belgii.

²⁶ SUPPLICY, E. M.: *Citizen's Basic Income*. Washington DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars. Latin American Program, 2007, p. 5.

²⁷ SPICKER, P.: *The Origins of Modern Welfare. Juan Luis Vives, De Subventionis Pauperum, and City of Ypres, Forma Subventionis Pauperum*. Bern: Peter Lang AG, International Academic Publisher, 2010, p. XIII.

k nápravě společnosti. Vives se snažil vyzvat císaře, jako to udělal Machiavelli ve svém *Vladaři*.²⁸

Vivesův hlavní argument, ať už mluvíme o lidských potřebách, vládnutí či společnosti obecně se týká především míru jako primární potřeby lidstva. V době, kdy svůj spis psal, však považoval tento stav za ohrožený, podobně jako umění, vědu či jiné velké úspěchy. Na jednu stranu považoval skutečně za pozoruhodné, jak se výtobytky civilizace mohly dostat do tak velkého nebezpečí. Vždyť lidská důstojnost a zdravý rozum dělají mír nutností. Vives stejně jako More nastiňují ve svých tezích, že žít správně znamená žít v harmonii podle přírody.²⁹

Vivesovo pojednání je možné z části převzít jako potvrzení reformních změn, které již probíhají v chudých regionech. Nicméně hodnoty a myšlenky zastoupené tímto humanistou, které podporovaly tuto reformu, se šířily Evropou. Podání zprávy o Ypřu bylo v té době zřejmě důležitější. Přijetí systému tak dalo Říši silný vliv. Každopádně oba tyto dokumenty měly velký vliv na rozvoj sociální péče v Anglii, která zavedla právní předpisy zaměřené na omezení žebrání a regulaci blahobytu v letech 1531 až 1536.³⁰

Spis *De Subventionem Pauperum* byl sepsán na požádání Lordem Lodewijkem van Praet³¹, který se podle Vivesových slov zasloužil o veřejné blaho Anglie. V té době exponenciálně rostl velký počet chudých lidí, kteří potřebovali útočiště. Humanista tedy apeloval, aby se lidé semkli k vzájemnému úsilí, charitě a aby byla posílena solidarita lidstva.³²

Lidé jsou totiž propojeni různými závazky a jejich laskavost nemá být uzavřena pouze v kruhu rodinném či domácnosti. Každá osoba má za povinnost splácet svůj dluh společnosti.³³

Ve skutečnosti naše touha po nadvládě je omezena jen na krátkou dobu, kdy jedinci chtějí dosáhnout určitého Božství. Vives uvádí jako příklad Makedonii, když se snažila dobýt celý svět, ale v konečném důsledku si uvědomila, že většinu světa je ještě stále překonat a že to, co dobyla je stále málo. Vives si však pokládá otázku, proč tomu tak je.

²⁸ ADAMS, R. P.: *The Better Part of Valor. More, Erasmus, Colet, and Vives on Humanism, War, and Peace, 1496-1535*. Seattle: University of Washington, 1962, pp. 286-287.

²⁹ Tamtéž, pp. 288-289.

³⁰ SPICKER, P.: *The Origins of Modern Welfare. Juan Luis Vives, De Subventionem Puperum, and City of Ypres, Forma Subventionis Pauperum*. Bern: Peter Lang AG, International Academic Publisher, 2010, p. XIII.

³¹ Lord Lodewijk van Praet – narozen v Bruggách, císařský velvyslanec v Anglii.

³² VIVES, J. L.: *De Subventionem Pauperum. Sive de humanis necessitatibus Libri duo*. Paris: Ex officina Simonis Colinei, 1530, p. 3-4.

³³ Tamtéž, pp. 11-12.

V první řadě jde o válku, někdy cizí, jindy dokonce občanskou, mnohdy horší než samotný mor. Za těchto okolností pak bylo nutné zadržovat proud lenosti, arogance a lidského utrpení. Další důvod představoval počet lidí, který se stále zvyšoval a zvyšuje a řada z těchto lidí se stávala lenivými a požadovala být nakrmena za práci ostatních. V důsledku toho byla pole vedle měst rozdělena mezi občany a hranice mezi těmito místy byla úředními zákony zřetelně vyznačena.³⁴

Jak už bylo výše nadneseno, někteří lidé nebyli schopni pracovat z důvodu fyzické nemoci, a tak upadli do bídy. Jiní zase ztratili svoji živnost v době války nebo v nějakém jiném neštěstí jako byly záplavy, požáry či ztroskotání plavidla. Našli se ovšem i tací, kteří jen nesmyslně promarnili své dědictví. Vives se ve spise snaží upozornit na skutečnost, že ne vždy jde z chudoby vinit pouze chudé.³⁵

Podle Vivesovy myšlenky spadá péče o všechny, kterým se nepoštěstilo žít v blahobytu a kteří naopak jsou nuceni žebrať a žít na ulici, pod obecními úřady, kteří mají mít kontrolu nad všemi chudými.³⁶ Je třeba si uvědomit, že v mnoha městech nejsou jen chudí, kteří nemají peníze, ale za chudé jsou považováni i ti, kteří jsou zbaveni tělesné síly, zdraví nebo inteligence. Tímto spisem se autor snaží o naplnění idejí tehdejší „charity.“³⁷

Koncept obecného sociálního systému navrhnutý Vivesem nebyl spjat s teologií, se správci nemocnic, ale ani s potřebami chudých. Existuje však také předpoklad, že se systém bude muset potýkat se dvěma typy lidí. Jedni budou chtít veškerou možnou štedrost, i když jim hodnota peněz nebude říkat vůbec nic. Druzí se budou v sladké nečinnosti a lenosti přiživovat na pracovitých a odpovědných. V obou těchto případech se bude jednat o velkou ztrátu pro charitu.³⁸

Jak dílo Thomase Morea, tak práce Johannese Ludovica Vivese měly velký vliv na zákony pro chudé v Anglii i ve Španělsku v pozdějších letech 16. století. Začátkem roku 1531 tyto zákony umožňovaly starcům a zdravotně postiženým občanům žebrať o almužnu ve farnosti. Brzy poté byly náboženské domy oprávněny získávat finanční prostředky spolu s vlastníky půdy. Cílem bylo poskytnout opatření pro chudé, kteří byli v důsledku toho ochotni pracovat ve svých regionech. Pracovní domy se o několik století později objevily v knize Charlese Dickense, *Oliver Twist*. Tyto zákony byly také hojně kritizovány

³⁴ VIVES, J. L.: *De Subventione Pauperum. Sive de humanis necessitatibus Libri duo*. Paris: Ex officina Simonis Colinei, 1530, pp. 13-14.

³⁵ Tamtéž, pp. 14.

³⁶ VIVES, J. L.: *Municipalización de la Beneficenci*. viz:

<http://bivaldi.gva.es/corpus/unidad.cmd?idUnidad=11636&idCorpus=1&posicion=1>. (9. 10. 2015).

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž.

klasickými ekonomy Adamem Smithem, Davidem Ricardem a Thomasem Malthusem. Z jiného úhlu pohledu byl koncept Thomase Morea a Johannese Ludovica Vivese kritizován ze strany Karla Marxe. Jak Smith, tak Marx nejvíce napadali způsob, jakým byla dotace poskytnuta na podporu chudých. Oba humanisté totiž od chudých požadovali na oplátku omezenost jejich pohybu a to v tom smyslu, že museli zůstat na daném území.³⁹

2.2 Návaznost myšlenek a dividendy pro všechny občany Spojených států amerických

Jeden z největších vůdců americké a francouzské revoluce byl Thomas Paine, který formuloval jeden z principiálních důvodů, proč by všichni měli mít nepopiratelné právo podílet se na bohatství národa. Paine, narozený v Thetfordu ležící v Anglii, odcestoval do Ameriky v rámci přesvědčení Benjamina Franklina. V roce 1774 vydal sérii 13 brožur o americké krizi *Common Sense*, který publikoval anonymně v lednu 1776. Tato brožura byla rozmístěna v ulicích Philadelphie a následně ve všech třinácti koloniích s nákladem sto padesát tisíc výtisků. George Washington zvažoval, zda by to nemohl být jeden z nástrojů, které vyvolaly u Američanů změnu myšlení pro boj za svoji nezávislost.⁴⁰

Thomas Paine však nebyl jediný z amerických revolucionářů, který přišel s myšlenkou práva na bohatství národa. V roce 1776 Thomas Jefferson zastával funkci delegáta pro virginský zákonodárny sbor. Jefferson navrhl dát padesát akrů veřejné půdy každému nemajetnému jednotlivci, který byl ochoten na ní hospodařit. Jednalo se vůbec o první případ, kdy byl novousedlíkovi přidělen pozemek. Tento program byl následně kopírován jinými státy a pravděpodobně se jednalo o první vládní program, který se snažil poskytnout jistý příjem pro chudé.⁴¹

Vraťme se nyní k Painovým argumentům, podle kterých bylo proti zdravému rozumu, aby ostrov dominoval kontinentu. O šest měsíců později dne 4. července 1776 vyhlásily Spojené státy americké nezávislost. Paine se vrátil nazpět do Anglie frustrovaný nedostatkem pochopení pro jeho odvážné nápady z roku 1778. Po návratu se zapojil do revolučního politického hnutí a v důsledku této účasti byly jeho knihy páleny. Jeho neoblíbenost spočívala v tom, že nesl spoluodpovědnost za ztrátu největší kolonie. Paine se

³⁹ SUPLICY, E. M.: *Citizen's Basic Income: The Answer is Blowing in Wind*. Washington DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars, 2006, p. 15.

⁴⁰ Tamtéž, p. 16.

⁴¹ Thomas Jefferson. viz: <http://basicincome-europe.org/ubie/brief-history-basic-income-ideas/>. (10. 10. 2015).

posléze obrátil na Francii, kde se zapojil do boje za rovnost, svobodu a bratrství a to hned na začátku revoluce 1789, kdy pomáhal dobýt Bastilu. Jeho úsilí nebylo nepovšimnuto a byl zvolen do prvního Ústavodárného národního shromáždění.⁴²

V eseji s názvem *Agrarian Justice* vydané v roce 1795 pro Ředitelství a Parlament Francie, Paine revolucionář poznamenal, že chudoba byla vytvořena civilizací a právem na soukromé vlastnictví.⁴³ Také uvedl, že každý majitel z obdělávaných pozemků dluží společnosti pozemkovou rentu ze země, kterou drží ve vlastnictví.⁴⁴ Paine uvedl, že na základě skutečnosti, že původní obyvatelé Ameriky byli v situaci menšího utrpení než mnozí ti, kteří žili v evropských obcích a městech. Zvažoval názor, že osoba, která kultivuje pozemky a provádí jistá zlepšení, by měla mít právo získat spravedlivý výsledek tohoto pěstování.⁴⁵

Tvrdil, že z nájemného placeného každým majitelem by měl být vytvořen společný národní fond, který by měl přinést výnos, který by byl distribuován ve formě rovných dividend pro všechny. A to za účelem kompenzace za ztrátu tohoto přírodního dědictví. Každý člověk ve věku dvacet jedna let by měl obdržet patnáct liber a po dosažení padesáti let by lidé měli mít právo obdržet deset liber, protože je nutné rozdělit všechno tak, aby měli všichni stejně velký podíl, který nikdy nemůže nastat v určitém případě; tímto případem je fakt, že každý jedinec by se držel svého vlastního majetku jako svého pravého podílu. Každý jedinec na tomto světě se rodí s legitimními právy na určitý druh majetku nebo jeho ekvivalentu.⁴⁶ Paine však upozorňoval na to, že tuto platbu je třeba vnímat jako právo a ne jako charitu.⁴⁷

Podle Thomase Painea slova svoboda a vlastnictví vyjadřují všechna naše bohatství, která nemají intelektuální povahu. Existují dva druhy majetku, za prvé, vlastnictví přirozené nebo to, které k nám přichází od Stvořitele vesmíru – takové jako země, vzduch a voda. Za druhé se jedná o vlastnictví umělé nebo získané, jako je vynález nebo člověk.⁴⁸

Podle výzkumníků z BIEN – Basic Income European Network⁴⁹ návrh nepodmíněného základního příjmu existuje již nejméně dvě stě let, a velká část tohoto

⁴² SUPPLY, E. M.: *Citizen's Basic Income: The Answer is Blowing in Wind*. Washington DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars, 2006, p. 16.

⁴³ Tamtéž, p. 16.

⁴⁴ PAINE, T.: *Agrarian Justice*. www.grundskyld.dk. Digital edition 1999. viz: <http://piketty.pse.ens.fr/files/Paine1795.pdf>, p. 8. (10. 10. 2015).

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ The Basic Income Earth Network byl založen v roce 1986 a sloužil jako spojovací článek mezi jednotlivci a skupinami, kteří se zavázali nebo měli zájem o základní příjem. BIEN podporuje informovanou diskusi na

návrhu byla inspirována dílem extrémistického Angličana Thomase Spence⁵⁰, který převzal mnoho myšlenek od Thomase Painea a utopického francouzského socialisty Charlese Fouriera.⁵¹

Thomas Spence vydal v roce 1797 brožuru s názvem *The Rights of Infants*, ve které kritizoval Paineovu *Agrarian Justice* za to, že je postavena na bázi oportunistu a tolerance. Poté Spence přeformuloval návrh a prohlásil, že každé město by mělo dát prostor k aukcím, ze kterých by bylo možné pokrýt veškeré místní veřejné výdaje včetně výstavby a údržby nemovitostí. Stejně tak daně placené pro vládu, která by distribuovala čtvrtletní částky mezi všechny občany pro zajištění jejich živobytí.⁵²

Spence navrhoval, aby všechny země měly ve svém vlastnictví farnosti ve formě akciové společnosti složené z místních obyvatel bez ohledu na pohlaví nebo věk. Farnost by přidělovala kapitálové podíly na jednotlivce či celé rodiny, a to vše by se odehrávalo na aukcích. Výnosy z těchto aukcí by pokrývaly velmi omezené výdaje státní správy a samosprávy a jakýkoli přebytek by byl rozdělen rovným dílem mezi všechny obyvatele farnosti, a to ve čtvrtletních intervalech. Thomas Spence byl přesvědčen o tom, že úroveň plateb by byla dostatečná pro zajištění přiměřené životní úrovně. Vzhledem k participačnímu nároku je možné se ucházet pronájem půdy, z toho je možné vypozařovat Spenceovu oddanost myšlence o právu na životní minimum pro všechny. Touto tezí o nepodmíněné platbě, projevil snahu o zdokonalení schématu nepodmíněného příjmu.⁵³

2.3 Potřeby životního minima

Podle Napoleonových poznámek již během prvních let Říše, patřil majetek mezi základní prvky každého politického sdružení. Co ovšem znamená právo na vlastnictví? Nezáleží pouze na tom jak právo používat, ale i na tom, jak je možné jej zneužít. Existují obecná pravidla stanovená v zájmu společnosti, kdy vlastník nemovitosti nemá právo na používání určité věci či její zneužívání. Člověk by podle Napoleona neměl tolerovat, že

toto téma v celé Evropě a jeho působnost je rozšířena na oblasti po celém světě. Viz: BIEN – Basic Income European Network. <http://www.basicincome.org/>, (10. 10. 2015).

⁵⁰ Thomas Spence (1750-1814) – anglický zastánce radikálních názorů a obhájce společného vlastnictví půdy.

⁵¹ SUPPLICY, E. M.: *Citizen's Basic Income: The Answer is Blowing in Wind*. Washington DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars, 2006, pp. 16-17.

⁵² Tamtéž, pp. 17.

⁵³ CUNCLIFFE, J. – ERREYGERS, G.: *The Origins of Universal Grants. An Anthology of Historical Writings on Basic Capital and Basic Income*. New York – London: Palgrave Macmillan, 2004, p. XX.

každý jednotlivec by měl poskytnout dvacet čtverečních mil neproduktivní půdy pro růst pšenice, když chce vytvořit sad sám pro sebe. Právo na zneužití se nevztahuje na místa, ve kterých by šlo o zbavení lidí svého živobytí.⁵⁴

Bonaparte také uvedl, že vláda v přílišné starostlivosti ničí svobodu a majetek. Všechny právní předpisy totiž musí upřednostňovat majitele nemovitosti. On sám musí nalézt přínos ke způsobu využití svého majetku, v opačném případě musí své podniky opustit. Je třeba, aby měl vlastník velkou svobodu jednání.⁵⁵

V návaznosti na Thomase Painea zopakoval Napoleon v jednom ze svých rukopisů z roku 1791 Paineovy pocity, když napsal, že „člověk má od narození právo na podíl zemské produkce pro naplnění své existence“.⁵⁶ Zde jsou vidět dva známé extrémy sociálního řetězce. Napoleon neměl námitky proti tomu, že bohatí by měli být na jednom konci, ale nesmí se stát, aby poslední článek byl obsazen katastrofální chudobou. Drobní zemědělci, obchodníci či kvalifikovaní pracovníci, zkrátka ti, kteří rozumně a přiměřeně pracují, mají právo být nakrmeni, ošaceni a právo na bytování.⁵⁷

Za tímto účelem měl být zákonodárce upozorněn, že nemá vydávat sankční zákony, které by umožňovaly vlastnit všechno. Zákonodárce měl být povinen vyřešit svůj politický problém takovým způsobem, aby i ti nejchudší něco vlastnili. Správně by se mělo zamezit velké mezeře, která přináší prostor pro nerovnost mezi dvěma extrémy. Ať člověk žije v chatrči nebo paláci, nosí kůži nebo brokát, jí skromně jako Cincinnatus⁵⁸ či bohatě jako Vitellius⁵⁹, tak člověk může dosáhnout štěstí pouze za předpokladu, že má jistotu příbytku, kůže a skromného jídla.⁶⁰

Vztah Napoleona k masám se v průběhu jeho života vyvíjel, zatímco v dopise z roku 1811, prohlásil, že dobří a slušní lidé musejí být chráněni a lze je přesvědčit jemnými prostředky, ale lůza musí být vedena jedině hrůzou, tak o šest let později si už byl vědom

⁵⁴ HEROLD, J. CH.: *The Mind of Napoleon. A Selection from His Written and Spoken Words*. Edited and Translated by J. Ch. Herold. New York and London: Columbia University Press, 1955, pp. 97-98.

⁵⁵ Tamtéž, p. 98.

⁵⁶ Tamtéž, p. 98.

⁵⁷ Tamtéž, p. 98.

⁵⁸ Lucius Quinctius Cincinnatus – žil v 5. stol. př. n. l., byl vojákem a politikem římské republiky. Římany byl uctíván jako člověk zastávající staré římské ctnosti a mravy. Žil ve skromných poměrech a sám obdělával své malé pole.

⁵⁹ Aulus Vitellius – žil v prvním století n. l., byl římským císařem. Řada dějepisců jej považovala za nesytného člověka, stejně tak za lhostejného a ukrutného. Tento popis však nejspíš nekoresponduje tak úplně se skutečností, protože vychází z líčení nepřátelské propagandy.

⁶⁰ HEROLD, J. CH.: *The Mind of Napoleon. A Selection from His Written and Spoken Words*. Edited and Translated by J. Ch. Herold. New York and London: Columbia University Press, 1955, pp. 98-99.

toho, že lůza představovala většinu. Oni a ne šlechtici tvořili národ. Když chátra zvítězí, přestane být chátrou.⁶¹

V některých soudech se Bonaparte dokonce shoduje i s Thomase Morem, například v případě, kdy žebrák má být zatčen pouze za účelem jeho převýchovy, aby se naučil jak si správně vydělat práci na živobytí.⁶²

Vše, co spadá do veřejného uctívání, musí být bez poplatku. Povinnost platit za vstup do kostelů je nepřijatelná. Chudí nesmějí být tohoto práva zbaveni jenom proto, že jsou chudí. Napoleon roku 1801 napsal dopis ministru vnitra, že ti, kteří potřebují podporu z důvodu nemoci, musí požádat charitativní instituce.⁶³

Vztah Napoleona Bonaparta k termínu *Laisser faire, laisser passer*⁶⁴ je kontroverzní a Napoleon se území státní rady v roce 1806 nechal slyšet, že ji považuje dokonce za nebezpečnou, pokud by tato slova byla použita doslovně, neboť tato zásada smí být podle Bonaparta vykovávána s velkou mírou rozumu. Kdyby podle něho existovala monarchie ze žuly, abstraktní ekonomové⁶⁵ by ji mohli zničit na prach.⁶⁶

3 Nejvýraznější kritici Moreovy a Vivesovy koncepce minimálního příjmu

3.1 Blahobyť národů

Jak už bylo nadneseno výše, zákony tak jak je mysleli a sepsali dva velcí renesanční myslitelé ze šestnáctého století, byly zcela odsouzeny klasickými ekonomy, jako byl Adam Smith, David Ricardo či Thomas Malthus, za to, že podmínkou pro poskytnutí dotace byla povinnost chudého setrvat na daném území.⁶⁷

⁶¹ HEROLD, J. CH.: *The Mind of Napoleon. A Selection from His Written and Spoken Words*. Edited and Translated by J. Ch. Herold. New York and London: Columbia University Press, 1955, p. 99.

⁶² Tamtéž, p. 100.

⁶³ Tamtéž, pp. 101-102.

⁶⁴ *Laisser faire, laisser passer* znamená ve francouzštině *Nechat být, nechat projít*.

⁶⁵ To znamená stoupence volného obchodu, stoupence fyziokratů a A. Smithe. Adam Smith však o fyziokratech prohlásil, že byli hypnotizováni úlohou zemědělství, a tím byl jejich rozhled do jisté míry porušen a omezen.

⁶⁶ HEROLD, J. CH.: *The Mind of Napoleon. A Selection from His Written and Spoken Words*. Edited and Translated by J. Ch. Herold. New York and London: Columbia University Press, 1955, p. 93.

⁶⁷ SUPLICY, E. M.: *Citizen's Basic Income*. Washington DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars. Latin American Program, 2007, p. 5.

Začněme u Adama Smithe, jehož dílo *Bohatství národů* předvíдалo úspěch nové kapitalistické éry a které představuje ucelený systém politické ekonomie, dnes označovaný jako hospodářský liberalismus. Hlavním motivem je podle Smithe stupeň bohatství společnosti, který je dán zejména mírou hospodářské svobody vycházející z „přirozeného řádu“, je v souladu s vrozenou podstatou člověka a odsuzuje nadměrné státní zásahy do hospodářství. Adam Smith považoval za rozumné, aby se stát angažoval především ve sféře obrany země, v policejních složkách a také aby existovalo funkční soudnictví chránící zejména soukromé vlastnictví. Životní potřeby bohatých způsobují velké výdaje chudých. Je pro ně obtížné sehnat jídlo z jejich malých příjmů. Luxus a marnivost životního stylu, je záležitostí bohatých jedinců. Proto by podle Smithe nebylo nerozumné, aby bohatí přispívali na veřejné náklady a to nejen v poměru k jejich příjmům, ale ještě více.⁶⁸

Ve své knize zdůrazňoval zejména význam dělby práce, kterou umožňují manufaktury pro rozvoj nové nastupující éry. Dělbá práce a z ní plynoucí specializace umožňuje celkové zvyšování produktivity. Smith za zdrojovou část společenského bohatství považoval celou materiální výrobu a produktivní práce je taková, která vytváří materiální užité hodnoty. Podle slavného ekonoma toto všechno mělo probíhat v podmínkách ostré konkurence, která objektivizovala ceny na trhu. Smith odsuzoval myšlenku, která by se dala shrnout slovy, každý sám pro sebe a nic pro ostatní, která se objevuje v každém věku světa.⁶⁹

Občanská vláda, pokud je založena pro zabezpečení majetku, je ve skutečnosti zavedena pro obranu bohatých proti chudým nebo těm, kteří mají majetek proti těm, kteří nemají vůbec žádný.⁷⁰ Jakmile se půdy ve státech staly soukromým vlastnictvím, pronajímatel stejně jako všichni ostatní lidé je chtěli sklízet a požadovali nájemné i pro své přírodní produkty.⁷¹

V zásadě souhlasil s přesvědčení Morea a Vivese v tom smyslu, že žádná společnost nemůže být zcela prosperující a šťastná, když v ní daleko větší část členů je chudá a nešťastná.⁷² Nejvýznamnější představitel tzv. anglické klasické politické ekonomie zastával převážně princip svobody jednotlivce založený na egoismu, neboli snaze mít užitek především pro sebe a užitek pro druhé z toho vyplyne. Touto myšlenkou byla

⁶⁸ SMITH, A.: *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Šesté vydání. Praha: Liberální institut, 2001, s. 51-58.

⁶⁹ Tamtéž, s. 7-14.

⁷⁰ Tamtéž, s. 592-596.

⁷¹ Tamtéž, s. 600-604.

⁷² Tamtéž, s. 630-634.

prakticky založena klasická škola ekonomie, do které patří i David Ricardo a Thomas Malthus. Tito myslitelé rozvinuli myšlenky A. Smithe a položili základy pro další větvení ve vývoji ekonomického myšlení.

3.2 Zásady a zdanění

Další angažovanou osobností, které se ve své práci věnuji, je Angličan, který od čtrnácti let obchodoval na burze a již v pětadvaceti letech se díky tomu stal milionářem. Řeč je o Davidu Ricardovi, který se díky rychle nabytému bohatství mohl plně věnovat svým zálibám, a jenž se kromě jiného věnoval i otázkám ozdravení peněžního oběhu v Anglii a otázkám daní. Ve svém stěžejním spisu *Zásady politické ekonomie a zdanění* vymezil tři třídy ve společnosti, neboli buržoasii, dělníky a pozemkové vlastníky. Zkoumal, jak se mezi tyto třídy rozděluje společenský produkt, tedy zda mzdu je možné považovat za cenu práce. Její výše se mění podle nabídky a poptávky na trhu práce.⁷³

Podle Ricarda „přirozená cena práce“ je dána hodnotou životních prostředků nezbytně nutných k zajištění dělníka a jeho rodiny, tím je regulován i populační vývoj a zisk se navyšuje se zvýšením mzdy. Dále rozpracoval myšlenku tzv. přelévání kapitálu z odvětví do odvětví. Když se například přelije kapitál prudce do tkalcovství, roste objem výroby a ceny výrobků se snižují. Stejně velké kapitály přinášejí přibližně stejný zisk, ať působí v kterémkoli odvětví. Tuto analýzu převzal později i Marx. D. Ricardo se také zabýval chudinskou dávkou, což představuje daň, která v sobě spojuje vlastnosti různých daní, a za různých okolností dopadá na spotřebitele zemědělských plodin a zboží, na zisky z kapitálu a na pozemkovou rentu. Jedná se o daň silně doléhající na zisk nájemce, a proto je možné ji považovat za daň, která působí na cenu zemědělských plodin. Je to všeobecná daň ze zisku z kapitálu vyvolávající cenové změny zemědělských plodin a průmyslového zboží podle stupně, ve kterém rovnou měrou doléhá na zisk ve zpracovávajícím průmyslu a v zemědělství.⁷⁴

Ricardo chtěl, aby chudinská dávka přinášela skutečný prospěch a přínos chudým a potřebným, nesnažil se tedy jen o utopické a idealistické teorie. Proto potřeboval zjistit, zda zisk nájemce zasahuje ve stejném nebo v jiném stupni a zda různé okolnosti nájemci umožňují zvýšit cenu zemědělských produktů. Ricardo si byl vědom toho, že daň ve

⁷³ RICARDO, D.: *Zásady politické ekonomie a zdanění*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956, s. 21-23.

⁷⁴ Tamtéž, s. 187-188.

prospěch chudých se nevybírání podle renty, kterou nájemník platí majiteli půdy, ale že je úměrná roční hodnotě půdy a to jak v případě, že je tato roční hodnota dávána jak kapitálem majitele půdy, tak nájemcem.⁷⁵

Ricardo se, jak už bylo nadneseno výše, zabýval teorií pozemkové renty a dospěl k závěru, že hodnota zemědělských výrobků je dána náklady práce na obdělávání půdy nejhorší úrodnosti, to znamená, že majitelé lepších pozemků získávají tzv. diferenciální rentu. Ricardo tedy ve svém díle doporučil, aby minimum existenčních prostředků bylo možné snížit dovozem letných potravin přes kanál La Manche. Také D. Ricardo podobně jako Thomas Paine nebo Adam Smith tvrdili, že země je společným vlastnictvím, zatímco produkty práce a kapitálové investice by měly být soukromé.⁷⁶

David Ricardo principiálně zastával názory Adama Smithe. Smith i Ricardo položili základy teorie hodnoty, tzn. tvorbu cen v ekonomice. Například hovoří o tzv. přirozené a politické ceně, to částečně převzal Karel Marx, který ale v určitých bodech klasické ekonomy upravil. Marx navázal na Ricardovu teorii pozemkové renty, a proto se uvádí, že jedním ze zdrojů marxismu je anglická klasická politická ekonomie. Nicméně výsledné pojetí marxismu je z hlediska sociálního zcela jiné.⁷⁷

Marx ve svém díle *Kapitál* z roku 1867 provedl rozbor vnitřních protikladů na základě rozboru kategorie zboží. V tomto případě navázal na Adama Smithe, přičemž poopravil dogma a dospěl k názoru, že hodnota zboží, je dána součtem $H = c + v + m$ ⁷⁸. Marx dospěl k závěru, že konkurenčního boje platí v případě, když se kapitalisté dělí o vytvořenou nadhodnotu podle principů. Toto zjištění opět nepředstavovalo žádný nový objev, protože tento koncept uváděl právě David Ricardo. Karel Marx se hlouběji snažil rozpracovat Ricardovu kategorii pozemkové renty, tak že rozčlenil pozemkovou rentu na tzv. absolutní, neboli výnos z důsledku vlastnictví půdy (tu získává každý pozemkový vlastník) a na rentu diferenciální, tu získávají pouze ti vlastníci pozemků, kteří hospodaří na půdě lepší úrodnosti, např. lépe položené ve vztahu k případným odbytistům.⁷⁹

⁷⁵ RICARDO, D.: *Zásady politické ekonomie a zdanění*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956, s. 188-189.

⁷⁶ WIDERQUIST, K. – HOWARD, M. W.: *Exporting the Alaska Model. Adapting the Permanent Fund Dividend for Reform around the World*. New York: Palgrave Macmillan, 2012, p. 88.

⁷⁷ SAMUELSON, P. – NORTHAUS, W. D. *Ekonomía I*. Bratislava: Bradlo, 1992, s. 22-24.

⁷⁸ $H = c + v + m$: c = konstantní kapitál – zvětšená práce, která nepřináší hodnotu, pouze se do ní přenáší; v = variabilní kapitál – „živá“ práce představovaná mzdou dělníka; m = nadhodnota – má podobu, např. průmyslového zisku kapitalisty, pozemkové renty.

⁷⁹ MARX, K.: *Kapitál. Přeměna nadhodnoty v zisk a míry nadhodnoty v míru zisku*. III. díl. Oddíl I. Viz: <https://www.marxists.org/cestina/marx-engels/1894/kapital3/ch01.htm>, (13. 10. 2015).

Dalším význačným kritikem Moreových a Vivesových zákonů byl Thomas Robert Malthus. Také on nesouhlasil s myšlenkou, že podmínkou dávky ať už finanční či naturální, by byla nutnost neopustit území, na kterém by byla renta vyplácena. Malthusova teorie spočívala v tom, že zisky z příjmu na osobu kvůli technologickému pokroku se více a více ztrácejí kvůli následnému růstu populace. Tato teorie představuje výrazný problém udržitelnosti. Thomas R. Malthus v roce 1798 ve své práci nesoucí název *Essay on the Principle of Population* stanovil dva základní postuláty, tím prvním je že potraviny jsou nezbytné pro existenci člověka a za druhé, že je nezbytné, aby vášeň mezi pohlavími zůstala nezbytnou součástí lidstva i nadále. Tyto dva postuláty Malthus považoval za přírodní zákony a upozorňoval na exponenciální růst obyvatelstva jak bohatého, tak chudého s tím, že právo na potraviny mají všichni, nicméně se vzrůstajícím počtem populace bude stále těžší najít obživu. Malthus tedy apeloval na to, aby v případě krize měl její dopad vliv na všechny lidi stejně, protože potravin v přepočtu na osobu klesá a bylo by velmi obtížné dostat se zpátky na stejnou úroveň rovnováhy životního minima.⁸⁰

4 Rozdílnost názorů a pohledů na UZP

4.1 Následné představy pozdějších utopistů

Jak už bylo dříve uvedeno, návrh nepodmíněného základního příjmu existuje přes dvě staletí a velká část tohoto návrhu byla inspirována dílem již zmiňovaného Thomase Spence, který také pracoval s myšlenkami Thomase Painea a Charlese Fouriera. Než se blíže seznámíme s myšlenkami věnující se minimálnímu příjmu tohoto utopického francouzského socialisty, musíme si uvědomit, že návrhy základního příjmu jsou často na sebe nezávislé, i když se občas dostanou do styku s jinými mysliteli.⁸¹

Utopický socialismus obecně vycházel z humanitních ideálů snažící se vytvořit společnost bez vykořisťovaných. Očekával přeměnu shora od vládnoucích tříd na základě tzv. osvícení mocných – dobrovolné morální sebe usměrnění. Další jeho výraznou charakteristikou bylo, že věřil v názorné příklady. Co se týče Charlese Fouriera samotného,

⁸⁰ Malthus, R. T.: The Malthusian Trap. viz: <http://www.thwink.org/sustain/glossary/MalthusianTrap.htm>, (14. 10. 2015).

⁸¹ SUPPLICY, E. M.: *Citizen's Basic Income*. Washington DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars. Latin American Program, 2007, p. 5-6.

tak nevyžadoval zavedení společenského vlastnictví, protože na rozdíl na příklad jeho současníka Roberta Owena, tuto skutečnost nepovažoval za chybu v dějinném vývoji. Do určité míry a s ohledem na Fourierovi myšlenky a teze lze říci, že žil tak trochu v zajetí romantických vyumělkovaných představ.

Primárně se Ch. Fourier věnoval analýze vývoje dějin, kterou rozdělil do několika etap, které nazval: dětství, jinošství, mužnost a sešlost věkem. V první etapě podle teorie ještě neexistoval průmysl, postupně do třetí etapy pak pronikl drobný průmysl a v poslední etapě už civilizace existuje a s ní také velký průmysl. Budoucí vývoj spatřoval v dalších etapách, které se lišily stupněm zespolečenštění průmyslu. První etapu nazýval etapou garantismu, což měla to být pouze volná sdružení organizace průmyslu. Druhá etapa byla etapou sociantismu představující prostá sdružení tedy neformální a neakciová. Třetí etapa, etapa harmonismu už uváděla složitá průmyslová sdružení, mnohdy i akciového typu.

U kapitalismu viděl nevýhodu v rozdrobenosti v uspořádání kapitalismu, kde byla výroba zcela nekoordinovaně rozdrobena mezi různé osoby. V tomto systému dominovaly soukromé zájmy a to přinášelo pro společnost typickou anarchii a krizi, která souvisela i s nezaměstnaností. Dále kritizoval negativní stránky obchodu. Viděl podvody v obchodech, spekulace s cílem zničit někoho za každou cenu, prodej nekvalitních výrobků, lichvářské praktiky a to vše jej přivedlo na myšlenku Falanstér, organizace družstevního socialismu na bázi dobrovolnosti, kde by byl uchován majetek.

Teorie o tom, že Fourier byl častým odpůrcem základního příjmu, byla učiněna nejzřetelněji G. D. H. Colem. V jeho díle *History of Socialist Thought*, Stuarta Milla považuje větším zastáncem určité formy socialismu a umírněného stupně ekonomické nerovnosti. V této úrovni odkázal také na Fourierovu myšlenku, která představuje tezi o příjmech pro všechny a distribuovanou rovnováhu produktu z podílu kapitálu a odměnu za práci, kterou jedinec skutečně vykonal. Samotný Mill zřejmě nepoužil frázi „základní příjem“ ve svých spisech o Fourieristech, ti pravděpodobně byli značně ovlivněni nositelem tohoto jména. Na místo toho Mill dával přednost více vágnímu výrazu „určité minimum.“ Tento systém neměl uvažovat o zrušení soukromého vlastnictví, dokonce ani dědictví. Naopak otevřeně bere do úvahy prvek v distribuci produktu, kapitálu a práce. V distribuci je nejprve určen minimální prvek, který je určen na živobytí každého člena komunity, ať už je práce schopný či nikoli.⁸²

⁸² CUNLIFFE, J. – ERREYGERS, G.: *The Enigmatic Legacy of Charles Fourier: Joseph Charlier and Basic Income*. University of Warwick institutional repository, 2001, pp. 460-461.

Je nad všechny pochybnosti jasné, že minimální příjem podle Fouriera rozhodně nepředstavuje UZP v moderním slova smyslu. Myšlenka sociálního minima totiž znamená, že minimální statky rozhodují o úrovni životního minima. V mnoha Fourierových rukopisech je možné se o tzv. „minimu“ dočíst, jmenujme například *Théorie des quatre mouvements* z roku 1808, nebo *Traité de l'unité universelle*. Nejstarší zmínka o „minimu“ se objevuje v *Lettre au grand juge* z prosince 1803. Fourier zde označuje chudobu jako hlavní příčinu poruchy ve společnosti a snaží se ji vymýtit „mrvným minimem“ pro ty, kteří nebyli schopni pracovat. V jiném rukopisu z téže doby *Les trois nœuds du mouvement* započal myšlenku, že společnost by měla dát každému chudému člověku malé množství půdy. O několik let později se však tvrdě vymezil proti filosofii a „nepřesné“ vědě obecně. Fourier obvinil „rozum“ z toho, že vůbec nepřispěl k řešení problému týkající se zajištění každého člena společnosti s relativní mírou jistého komfortu. Ačkoli Fourier ne vždy používal termín sociální minimum ve stejném slova smyslu, můžeme s jistotou říci, že zásadní jsou tři charakteristiky. Za prvé, že minimum je určené pro chudé, druhou zásadou je, že minimum je vypláceno v naturáliích a za třetí, že minimum se má udělovat bez jakéhokoli požadavku na práci ze strany těch, kteří jej obdrželi. Hlavním cílem minima, jistě nebylo snížení nebo odstranění nerovnosti, ale spíše vymýcení chudoby tím, že každému členovi společnosti by byla zajištěna minimální životní úroveň. Tento životní standard měl být alespoň tak vysoký, aby pokryl základní životní potřeby skládající se ze základních potravin, oblečení a ubytování. Fourier se ve svých spisech snažil mnohokrát vysvětlit, že minimum by mělo zahrnovat „radost“.⁸³

Fourier byl přesvědčený o harmonickém stavu po dobu, kdy by bylo minimum vypláceno v naturáliích, což by umožnilo chudým vysokou životní úroveň alespoň na jejich poměry. V některých jeho spisech je možné nalézt mírně odlišné významy termínu „sociální minimum“. V souladu s jeho názorem na ekonomickou rovnost byla tato teorie nevyhnutelná, protože Fourier chtěl zavedení minima pro každou třídu ve společnosti, čehož chtěl dosáhnout systémem, který představil pod pojmem „poměrné minimum“.⁸⁴

Tyto názory posléze inspirovaly belgického právníka Josepha Charliera, který v roce 1848 publikoval spis *Solution du problème social ou constitution humanitaire*. Charlier poznamenal, že v rámci rovnosti a právu na půdu a majetek, existovalo východisko z nepodmíněného práva na základní příjem. Tuto otázku pak rozvinul v sociální tezi známé

⁸³ CUNLIFFE, J. – ERREYGERS, G.: *The Enigmatic Legacy of Charles Fourier: Joseph Charlier and Basic Income*. University of Warwick institutional repository, 2001, pp. 462-463.

⁸⁴ Tamtéž, p. 463.

jako *The Social Question Solved Proceeded by The Philosophical Testament of a Thinker*. Odmítl Fourierovu myšlenku, že právo na základní příjem, by mělo být stanoveno podle vzorce, jenž by ověřoval dosažitelnost určitého příjmu jednotlivce. Fourierova práce byla tedy založena na předpokladu, že bylo zcela přirozené právo každého člověka získat dostatečnou odměnu za svou práci. Pod slovy „minimum“ nebo „zaručené příjmy“ se podle Joseph Charliera měl skrývat návrh, aby všichni občané měli bezpodmínečné právo na pravidelnou roční výplatu, kterou by vyplácela národní rada, a která by se vztahovala na nájemní hodnoty veškerých majetků. Tento systém v takovéto podobě by podle Charliera ukončil „nadvládu práce“ alespoň v hlavním městě. Samozřejmě i autor tohoto návrhu si musel položit otázku, zda by tento systém nepovzbudil lenost a zahálku. Tento stav označil jako těžké štěstí pro líné, protože budou muset vyžít pouze s malým příspěvkem. Poplatky společnosti nedosáhnou rámce pro zajištění každého jedince, a tak cokoli bude přesahovat minimální příjem, bude nutné si zasloužit.⁸⁵

Fourier se snažil hledat i negativní stránky na minimu, aby tak předvedl ucelenou teorii. Pokusil se prokázat, že pokud by sociální minimum mělo být zaručeno, tak jeden z jeho důsledků, by zcela jistě byla rozšířená zahálka, jednotlivci by pak měli alternativu k nevděčným odpudivým pracím, které by museli snášet výhradně k zajištění živobytí. Aby se takovému výsledku zabránilo, tak by musel být systém „odpudivých“ prací nahrazen jednou z „atraktivních“ obohacujících prací. Toto by byla jedna z propojených podmínek, které by podle Fouriera tvořily základ sociální rovnováhy ve společenském pořádku.⁸⁶

Po zveřejnění Fourierovy práce, vydal John Stuart Mill druhé vydání o jeho principech politické ekonomie. Představil tak Fourierovy myšlenky, nicméně dospěl k závěru o jednoznačném návrhu nepodmíněného základního příjmu. Při rozdělování minima je nejdůležitější, aby byl přerozdělen nejprve na živobytí každého občana komunity bez ohledu na jeho pracovní nasazení. Zbytek je pak udělován v poměru, jenž bude stanoven předem podle určitých prvků: práce, kapitál a talent.⁸⁷

Na tyto myšlenky a názory navázal Joseph Charlier, který se však nezapsal do přílišného podvědomí společnosti, to ovšem není případ Johna Stuarda Milla, který ve své slavné knize *Principles of Political Economy*, ve které připsal dlouhou pasáž diskusi o fourierismu. Podle této diskuse je fourierovcům jednoznačně připisován návrh na

⁸⁵ SUPLICY, E. M.: *Citizen's Basic Income*. Washington DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars. Latin American Program, 2007, p. 6.

⁸⁶ CUNLIFFE, J. – ERREYGERS, G.: *The Enigmatic Legacy of Charles Fourier: Joseph Charlier and Basic Income*. University of Warwick institutional repository, 2001, p. 464.

⁸⁷ SUPLICY, E. M.: *Citizen's Basic Income*. Washington DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars. Latin American Program, 2007, p. 6.

nefinanční základní příjem. Zejména vyzdvihuje a souhlasí s myšlenkou, která v této práci již padla. Mill se zde zmiňuje o tom, že největší prozíravou námitkou ze všech forem socialismu je právě fourierism, neboť tento systém neuvažoval o zrušení soukromého vlastnictví a dokonce ani dědictví. Naopak je otevřeně bere v úvahu jako elementy v distribuci produktu, kapitálu i pracovních sil. V distribuci je určité minimum určeno na živobytí každého člena společnosti, ať už je schopen práce či nikoli. Zbytek produktu je sdílen v určitých poměrech, jež mají být stanoveny předem mezi tři elementární prvky jako je práce, kapitál a talent.⁸⁸

Důvod proč Mill podporoval právě tuto tezi, mohly být války s Francií na konci osmnáctého a na začátku dvacátého století, které tvořily mimořádné nároky na státní pokladnu. V roce 1798 začal ministerský předseda William Pitt vybírat první daň z příjmu.⁸⁹ Tato daň skončila v roce 1815, ale v roce 1842 byla opět obnovena sirem Robertem Peelem. Po významných revizích celé daňové struktury za Williama Gladstonea v letech 1852-1853, se staly daně z příjmu trvalou součástí britské daňové struktury.⁹⁰

„Dědické daně“⁹¹, na které Mill často ve svém díle upozorňoval, se také staly součástí daňové struktury. Kromě toho, ostatní zbytky středověké daňové struktury a zejména daně z pozemků a jiných forem vlastnictví s převážnou měrou nepřímých daní přetrvaly až do Millových dní. A právě tyto události radikální restrukturalizace britského daňového systému stály na pozadí Millova rozkvětu jako ekonomů.⁹²

V letech 1851-1852, a pak ještě 1861, předstoupil Mill před parlament a debatoval o záležitostech týkající se daňové reformy. J. S. Mill důsledně bránil režim zdanění, které potlačovaly spotřebu, a úporně vyzdvihoval potřebu úspor. Druhým důležitým aspektem Millova myšlení byl bod týkající se zdanění a rozdělení příjmů. Za fungující považoval Mill počáteční vklad, tedy příspěvek pro muže a ženy. Tento pohled na právo je patrný snad ve všech Millových pracích. Aby se dosáhlo hospodářského růstu ve společnosti, musí započít motivační struktura, která povzbudí iniciativu k práci, kde bude potřeba zavést daňové struktury. Mill si však plně uvědomoval, že pokrok vyžaduje plynulost a pohyblivost v rámci společnosti v daném okamžiku. Millův politický postoj nelze chápat odděleně od jeho obhajoby mikroekonomického šíření vlastnických práv v britské

⁸⁸ MILL, J. S.: *Principles of Political Economy*. New York: Augustus Kelley, 1987, pp. 212-214.

⁸⁹ Jednalo se přibližně o deseti procentní daň, která platila pouze na území Velké Británie.

⁹⁰ EKELUND, R. B. Jr. – WALKER, D. M.: *J. S. Mill on the Income Tax Exemption and Inheritance Taxes: The Evidence Reconsidered*. History of Political Economy 28:4. Duke University Press, 1996, p. 561.

⁹¹ Prozkoumání závěti, dědictví a později dědické daně byly původně vybírány podle zákona o poštovních známkách z roku 1815.

⁹² EKELUND, R. B. Jr. – WALKER, D. M.: *J. S. Mill on the Income Tax Exemption and Inheritance Taxes: The Evidence Reconsidered*. History of Political Economy 28:4. Duke University Press, 1996, p. 561.

společnosti. V této souvislosti čelil, navzdory fenomenálnímu hospodářskému růstu, feudálnímu systému bohatství a rozdělení příjmů.⁹³

Millův klasický pohled na význam sousloví „produktivní investice“ jej vedl k obhajobě od osvobození úspor od všech daní, bez ohledu na úroveň příjmů člověka. Tento argument měl vést k úplné spravedlnosti a v případě, že by část daně byla odložena, musela by být později zaplacená dvakrát, nejprve na kapitál a poté na úroky z úspor. Využití finančních prostředků byl podle Millova pohledu hlavní klíč k úspěchu. Úspory, pokud by byly použity produktivnějším způsobem, by vedly buď přímým, nebo nepřímým způsobem (prostřednictvím finančních institucí) k investicím, tvorbě kapitálu a nakonec ke mzdovým reformám.⁹⁴

4.2 Garance základního příjmu na počátku dvacátého století

Během dvacátého století filosofové, ekonomové a sociální vědci z celého ideologického spektra prozkoumali potřebu poskytnout každému občanu minimální příjem pro potřebu základního přežití. Po analyzování velkých společenských hnutí, která se objevila v době první světové války, publikoval filosof Bertrand Russell v roce 1918 *Roads to Freedom: Socialism, Anarchism and Syndicalism*. Při tomto výzkumu prohlásil, že plán obhajovat částky určitých malých příjmů jsou dostačující nutností, která by měla být zajištěna pro všechny, ať už pracují nebo ne. O mnoho větší příjem by měl být garantován celkovou částkou vyprodukované komodity. Tato částka by měla být věnována těm, kteří jsou ochotni se zapojit do jakékoli práce, která je všeobecně uznávaná jako užitečná.⁹⁵

Russell ve své knize tvrdí, že může najít výhody způsobem kombinace anarchismu a socialismu, pokud jde o stimuly k práci. Pokud většina lidí pracuje střídavě a jejich práce je vykreslena jako produktivní, například věda a organizace, ty mohou být konány tak, že není žádný důvod, proč by životní potřeby neměly být volně dávány všem. Jedinou vážnou pochybností by představovaly motivy pro práci v anarchistickém režimu, ty by musely být dostatečně silné, aby se zabránilo nebezpečně velkému množství nečinnosti. To by se snadno dalo vyřešit výnosem, který by říkal, že ačkoli by měly být potřeby „volnosti“ pro všechny, rámec nutností by měl být věnován pouze těm, kteří by byli ochotni pracovat – ne

⁹³ EKELUND, R. B. Jr. – WALKER, D. M.: *J. S. Mill on the Income Tax Exemption and Inheritance Taxes: The Evidence Reconsidered*. History of Political Economy 28:4. Duke University Press, 1996, pp. 561-562.

⁹⁴ Tamtéž, p. 563.

⁹⁵ SUPPLICY, E. M.: *Citizen's Basic Income*. Washington DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars. Latin American Program, 2007, p. 7.

jak je obvyklé v současné době, pouze na ty, kteří jsou v práci v každém okamžiku, ale také na ty, kteří nepracují bez vlastního zavinění.

Podle výzkumů člověk, který má malé příjmy z investic, v současné době téměř vždy preferuje najít nějakou placenou práci, aby si mohl dovolit luxus. Člověku, který trpí hmotnou nouzí, by malý státní příjem nestačil, protože z čistě lidského hlediska touží po luxusu.⁹⁶

Tento přístup Russell považuje za stavební jednotku rozvinuté společnosti, která díky tomu bude schopna spolehlivě existovat. Podle známého filosofa není nutné platit vysokou částku za vykonanou práci, která je více kvalifikovaná či je považována za společensky mnohem užitečnější. Jiná práce může být zase naopak mnohem zajímavější a více respektovaná než obyčejné práce, proto je lepší dávat přednost těm, kteří jsou schopni tyto neobyčejné práce vykonávat. Teoreticky by podle Russella bylo možné udělit takový „střední“ příjem těm, kteří jsou ochotni pracovat pouze poloviční počet hodin a vyšší příjmy těm pracovníkům, kteří se rozhodli vykonávat „nepříjemný“ obchod. Takový systém by byl zcela v souladu se socialismem, i když možná jen stěží s anarchismem. Z jeho výhod by měla mít společnost prospěch až v pozdější fázi. V době, kdy tato myšlenka byla sepsána, tedy začátek dvacátého století, byl Russell podle svých slov spokojený, že teorie o základním příjmu v sobě dokázala skloubit svobodu se spravedlností a vyhnula se nebezpečím pro společnost, které bylo tehdy možné nalézt v návrzích anarchismu i u ortodoxních socialistů.⁹⁷

Vedle veřejného vlastnictví také Russell argumentoval pro základní příjem jako prostředku ke snížení průměrné délky pracovního dne, aby se tak dosáhlo plné zaměstnanosti.⁹⁸

Existují dva způsoby, kterými by si odborník mohl zajistit svobodu za socialismu v tom pravém slova smyslu. Tím prvním způsobem by mohlo být, že by provedl práci mimo jeho odbornost, tedy, že by dělal práci jen několik hodin denně a přijímal by poměrně nižší plat než ti, kteří pracují celodenně. Russell jako příklad uvádí práci umělce, v takovém případě, by mohl svobodně prodávat obrazy za předpokladu, že by se našel kupující. Takový systém by teoreticky přinášel celou řadu výhod. Každý člověk by měl svobodné rozhodnutí, zda se stane umělcem a byl by ochoten snášet určité ekonomické ztráty. Podle Russellova předpokladu, by to neodradilo ty, u nichž by byl impuls pro umění

⁹⁶ BERTRAND, R.: *Proposed Roads to Freedom: Socialism, Anarchism and Syndicalism*. Cornwall New York: Cornwall Press, 1918, pp. 80-81.

⁹⁷ Tamtéž, p. 81-82.

⁹⁸ Tamtéž, p. 127.

silný a efektivní, ale naopak by tento to vyloučilo lidi, kteří by o umění neměli tak markantní zájem. Mnoho mladých umělců téměř před sto lety údajně raději snášelo dobrovolně mnohem větší chudobu, než aby pracovali například polovinu pracovního dne v organizovaném socialistickém společenství.⁹⁹ Je pravda, že v dnešní době opět řada umělců a bohémů raději strádá, než aby dodržovala stálý pracovní režim. Bertrand Russell měl možná pravdu v tom, že systém, který by roztřídil skutečné umělce s touhou po umění od nepřizpůsobivé a s ničím nesouhlasící „romantické generace“, by nebyl na škodu.

Druhou možností, kterou by si umělec mohl zajistit volnost, by byl způsob, kdy by základní životní potřeby byly zdarma. Russell odkazuje na anarchismus, jehož základní myšlenkou je, aby všichni lidé měli stejně, bez ohledu na to, zda pracují či nikoli. Podle tohoto systému by každý člověk mohl žít bez práce, jednalo by se o určitou „tuláckou mzdu“ postačující pro existenci, ale ne pro luxus. Právě umělec, který by raději celý čas žil pro umění a zábavu, by z takovéto „tulácké mzdy“ mohl spokojeně žít. Mohl by si tak užívat cestování, pěšky navštěvovat cizí země a byl by volný a šťastný jako pták. Tito lidé by přinesli pestrost a rozmanitost do života komunity. Jejich pohled na život by byl zcela odlišný od těch ustálených. Russell ovšem přiznává, že tento renesanční výhled by mohl přinést i určité potíže, protože pokud by se většina lidí rozhodla, že by žila tímto stylem života, mohlo by se jednat o příliš velkou ekonomickou zátěž pro zaměstnance, na druhou stranu si Russell nemyslí, že by existovalo příliš mnoho jedinců, kteří by si vybrali chudobu a volnost před poměrně lehkou prací.¹⁰⁰

Podle této systémové teorie by bylo možné zařadit Bertranda Russella rovněž do utopického socialismu, neboť takováto myšlenka by se dala zařadit hned vedle Moreovy teorie, o skvělých zákonech, které každý správně a rád dodržuje. Z logického hlediska se musíme ptát, kde bere Russell jistotu, že většinové společnosti nebude stačit jen minimální příjem a nebudou pracovat vůbec? Podle tohoto filosofa většina jedinců chce žít v luxusu, ze zkušenosti však víme, že mnoho lidí dá raději přednost naprosté zahálce, jen aby nemuseli pracovat. Představme si situaci, kdyby tento postoj zaujala celá společnost, jak by bylo možné tento systém udržet? Odpověď zní, že nijak, protože si musíme nalít čistého vína a přiznat si, že lidé většinou správné a skvělé zákony nedodržují.

Po první světové válce se v Evropě vzedmula celá řada propracovaných myšlenek týkajících se potřeb svobody, rovnosti, spravedlnosti a demokracie prostřednictvím

⁹⁹ BERTRAND, R.: *Proposed Roads to Freedom: Socialism, Anarchism and Syndicalism*. Cornwall New York: Cornwall Press, 1918, pp. 126-127.

¹⁰⁰ Tamtéž, p. 127.

všeobecného základního příjmu. Jedni z nejvýraznějších teoretiků byli Mabel a Dennis Milnerovi, kteří v roce 1918 publikovali text s názvem *Scheme for a State Bonus*. V roce 1920 pak Dennis Milner dále rozpracoval podrobněji tuto myšlenku ve spisu *Higher Production by a Bonus on National Output*. Obě tyto knihy předložily návrh minimálního příjmu, který se lišil podle úrovně národní produktivity. Teze byl taková, že všechny osoby by měly pravidelně dostávat malou sumu peněz z centrálního fondu, která by byla dostatečná k udržení jejich života a svobody. Všichni lidé by tak měli obdržet část centrálního fondu a to takovým způsobem, že by každý dostával nějaký příjem, který by přiměřeně přispěl k jejich schopnostem a výkonnosti.¹⁰¹

V roce 1919 navázal na předchozí autory Bertram Pickard, když ve své knize *The reasonable revolution. Being a discussion of a state bonus scheme – A proposal for a National Minimum Income*, navrhl národní základní příjem, který by měl být definitivně uznán jako prostředek práva na život, nebo ještě lépe, měl by představovat odpovídající finanční obnos z práva na zemi. Můžeme zde nalézt podobnost s „chudinskými zákony“, které byly vykresleny už o několik století dříve. Pickard však upozornil na slabinu, která se v dřívější myšlenke vyskytovala v přímém zvýhodnění podmíněných dávek. Tato slabina spočívala v nedostatku pravomoci požadovat spravedlivou odměnu pro pracovníka. Tzn. jen a pouze tehdy, když byla potřeba prokázána.¹⁰²

Pickard upozorňuje ve své práci na to, že představa, že každá lidská bytost má morální právo na nejnětější životní podmínky, se často vyskytovala v souvislosti s Americkou Deklarací nezávislosti, v níž se prohlašuje, že všichni lidé jsou si sobě rovni s určitými nezadatelnými právy. Mezi tato práva patří, právo na život, svobodu a hledání štěstí. Pro zajištění těchto práv se ustanovují vlády.¹⁰³

Bertram Pickard upozornil ve svém spise na to, že sociální problém je mnohostranný a při obecné shodě, by měli reformátoři soustředit své síly pro zvětšení rovnosti postavení mezi různými třídami společnosti.¹⁰⁴

Naléhavá poptávka po práci pro poskytnutí větší míry kontroly nenechává nikoho na pochybách, že se jedná o otázku významu postavení, což je představuje důležitý problém jak průmyslový, tak sociální. U obou těchto oblastí se jedná o problém do značné míry

¹⁰¹ SUPLICY, E. M.: *Citizen's Basic Income: The Answer is Blowing in Wind*. Washington DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars, 2006, p. 20.

¹⁰² PICKARD, B.: *The reasonable revolution. Being a discussion of a state bonus scheme – A proposal for a National Minimum Income*. New York: The Macmillan Co, pp. 15-18.

¹⁰³ Tamtéž, pp. 19-20.

¹⁰⁴ PICKARD, B.: *The reasonable revolution. Being a discussion of a state bonus scheme – A proposal for a National Minimum Income*. New York: The Macmillan Co, p. 31.

vzdělávací, přičemž ekonomický faktor má význam mnohem menší. Pickard popsal několik způsobů, který by takovýto „bonus“ urychlil pohyb směrem k adekvátnímu řešení. Zejména by se jednalo o uznání práva na život, spolu se skutečně demokratickým způsobem převedení tohoto principu do praxe. Jde o přístup, kdy se ve hře objevuje nejvyšší hodnota lidské osobnosti, bez ohledu na třídu, vyznání nebo pohlaví. Opět by ovšem platilo, že bonus by byl věnován té části společnosti, která žije v bídě a která se stala jejich všudypřítomnou realitou.¹⁰⁵

4.3 I Have a Dream

V roce 1964 vytvořila administrativa prezidenta Lyndona Johnsona program potravinových lístků, který měl být použit na nákup potravin. K tomuto programu byl přidán rovněž doplňkový systém, který ujišťoval, že starší a zdravotně postižené osoby by měli získat určitý garantovaný příjem. V roce 1969 požádal tehdejší prezident Richard Nixon bývalého asistenta prezidentů Kennedyho a Johnsona, Daniela Patricka Moynihana, aby zformuloval plán na podporu rodin, což by znamenalo daň ze záporných příjmů. Dne 10. srpna 1969 přednesl Nixon projev k národu, kde řekl, že Spojené státy by měly dosáhnout dvou věcí, které bývalé generace považovaly za nemožné. Prvním bodem bylo samozřejmě dosažení úspěšného letu na Měsíc¹⁰⁶ a za druhé, vymýcení chudoby s plánem „rodinné výpomoci.“ Nixon k této záležitosti prohlásil, že pokud by byl tento zákon schválen, zajišťoval by ekvivalent příjmu okolo padesáti procent s rozdílem 3 900\$¹⁰⁷. Návrh zákona byl nakonec schválen Sněmovnou reprezentantů v poměru 243:155, nicméně nebyl schválen finančním výborem Senátu v roce 1970 a to na základě hlasování v poměru 10:6.¹⁰⁸

Ve stejné době v několika rozhovorech a vystoupeních garantovaný příjem důrazně hájil také Martin Luther King Jr. Byl přesvědčen o tom, že nejjednodušší přístup se jednou ukáže tím nejúčinnějším. Řešením chudoby pro něj bylo již dlouho diskutované téma, a tím byl právě garantovaný příjem.¹⁰⁹

¹⁰⁵ PICKARD, B.: *The reasonable revolution. Being a discussion of a state bonus scheme – A proposal for a National Minimum Income*. New York: The Macmillan Co, pp. 34-35.

¹⁰⁶ Neil Armstrong přistál na Měsíci v předchozím měsíci.

¹⁰⁷ Dnes tato částka odpovídá přinejmenším 16 000\$.

¹⁰⁸ SUPLICY, E. M.: *Citizen's Basic Income*. Washington DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars. Latin American Program, 2007, p. 10.

¹⁰⁹ KING, M. L. Jr.: *Where Do We Go From Here: Chaos or Community?* New York: Harper & Row, 1967. viz: http://www.wealthandwant.com/docs/King_Where.htm, (18. 10. 2015).

Podle Kinga až v poslední době se vychází z předpokladu, že chudoba je důsledkem několika věcí jako je nedostatek vzdělání, omezování pracovních příležitostí, špatné bydlení, které znehodnocuje domácí život a potlačuje iniciativu, a křehké rodinné vztahy, které zkrusují osobnostní rozvoj. Možná řešení těchto problémů přináší právě garantovaný příjem, což jak už bylo výše nadneseno je nejjednodušším a nejefektivnějším řešením chudoby. King si uvědomoval, že dříve byl tento návrh podroben výsměchu, ale postupně se dostává do stále většího lidského podvědomí a na řadě míst je horlivě diskutován. Pro fungování tohoto druhu příjmu je nezbytná lidská motivace, ve kterou King skálopevně věřil, ostatně to dal najevo v mnoha z jeho četných projevů.¹¹⁰

King zdůrazňoval, že odsuzuje všeobecný tichý souhlas, že chudí jsou označováni za méně kompetentní a méněcenné. Tato problematika se vztahovala převážně na ty, kteří byli na nejnižší ekonomické úrovni nebo byli kvůli věku či trvalé nemoci tradičně neorganizováni, a proto měli malou schopnost zvednout potřebný růst jejich příjmů. Slavný právník kázal o tom, že je třeba vytvořit plnou zaměstnanost anebo plné příjmy. Lidé zkrátka musí mít jedno, nebo druhé. Podle Kingových slov bude důstojnost jednotlivce vzkvétat ve chvíli, když budou rozhodnutí týkající se jeho vlastního života v jeho vlastních rukou. Pokud má člověk ujištění, že jeho příjem je stabilní a jistý a když ví, že má prostředky k vyhledávání „sebe zlepšení“, změní se celkově jeho pohled na svět a přístup k životu.¹¹¹

King však neviděl pouze navýšení komfortu a nominální aspekty, které by garantovaný příjem přinesl. Byl přesvědčen o tom, že logicky se také sníží osobní střety v rodině, protože bude vyloučeno nespravedlivé měření lidské hodnoty. Podobně jako u předchozích teoretiků základního příjmu, také King spatřoval několik podmínek pro podporu této věci, které by byly nezbytné pro zajištění plně funkčního garantovaného příjmu jako důsledně progresivního opatření. V první řadě musí být začleněn do mediánového příjmu společnosti, nikoli nejnižších úrovní příjmů. Pro zajištění příjmu, který by udržoval dobré životní podmínky a zmrazil chudé podmínky společnosti, je třeba, aby byl garantovaný příjem dynamický. Musí se automaticky zvětšovat podle toho, jak rostou celkové sociální příjmy. Pokud periodické hodnocení prozradí, že celý národní důchod se zvýšil, pak garantovaný příjem by měl být nastaven směrem nahoru o stejné procento. Bez těchto záruk by mohlo dojít k plíživému úpadku, zmaření zisků bezpečnosti

¹¹⁰ KING, M. L. Jr.: *Where Do We Go From Here: Chaos or Community?* New York: Harper & Row, 1967. viz: http://www.wealthandwant.com/docs/King_Where.htm, (18. 10. 2015).

¹¹¹ Tamtéž.

a stability. Pro Martina Luthera Kinga představoval tento program užitnou hodnotu, ze které budou mít prospěch všichni chudí lidé, včetně dvou třetin, kteří jsou bílé pleti.¹¹²

5 Prohlášení garantovaného ročního příjmu

Celá řada ekonomů a sociálních reformátorů navrhla garantovaný roční příjem jako způsob odstranění chudoby. Tato myšlenka obecně spočívala v ujištění, že každý občan má nezadatelné právo na základní úroveň příjmu. Pokud lidé nejsou schopni vydělat tuto částku, měla by ji vláda správně poskytnout. Tento koncept je také nazýván garantovaný minimální příjem, adekvátní příjem, zaručený příjem, nebo negativní daň z příjmu. Garantovaný roční příjem se stal populární myšlenkou zejména v průběhu šedesátých a sedmdesátých let dvacátého století.¹¹³

Garantovaný roční příjem byl odlišný od jiných rozmanitých, téměř až mozaikovitých sociálních systémů, které se ve Spojených státech vyskytují dnes. Koncept základního příjmu je možné vysvětlit jako současný systém příjmů skládající se z peněz z různých programů, jejichž cílem je naplnit různé kategorie, a to včetně nezaměstnanosti a pojištění pro nezaměstnané rodiny,¹¹⁴ pomoc osobám se zdravotním postižením¹¹⁵ a další. Základní příjem by tak mohl nahradit všechny programy, jejichž cílem je udržet příjem v době nouze.¹¹⁶

Ti, kteří podporují garantovaný roční příjem, věří, že je jednodušší, co se byrokracie týče a také je efektivnější a účinnější při snižování chudoby, než stávající systém podpor. Američtí a britští ekonomové a reformátoři nejprve navrhovali myšlenku garantovaného ročního příjmu na začátku devadesátých let dvacátého století. Americký ekonom Milton Friedman a George Stigler dokonce ve čtyřicátých letech navrhovali zavedení negativní daně z příjmu. V rámci negativní daně z příjmu, by vláda poskytovala peníze komukoli, jehož příjem by klesl pod určitou základní úroveň. Nicméně až do šedesátých let nebyl na garantovaný roční příjem brán takový zřetel. Liberální i konzervativní ekonomové psali

¹¹² KING, M. L. Jr.: *Where Do We Go From Here: Chaos or Community?* New York: Harper & Row, 1967. viz: http://www.wealthandwant.com/docs/King_Where.htm, (18. 10. 2015).

¹¹³ SREENIVASAN, J.: *Poverty and the Government in America: A Historical Encyclopedia. Volume I.* Santa Barbara, California: ABC-CLIO. 2009, p. 267.

¹¹⁴ TANF – Temporary Assistance for Needy Families (Dočasná pomoc pro potřebné rodiny).

¹¹⁵ SSI – Supplemental Security Income (Doplňkové zabezpečení z příjmů).

¹¹⁶ U. S. Basic Income Guarantee Network Webside. viz: BIEN – Basic Income European Network. viz: <http://www.basicincome.org/>, (3. 11. 2015).

knihy podporující různé druhy plánů na podporu zaručených ročních příjmů. V roce 1967 manažeři, kteří byli svoláni Nelsonem Rockefellerem, guvernérem New Yorku, sepsali poziční dokument ve prospěch garantovaného ročního příjmu. Hnutí za sociální práva začala volat po novém zaručeném ročním příjmu, stejně tak odnož hnutí za občanská práva – Poor People's Campaign. Kernerova komise, prezidentská komise zřízena v roce 1967, studovala příčiny městských nepokojů, přičemž vytvořila mnoho návrhů, z nichž jeden bylo zřídit národní systém příjmů.¹¹⁷

V reakci na tuto záplavu zájmů o garantovaných příjmech, podepsalo více než tisíc ekonomů ze 125 amerických univerzit prohlášení podporující myšlenku „národního systému garantovaných příjmů a příplatků. V prohlášení vydaném v květnu 1968 bylo podepsáno pět prominentních ekonomů: Paul Samuelson z Massachusetts Institute of Technology, John Kenneth Galbraith z Harvardu, James Tobin z Yale a Harold Watts a Robert Lampman z University of Wisconsin. V dopise naléhali na kolegy, aby podepsali prohlášení a uvedli, že může pomoci k prosazení tohoto plánu, který je žádoucí a realistický. Také zdůrazňovali, že tento plán by měl být založen pouze na potřebě měřené podle příjmů a velikosti rodiny, a že by měl zahrnovat odměny.¹¹⁸

Kolem garantovaného příjmu se vyskytuje mnoho otázek, ta nejdůležitější již v této práci byla nadnesena, zda garantovaný roční program by mohl způsobit, že lidé by přestali pracovat úplně. V roce 1967 provedla federální vláda experiment v New Jersey se zápornou daní z příjmu, zda takový systém inhibuje motivaci k práci u mužů, tedy velmi často hlav rodin. Tento Guaranteed Work Initiative Experiment ukázal, že skromná daň ze záporných příjmů měla jen malý vliv na pracovní chování těchto mužů, i když se jednalo o rodiny, které měly více peněz „na utrácení“.¹¹⁹ Je důležité si uvědomit, že každý národ přistupuje k práci i příjmům různě, stejně tak každá rodina i jednotlivec. Pokud rodina s dobrým finančním zázemím získá pro své potřeby ještě příjem navíc, nemusí to nutně ovlivnit její vztah k současnému, řekněme dobrému, zaměstnání. Pokud ovšem člověk, který pracovat nechce, získá tento obnos, kdo jej přinutí k tomu, aby si pracně zlepšil svoji životní úroveň?

¹¹⁷ SREENIVASAN, J.: *Poverty and the Government in America: A Historical Encyclopedia. Volume I.* Santa Barbara, California: ABC-CLIO. 2009, p. 268.

¹¹⁸ Economists' Statement on Guaranteed Annual Income, 1/15/1968-4/18/1969 folder, General Correspondence Series, Papers of John Kenneth Galbraith, John F. Kennedy Presidential Library. viz: SREENIVASAN, J.: *Poverty and the Government in America: A Historical Encyclopedia. Volume I.* Santa Barbara, California: ABC-CLIO. 2009, p. 268.

¹¹⁹ SREENIVASAN, J.: *Poverty and the Government in America: A Historical Encyclopedia. Volume I.* Santa Barbara, California: ABC-CLIO. 2009, p. 269.

5.1 Věk (ne)jistoty

John Kenneth Galbraith byl jedním z nejvlivnějších ekonomů dvacátého století, zemřel 29. dubna 2006 a byl prominentním zastáncem základního příjmu a patřil k pěti význačným ekonomům, kteří jej v Prohlášení stvrdili svým podpisem. Nyní se tedy posuňme k teoretickému proudu, který klade důraz na zkoumání významu společenských, politických a hospodářských organizací pro chod ekonomických procesů. Tento proud nabyl významu na počátku 20. století a poukazoval na to, že neoklasická ekonomická teorie příliš abstrahuje od sociálních jevů, např. opomíjí studium etiky, právních norem, morálky mravů, obyčejů ale i různých organizací jako vláda odbory, podnikatelské svazy atd. teoretický proud, který je zde popisován je znám jako institucionalismus a za jeho nejvýznamnějšího představitele můžeme považovat již zmiňovaného Johna Kennetha Galbraitha. Ekonomický filosof se řadí mezi tzv. staré insitucionalisty, kteří považovali široké spektrum společensko-vědních jevů za dominantní pro chod ekonomických systémů, na rozdíl od nových insticionalistů kladoucích důraz zejména na právní vědy.¹²⁰

Galbraith kritizoval kapitalismus a to i přesto, že byl i poradce prezidenta J. F. Kennedyho. Ekonom zdůrazňoval, že kapitalismus má za následek nadměrné mrhání a je provázen řadou asociálních jevů. Zamýšlel se nad konstrukcí mezd, které podle něho byly projevem ekonomické síly velkých společností a jejich vztahu k mnohdy zkorumpovaným odborům, které měli hájit zájmy pracujících. Dle Galbraitha se odbory a firmy mnohdy v boji o výši mezd zaměstnanců neutralizují, to nazýval „teorií vyvažující síly“. Současně kritizoval reklamu, spotřebu považoval za vynucenou a zmanipulovanou, kritizoval i teze o nutnosti stálého hospodářského růstu neboli růst HDP.¹²¹ Naopak doporučoval nevyrábět a nevnucovat zbytečné soukromé statky a chtěl, aby byla posílena společenská spotřeba. Galbraithovou tezí bylo, že soukromá Amerika se topí v egoistickém blahobytu, zatímco veřejná Amerika se topí v chudobě. Touto myšlenkou se snažil upozornit na nerovnoměrné rozdělení ve Spojených státech. Postupně inklinoval až k myšlenkám demokratického socialismu a plánování západního motivu.¹²²

Vraťme se nyní k meritu věci a připomeňme, že John Kenneth Galbraith za posledních čtyřicet let přednesl řadu přednášek ve prospěch garantovaného minimálního

¹²⁰ GALBRAITH, J. K.: *The Age of Uncertainty. Epizode: Land And People*. BBC, 1977. viz: https://www.youtube.com/watch?v=Rv8b_ou-NQM&feature=youtu.be, (4. 11. 2015).

¹²¹ GALBRAITH, J. K.: *The Galbraith Reader: From the works of John Kenneth Galbraith*. Selected and arranged with a commentary by the editors of Gambit. USA: Penguin Books. 1977, pp. 229-230.

¹²² GALBRAITH, J. K.: *Společnost hojnosti*. Praha: Nakladatelství Svoboda. 1967, s. 300-305.

příjmu, včetně jedné, za kterou získal čestný titul z London School of Economics. Během jednoho rozhovoru poznamenal, že každý potřebuje mít záruku slušného základního příjmu. Bohaté země, jako jsou Spojené státy americké, mohou všechny lidi z chudoby vymanit. Galbraith komentoval i věčnou kritiku uváděného příjmu, který by potenciálně mohl přimět občany k zahálce a k tomu, že by přestali pracovat úplně. Pro harvardského profesora se však jedná o způsob, jak omezit sociální systém a je nutné si uvědomit, že chudí lidé mají stejné právo na volný čas jako lidé bohatí.¹²³

Ve společnosti, kde se vyskytuje velká stále vzrůstající hojnost, existují, pokud jde o práci tři významné tendence. A to proto, že výroba statků se nezdá naléhavá a protože lidé nepotřebují tak naléhavě peníze, aby si mohli koupit další zboží. Proto mluvíme o skutečnosti, kdy lidé pracují méně hodin nebo dní v týdnu, nebo nepracují tak těžce či dokonce všichni lidé nebudou pracovat po celý čas. Při těchto slovech je důležité si uvědomit, že za posledních sto dvacet let došlo k podstatnému zkrácení pracovního týdne. V roce 1850 byl průměrný pracovní týden kolem sedmdesáti hodin, což se rovná sedmi dnům po deseti hodinách, čili zhruba šesti pracovními dny od šesti od rána do šesti do večera. O sto let později byl průměrný pracovní týden čtyřicetihodinový, to znamená, že se pracovalo pět dní po osmi hodinách. Toto zkrácení pracovní doby svědčí o tom, že byl přijat všeobecný názor o klesající mezní spotřebě zboží.¹²⁴

Galbraith uvádí, že výroba natolik ovládla naši mysl, že si toto vysvětlení ani nepřipouštíme. V dnešní době je totiž stále zdůrazňována důležitost a výhody volného času, avšak téměř nikdy nebývá řečeno, že není důležité mít tolik zboží. Dalším vysvětlením může být skutečnost, že výroba za hodinu vzrůstala, třebaže pracovní týden se zkracoval. Tak či tak je zkracování pracovního dne jasným důkazem, že mezní potřeba produkce klesá. Galbraith stejně jako v rozhovoru pro *The Guardian*, ve svých knihách a přednáškách zdůrazňuje skutečnost, že stále více pozornosti je věnováno významu volného času a ve společnosti, která má racionálně pečovat o své štěstí je nutné tomuto aspektu věnovat značnou pozornost.¹²⁵

V souvislosti se základním minimálním příjmem by podle Galbraithovy teze bylo nejdůležitější práci lidí ulehčit a zpříjemnit, tím by se totiž zamezil přílišný odliv pracovní síly hned poté, co by tento garantovaný příjem získali. Slovo přílišný je zcela na místě, neboť podle Galbraitha jednou ze zjevných možností, které vznikají se vzrůstající hojností

¹²³ GALBRAITH, J. K.: *The Changing World of Work*. The Guardian, June 29, 1999.

¹²⁴ GALBRAITH, J. K.: *Společnost hojnosti*. Praha: Nakladatelství Svoboda. 1967, s. 309.

¹²⁵ Tamtéž, s. 309-310.

výrobků, je, aby pracovalo méně lidí. Faktem je, že základní příjem by tuto variantu umožnil.¹²⁶

Jak už bylo nadneseno výše, John Kenneth Galbraith se ve svém díle zevrubně zabývá chudobou a potřebnými. V této souvislosti odkazuje na Thomase H. Eliota, který v roce 1935 v návrzích právních předpisů přislíbil státům řadu grantů pro potřebné, jako byli staří lidé či pro jiné sociální zabezpečení a to za předpokladu, že federální státní systém náhrad v nezaměstnanosti bude sloužit jako starobní důchod pro pracovníky v hlavních průmyslových a obchodních odvětvích hospodářství.¹²⁷

Penzijní plán, který se pohyboval ve velice skromných poměrech, byl navržen tak, aby vytvářel rezervy z určitých specifických daní, jako byla daň z odměny za práci. Tento způsob by stanovil případně vyšší nároky v době, kdy by generace současných pracovníků dosáhly důchodového věku. Země s vysokou deflací by na určitý čas byla odstavena z proudu kupní síly a to do doby než by byla schopna vrátit se ke stávajícím poměrům a důchodům. Alternativa, která by uhradila pohledávky ze souhrnného federálního rozpočtu, by byla zařazena do schodku, nebo by vyžadovala méně konkrétní zvýšení daně, případně zvýšení daně z příjmu. V takové situaci by bylo nutné, aby došlo ke zdanění bohatších ve prospěch méně movitých a mladých lidí ve prospěch seniorů. Důležitou zásadou sociálního zabezpečení je, že starobní důchody musí být udržovány vlastními daňovými odvody, které by od té doby, co udeřila deflace, zůstaly nedotčeny. Nezaměstnanost by byla hrazena z daní ze mzdy, která by byla složitě zakomponována do kombinace státního a federálního dění. Samozřejmě je třeba si uvědomit, že by se v takovémto případě jednalo o veliké rozdíly ve výhodách pro jednotlivé státy. Jednalo by se o značné povzbuzení pro státy, které by se méně snažily zlepšit své konkurenční postavení, protože by byla uložena menší zátěž na jejich stávající odvětví.¹²⁸

Je třeba mít stále na zřeteli, že nezaměstnanost a ekonomický „handicap“ zkrátka existuje a nejspíš by tyto nedostatky měly být napraveny. Podpora v nezaměstnanosti byl tak jeden z nejvěrohodnějších mostů přes spodní stranu hospodářského cyklu. Starobní důchody jsou vypláceny svou vlastní cestou a mnoha případech je pro život v důchodu třeba pojištění. Podle Galbraitha se však nejedná o žádnou radikální potíž.¹²⁹

¹²⁶ GALBRAITH, J. K.: *Společnost hojnosti*. Praha: Nakladatelství Svoboda. 1967, s. 311-312.

¹²⁷ GALBRAITH, J. K.: *Economics in Perspective. A Critical History*. Boston: Houghton Mifflin Company. 1987, pp. 215-216.

¹²⁸ Tamtéž, p. 216.

¹²⁹ Tamtéž, p. 217.

Galbraith uvedl, že je třeba zvážit rychlé a efektivní řešení chudoby a právě takovýmto řešením má být poskytnutí minimálního příjmu pro všechny lidi. Rovněž uvedl, že argumentů proti tomuto návrhu je mnoho, ale většina z nich jsou pouze výmluvy, protože tento plán by byl realistický a definitivní. Všichni jistě souhlasí s tím, že lenost je demoralizující, ale i zde je otázka, proč je volný čas pokládán za neospravedlivitelný prohrašek pro chudé a za skvělou příležitost pro movité? I zde Galbraith upozorňuje na ekonomickou propast a rozdílný blahobyť, který místo mostu staví mezi lidmi zeď. A není lepšího antidota proti chudobě, než je poskytování základního minimálního příjmu.¹³⁰

V roce 1999 ve svém článku psal o „dvou nedokončených záležitostech století a tisíciletí, která jsou nanejvýš patrné a naléhavé.“¹³¹ a zejména o přetrvávání velkého počtu chudých lidí a to i v bohatých zemích. První zmiňovanou záležitostí myslel Galbraith enormní zásobu jaderných zbraní, na straně druhé se jednalo o exponenciálně velký počet chudých lidí i v prosperujících zemích světa.¹³²

V méně známé eseji s názvem *The Starvation of the Cities* uvedl, že neexistuje jediný lék na chudobu, ale v naší kultivovanosti, bychom se neměli bát zřejmého. Galbraith sám přiznal, že jeho přístup k problému chudoby byl silně tradiční, v tom smyslu, že chudým nejlépe pomůžeme tak, aby si pomohli sami. Postupem času ovšem ekonom přišel s razantnější metodou, a to takovou, která by přezkoumala tyto kalvinistické principy na bázi představy o šetření peněz. Galbraith navrhl dát lidem potřebný příjem za předpokladu, že příjemce dostane i nejhudší práci. Poté by došlo ke zdanění marginálního příjmu příjemce. Minimální příjem by tak udržel lidi na trhu práce, nicméně nebylo by žádoucí, aby všichni lidé s nedostatečným příjmem pracovali.¹³³

5.2 Omyl *post hoc*

Na jaře roku 1968 se ke čtyřem významným ekonomům připojil Paul Anthony Samuelson, od roku 1970 laureát Nobelovy ceny za ekonomii. Samuelson byl kromě jiného profesorem na MIT a poradcem prezidenta Johna F. Kennedyho. Za svou kariéru měl celou řadu příspěvků k teorii spotřeby, teorii blahobytu, růstu kapitálu, obchodním

¹³⁰ GALBRAITH, J. K.: *The Starvation of the Cities*. Vol. 30. December 1966. No 12.

¹³¹ GALBRAITH, J. K.: *Three Decades of Support for Basic Income*. In: BIEN – Basic Income Earth Network – Newsflash 39, May 2006, p. 2.

¹³² Tamtéž, p. 2.

¹³³ GALBRAITH, J. K.: *The Starvation of the Cities*. Vol. 30. December 1966. No 12.

teoriím a mnoha dalším. Podobně jako Milton Friedman či James Tobin se zabýval myšlenkou záporné daně z příjmu.¹³⁴

Podle Samuelsona existuje v současné době mezi informovanými odborníky, zabývající se životními podmínkami a sociální psychologií, pocit neklidu ohledně pomoci lidem k onomu blahobytu. Jedná se totiž o systém, který je nákladný a často také neefektivní. Mimo jiné klade velkou psychickou daň na příjemce a v některých případech dokonce pomáhá vytvářet kastu chudých mladých lidí, o které by mělo být správně postaráno stejně jako o jejich rodiče. Samuelson kritizuje, že v některých státech je otec od rodiny nucen odejít, protože v okamžiku, kdy opustí domov, tak jeho žena a děti mohou získat podporu, kterou zoufale potřebují. Pokud by tomuto otci byla nabídnuta práce, při které by si vydělal alespoň několik set dolarů, dokonce v několika státech by si mohl vydělat i několik tisíc dolarů a to v podobě platebních úlev, mohlo by se tak jednat o přijatelný systém ekonomické pomoci.¹³⁵

Z ekonomického hlediska je tradiční systém sociálních dávek zaměřen na potřebu a výdělek a zahrnuje obrovské skryté náklady. Doslova jsou miliardy dolarů ztracených v hrubém národním produktu, což vyplývá z demotivační struktury stávajících systémů podpor. Kontemplace nad velkou ekonomickou neefektivností stávajících sociálních programů na zmírnění chudoby a nerovnosti, přiměla ekonomy k velmi pestrým politickým přesvědčením a k dohodě o potřebě základní reformy v moderním státě. Samuelson odkazuje na Jamese Tobina a Milтона Friedmana, kteří se shodují v tom, že levnější a humánnější by bylo nahradit nepořádek, který je federálním programem nazýván sociální pomocí a efektivně sladit aparát daňové struktury s příjmy a potřebami.

Laureát Nobelovy ceny zaznamenal pokusy o program zakotvený ve filosofii a současně v mechanismu záporné daně z příjmu a na toto konto byl přesvědčen, že neúčinnější by byl právě garantovaný příjem. Základní představa tohoto plánu by byla jednoduchá, pokud by někdo vydělal deset tisíc dolarů za rok, tak by platil pozitivní daň z příjmu. Když by si ovšem člověk vydělal o několik tisíc víc, pak by zaplatil zvláštní daň, ale pouze v dílčím množství, aby tak byl motivován víc pracovat. Pokud by někdo vydělával pod čtyři tisíce dolarů ročně, pak by nebyl povinen platit daň a naopak by dostával vládní podporu.

¹³⁴ Guide to the Paul A. Samuelson papers, 1933-2010 and undated. viz: <http://library.duke.edu/rubenstein/findingaids/samuelsonpaul/>, (5. 11. 2015).

¹³⁵ SAMUELSON, P.: *Economics*, 8th ed. New York: McGraw-Hill Book Company. 1970, p. 74.

Podle Samuelsona je navíc velká chyba myslet si, že chudí jsou pouze nezaměstnaní nebo rodiny bez otce. Statistiky ukazují, že chudoba se nachází také u pracujících lidí, kteří prostě se nedokáží přizpůsobit trhu práce a ti by měli být zahrnuti do minimálního příjmu.¹³⁶

V roce 1937 byl ve Spojených státech vytvořen a předán Zákon o sociálním zabezpečení na ochranu starších lidí a nezaměstnaných. V době, kdy se o zákoně debatovalo, se někteří obávali, že se bude jednat o cestu k socialismu. Podle Samuelsona byl tento zákon o sociálním zabezpečení podán takovým způsobem, že by se oblast vládních výdajů stala strašákem v nadcházejících desetiletích. Paul Samuelson ve svém díle prezentuje množství vládních výdajů v systému sociálního zabezpečení a prezentuje, že růst sociálních výdajů je zcela evidentní. Vývoj systému sociální péče v jiných zemích je v Samuelsonově díle zcela patrný. Podle ekonomů Kanada, Velká Británie, Francie, Švédsko a další země začaly každý měsíc rozdávat rodinné přídavky, které se lišily s počtem dětí v rodině. Tento akt byl provázen jednak z humanitárních důvodů a jednak se snažily o stimulaci růstu populace.¹³⁷

V jiných zemích jako byla Británie či Skandinávie, šly místní vlády mnohem dále ve směru takzvaného sociálního státu, než tomu bylo ve Spojených státech. Program „od kolébky až do hrobu“ poskytoval pomoc pro rodiny s dětmi, přičemž nezletilým zabezpečoval lékařskou a zubní péči, dále zajišťoval příjmy pro nezaměstnané, nemocné nebo lidi v důchodu. Poté, co jedinec zemřel, stát pomohl uhradit jeho výdaje na pohřeb a podporoval pozůstalé.¹³⁸

Samuelson se dívá zpět do minulosti a poukazuje na soukromé charity, které před lety hrály významnou roli. Privátní charita podle něj nikdy nebyla zcela adekvátní, i když připouští, že bez ní by to bylo ještě mnohem horší. V souvislosti s tím však odkazuje na státní intervence v hospodářském životě, které byly od roku 1880 zcela běžné. Gladstone a Disraeli v Anglii a Bismarck v Německu tyto intervence prováděli v 19. století v Evropě, zatímco Franklin Roosevelt a Velká Deprese urychlily události v Americe ve století dvacátém – jmenovitě můžeme mluvit o moderním sociálním státu nebo smíšené ekonomice. Vzhledem k tomu, že minimální standardy vyžadují na moderní společnosti výrazně vyšší náklady na sociální programy, které se výrazně zvětšily v posledních desetiletích, tak podle Gallupova průzkumu z roku 1976 se ukázalo, že polovina veřejnosti

¹³⁶ SAMUELSON, P.: *Economics*, 8th ed. New York: McGraw-Hill Book Company. 1970, p. 74-77.

¹³⁷ SAMUELSON, P.: *Economics*, 4th ed. New York: McGraw-Hill Book Company. 1958, pp. 163-167.

¹³⁸ Tamtéž, p. 179.

si myslí, že sociální pomoc je výstřelek až s hrubým porušováním určitých práv. Mezi informovanými odborníky v oblasti životních podmínek a sociální psychologie se vyskytuje podobný pocit neklidu se současným systémem pro pomoc k blahobytu, protože se jedná skutečně o nákladnou záležitost a často neefektivní. Z ekonomického hlediska, tradiční systém blahobytu zahrnuje ohromné skryté náklady.¹³⁹

Samuelson však Systém sociálního zabezpečení zavedený Franklinem Rooseveltem obhajuje jako nezbytnost pro ochranu blahobytu starších občanů, jako druh veřejného důchodového systému. Dále poukazuje na odpůrce sociálního zabezpečení, kteří v něm viděli vítězství socialismu v průběhu třicátých let. Také dobové noviny zaznamenaly podobné pocity u státních dotací na lékařskou péči, právní ochranu, odbory a podobně. Tolik kritizovaný systém sociálního zabezpečení ve třicátých letech byl bráněn republikánským prezidentem Ronaldem Reaganem v letech osmdesátých jako součást Bezpečnostní sítě sociálních služeb. Veřejnost by prý měla akceptovat vládní omezení na laissez-faire kapitalismu a přijmout omezení, která by změnila samotnou podstatu kapitalismu.¹⁴⁰

V roce 1996 však Samuelson odkázal na skutečnost, že Spojené státy vyřadily záruku jeho podoby garantovaného příjmu pro chudé rodiny, protože všechny země přehodnotily hranici mezi státem a trhem, a snažily se vyvážit rostoucí potřebu pro poskytování veřejných služeb kvůli volání po snižování daní. Dále zdůraznil, že v souvislosti s tímto „defektem“, jsou v posledních letech znevýhodňovány skupiny lidí. I když přetrvávají nejlepší vzdělávací instituce a nejvyšší platební profese, tak existují podstatné rozdíly v příjmech, bohatství a pracovních místech. Zhoršuje se sociální pořádek, rozpadají se tradiční rodiny a v sociálních programech vlády je stále více škrťů.¹⁴¹

5.3 Demogrant

Dalším signatářem Prohlášení, kterému bych se ráda v následující části věnovala, byl ekonom James Tobin, jenž se stal ekonomickým poradcem prezidentského kandidáta za Demokratickou stranu George McGoverna,¹⁴² který převzal jeho návrh garantovaného

¹³⁹ SAMUELSON, P.: *Economics*, 10th ed. New York: MCGraw-Hill Book Company. 1976, p. 797-804.

¹⁴⁰ SAMUELSON, P.: *Economics*, 13th ed. New York: MCGraw-Hill Book Company. 1989, p. 759.

¹⁴¹ SAMUELSON, P.: *Economics*, 16th ed. New York: MCGraw-Hill Book Company. 1998, p. 244.

¹⁴² Senátor George McGovern postavil svoji prezidentskou kampaň v roce 1972 na ekonomické platformě, nazývanou „demogrant“, tedy garantovaný příjem 1 000 dolarů pro každého občana. McGovern vyhrál primárky, ale nakonec prohrál s Nixonem. Tobin již v roce 1967 publikoval první odborný článek

příjmu. Tobin si však následně stěžoval na špatné provedení jeho plánu kvůli špatně vedeným primárkám v červnu roku 1972 proti Hubertu Humphreyovi, který se vysmíval myšlence velké almužny určené pro bohaté i chudé. V šedesátých letech tento laureát Nobelovy ceny¹⁴³ napsal několik dokumentů na podporu garantovaného příjmu a kromě podepsání Prohlášení garantovaného ročního příjmu, byl navíc členem rady Johna F. Kennedyho jako ekonomický poradce v roce 1961-1962.¹⁴⁴

J. Tobin, J. A. Pechman a P. M. Mieszkowski vydali v roce 1967 první technickou analýzu záporné daně z příjmu¹⁴⁵, přičemž přišli na prospěch varianty zahrnující automatickou platbu pro všechny občany. Jednalo se tedy o skutečný všeobecný základní příjem, který Joseph Pechman nazval demograntem. James Tobin přemýšlel o tom, jak vytvořit velkorysou, ale ekonomicky rozumnou strategii proti chudobě. Jeho řešení spočívalo v komplexním systému minimálního příjmu, který nazval „úvěr daně z příjmu“, přičemž argumentoval pro posloupnost klasických bodů. Tato myšlenka zobrazovala jistou podobnost s dalšími dvěma různě motivovanými návrhy, které v té době byly diskutovány.¹⁴⁶

Na rozdíl od návrhu Milтона Friedmana, schéma Tobinova demograntu nemělo nahradit celý systém sociální pomoci a pojištění – natož, aby uhasil sociální stát úplně – ale měl pouze překonfigurovat jeho dílčí části tak, aby byl efektivnější a lepším nástrojem pro zvyšování příjmu chudým. Tobinův návrh byl také štedřejší než Friedmanův a přesnější než Theobaldův¹⁴⁷, protože každé domácnosti měl být poskytnut základní úvěr na úrovni měnícího se složení rodiny, kdy každá rodina mohla být doplněna o příjmy a ostatní výnosy zdaňované jednotnou sazbou.¹⁴⁸

Tento „úvěr daně z příjmu“ může být interpretován dvěma směry. První spoléhá na výplatu čistého výnosu po uskutečnění prohlášení o předpokládaném příjmu. Na rozdíl od těch, kteří žádné takové úvěrové prohlášení o snížení svého daňového účtu neobdrží – dnes

o nepodmíněném příjmu, o kterém přesvědčil právě i McGovern. Viz: TOBIN, J., *The Demogrand and the Future of U. S. Social Policy*. Basic Income, 29, Spring 1998.

¹⁴³ Nobelovu cenu za ekonomii získal v roce 1981 in memoriam.

¹⁴⁴ VAN PARIJS, P.: A Basic Income for All. viz: <http://new.bostonreview.net/BR25.5/vanparijs.html>, (8. 11. 2015).

¹⁴⁵ Termín daň z příjmu byl poprvé použit v ekonomické literatuře Augustina Cournota (1801-1877), zakladatelem matematické ekonomie v roce 1838.

¹⁴⁶ The Suplicy-Tobin Exchange. viz: <http://www.basicincome.org/bien/pdf/NewsFlash11.pdf>, (8. 11. 2015).

¹⁴⁷ Robert Theobald a jeho ad hoc „Výbor pro trojitou revoluci“ (1964) obhajoval v různých publikacích nejasně specifikovaný základní minimální příjem z přesvědčení, že automatizace je vyjádření práce za mzdu a že vládní almužny jsou jediným způsobem, jak dát veřejnosti prostředky na automatizaci průmyslu. Tobin s tímto návrhem striktně nesouhlasil.

¹⁴⁸ The Suplicy-Tobin Exchange. viz: <http://www.basicincome.org/bien/pdf/NewsFlash11.pdf>, (8. 11. 2015).

se běžně užívá termín záporná daň z příjmu. Druhá interpretace spočívala v automatické platbě plných základních příspěvků všem rodinám, s výjimkou těch, kteří o tuto platbu nestojí, protože nechtějí, aby docházelo k zadržování daní na započtení z jiných příjmů. Obě tyto metody uznal Tobin jako funkční, ale jeho preferencí byla druhá možnost, tedy demogrant. Tato metoda ukládá břemeno iniciativy na ty, kteří potřebují platbu. Automatická platební metoda klade zátěž na ty, kteří ji nechtějí. Zde je předpoklad, že tito lidé mají potřebnou finanční gramotnost a administrativní zdatnost.¹⁴⁹

McGovernova porážka v prezidentských volbách byla pro Tobina velkým zklamáním, nicméně některé skromné reformy byly provedeny s cílem zlepšit pracovní motivaci příjemcům sociálních dávek. Pokusy o zápornou daň z příjmu se také provedly na různých místech. Nejvýraznějším výsledkem ale bylo, že daň měla negativní vliv na nabídku práce pro výdělečně činné. Toto zjištění bylo v souladu s tím, co Tobin očekával, ale šokujícím zklamáním pro něho bylo, že tato skutečnost byla rozhodujícím argumentem proti celé ideji. Příčinou nezdaru byl nejspíš ekonomický i sociální ohlas, který měl vliv na politicky choulostivé informace. Politický odpor proti nepodmíněnému příjmu přednesl variantu, kdy by byl „garantovaný systém“ méně efektivní a v mnoha ohledech dražší. Ze začátku jistě voliči slyšeli na výhody, které by všeobecný základní příjem přinesl, ale Američané se v té době velmi obávali, že někteří potenciální pracovníci, by mohli být schválně líní, a to i na úkor příjmů.¹⁵⁰

5.3.1 Ekvivalent k záporné dani z příjmu?

James Tobin a jeho kolegové zkoumali způsob boje proti chudobě, současně s tím ale chtěli zachovat stimul k práci. Na pozadí explicitního daňového harmonogramu, který nezdaňoval sto procentní příjmy a který může, ale také nemusí být definovaný jako lineární záporná daň z příjmu, by došlo ke snížení daňové povinnosti každé domácnosti. A to při placení v hotovosti ve prospěch rozdílu mezi velikostí daně a daňovou povinností vždy, když je tento rozdíl kladný. Předpokládejme, že fixní velikost slevy na daně by byla posazena na stejné úrovni jako rámec základního příjmu. Někdo by se nacházel zcela bez příjmu, a tudíž by se jej žádná daň z příjmu netýkala a navíc by obdržel částku rovnající se základnímu příjmu. Vzhledem k tomu, jak příjmy stále rostou, se budou přídavky

¹⁴⁹ TOBIN, J.: *The Demogrand and the Future of U. S. Social Policy*. Basic Income, 29, Spring 1998.

¹⁵⁰ TOBIN, J.: *Raising the Incomes of the Poor*. In: *Agenda for the Nation*. (Kermit Gordon ed.), Washington DC: The Brookings Institution. 1968, pp. 77-116.

zmenšovat, jako je tomu u obvyklých vyzkoušených systémů, nicméně by se tyto příspěvky snižovaly pomaleji a takovou rychlostí, aby se udržela pozice příjmu přesně na stejné úrovni jako odpovídající základní příjem. Univerzální základní příjem spočívá pouze v očištění daní a dávek. V rámci režimu základních příjmů jsou příjmy potřebné k financování univerzálního daňového odečtu garantovaného příjmu, přičemž jsou rozděleny pro všechny. Převody u minimálního příjmu jsou pouze jednosměrné – pozitivní transfery (nebo záporné daně) pro domácnosti v rámci tzv. bodu zvratu a negativní nebo pozitivní transfery (daně).¹⁵¹

6 Fáze příklonu a opouštění

6.1. Citlivá a citelná forma v nepodmíněném příjmu

Nutno podotknout, že ještě před návrhy základního příjmu Jamese Tobina, je obvyčejně považován otec prvních návrhů záporné daně z příjmu chicagský ekonom, nositel Nobelovy ceny a otec monetarismu Milton Friedman. Ve své knize *Kapitalismus a svoboda* z roku 1962 zastával metody, které by mohly pomoci chudým, a dospěl k závěru, že opatření, která doporučuje z čistě mechanických důvodů, je daň ze záporné hodnoty.¹⁵²

Výhody takového opatření byly podle Friedmana zcela patrné. Jednalo se o zcela specifickou problematiku zaměřenou na chudobu pomáhající v nejužitečnější podobě pro jednotlivce, a to rovnou v hotovosti. Šlo o všeobecné opatření, které mohlo být nahrazeno řadou speciálních kroků, které byly v době, kdy tuto tezi Friedman psal, v působnosti. Na tomto místě je dobré dát do paralely Friedmanovu „kariéru“ s „kariérou“ Tobina. Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, James Tobin byl poradcem Johna F. Kennedyho a ekonomickým poradcem George McGoverna, který prohrál volby s jiným prezidentským

¹⁵¹ VAN PARIJS, P.: *Basic Income: A simple and powerful idea for the 21st century*. In: *Redesigning Distribution: basic income and stakeholder grants as alternative cornerstones for a more egalitarian capitalism*. The Real Utopias Project Volume V. (Erik Olin Wright ed.), 2003, pp. 10-11.

¹⁵² The Suplicy-Friedman Exchange. viz: <http://www.basicincome.org/bien/pdf/NewsFlash11.pdf>, (9. 11. 2015).

kandidátem Richardem Nixonem, jehož ekonomickým poradcem byl právě Milton Friedman.¹⁵³

O Nixonovi je známo, že se význačně opíral o své poradce, mezi kterými byl kromě Friedmana, také Daniel Patrick Moynihan, poradce bývalých prezidentů J. F. Kennedyho a Lyndona Johnsona. Moynihan měl formulovat Family Assistance Plan – FAP, což znamenalo zápornou daň z příjmu. Daniel P. Moynihan o několik let později ve své knize *The Politics of Guaranteed Income* analyzoval, jak konzervativci používají velké rozpory a přehnané touhy progresivních příznivců, aby přehlasovali garantovaný minimální příjem. Moynihan reagoval na již zmiňované hlasování o návrhu zákona o „rodinné výpomoci“, který neschválil senátní finanční výbor. Navrhl, aby roční základní příjem činil pět a půl tisíce dolarů, tedy obnos, který by nezahrnoval do rozpočtu čas. Nechtěl ale, aby tento systém nahradil již platné programy jako například Food Stamp program. Senátoři především ze států s vysokým procentem potravinového průmyslu tento program bránili, aniž by si uvědomovali, že garantovaný příjem by byl určen především pro pořízení nejnужnějšího zboží, zejména potravin. Navíc mezi nimi byli tací, kteří nechtěli akceptovat, že by příjem dostávali i lidé, kteří nepracují.¹⁵⁴

Pravda je, že slavný laureát Friedman navrhl možná až příliš radikální zjednodušení „amerického sociálního státu“, a to prostřednictvím své vlastní koncepce záporné daně z příjmu. Návrh Friedmanovy lineární záporné daně z příjmu by totiž plně integroval daň z příjmu a velký přesun systémů. Jednalo se tak o jednoduchou a radikální alternativu z různobarevné směsice stávajících systémů sociálního zabezpečení. Samotná myšlenka byla zamýšlena jako přechodná etapa na cestě k ideálnímu stavu věcí bez kapitalistické společnosti.¹⁵⁵ Proti tomuto návrhu se však vymezovali jiní ekonomové, mezi nimi například James Tobin, který svůj návrh nepojal tak radikálně, dal lidem možnost volby a současně by byly dávky citelnější.

V knize *Svoboda volby*, kterou Friedman napsal se svou ženou Rose, už ale mluvil o směsici konkrétních sociálních programů s jediným komplexním programem o rozšíření příjmů v hotovosti, tedy opět, ale jiným způsobem o záporné dani z příjmu. Tento způsob by poskytl minimální zajištění pro všechny osoby v nouzi, bez ohledu na důvody jejich nouze. Přitom se snažil, aby návrh způsobil co nejméně škod, a aby měl takový charakter,

¹⁵³ FRIEDMAN, M.: *Capitalism and Freedom*. Chicago: University of Chicago Press. 1962, pp. 191-192.

¹⁵⁴ MOYNIHAN, Daniel Patrick. *The politics of a guaranteed income – The Nixon administration and the family assistance plan*. New York: Random House, 1973, pp. 483-485.

¹⁵⁵ The Suplicy-Friedman Exchange. viz: <http://www.basicincome.org/bien/pdf/NewsFlash11.pdf>., (9. 11. 2015).

který by způsoboval stále se zlepšující podmínky. Klíčové pak pro ekonoma bylo, aby záporná daň z příjmu poskytovala komplexní reformu, která by byla efektivnější a „lidská“, protože dobový sociální systém měl pracovat neefektivně a nehumánním způsobem. V dalších desetiletích pak stále zdůrazňoval potřebu záporné daně z příjmu a to až do své smrti v roce 2002.¹⁵⁶

Friedman ve své práci často upozorňuje, že sociální zabezpečení nepředstavuje v žádném slova smyslu pojišťovací program, v němž se pohybují jednotlivé platby v rovnocenných pojistně-matematických výhodách. Vztah mezi jednotlivými příspěvky (to znamená daně ze mzdy) a dávkami je velmi tenký. Sociální zabezpečení je spíše kombinací určitého poplatku a určitého programu z transferových plateb.¹⁵⁷

Vraťme se nyní k Moynihanovi, v jehož podrobné analýze k politickému programu Family Assistance Plan (FAP), zastává pozici, že Plán reprezentuje vznik hlubokých sociálních změn. První právní předpis vztahující se k těmto změnám, byla snaha o garantovaný příjem pro všechny rodiny s dětmi. Dále FAP představoval „abnormální“ produkt rozhodování, což neplynulo z politické nutnosti, ani z organizovaného lobby, ale spíše z kontroly narůstajícího problému se závislostí na sociálních dávkách a souvisejících alternativních řešeních. Tento politický směr vedl zejména od roku 1969 do konce roku 1970 k poklesu, a jak Moynihan zdůrazňoval, FAP byl s konečnou platností poražen liberálními hlasy v senátním ekonomickém výboru.¹⁵⁸

David P. Moynihan otevřel diskusi o problému závislosti, možnostem, kterými je možné jí čelit a záměrech Administrace na jejím snížení. Co bylo překvapující na polovině šedesátých let, nebyla rozsáhlost chudoby, ale rozsah „závislosti“ na situaci, ve které se osoby s nízkými příjmy v podstatě spoléhali pouze na vládu a na jejich podporu. Demografický faktor, stejně jako cokoli jiného, tvořil stupňující se počet žen – hlav rodin – dostávající od státu Aid to Families with Dependent Children Program (AFDC). Podezření na to, že systém sociálního zabezpečení sám přispívá k problému závislosti, bylo zcela logické, ale dlouhá léta nepodložené. Nejvíce zasaženy byly subnárodní vlády

¹⁵⁶ FRIEDMAN M. – FRIEDMAN, R. D.: *Free to Choose: A Personal Statement*. New York and London: Harcourt Brace Jovanovich. 1980, pp. 102-103.

¹⁵⁷ Tamtéž, p. 104.

¹⁵⁸ HAUSMAN, L. J.: *The Politics of a Guaranteed Income: The Nixon Administration and the Family Assistance Plan: A Review Article*. University of Wisconsin Press: The Journal of Human Resources. Vol 8, No. 4 (Autumn, 1973), pp. 411-421.

a přijatelným řešením problému závislosti bylo plné federální financování stávajícího programu AFDC.¹⁵⁹

Podobně jako jiní autoři, o kterých je v diplomové práci psáno jako o obhájcích a navrhovatelích minimálního příjmu a kteří své myšlenky čerpali s tezí a myšlenek svých předchůdců, ani Friedman není výjimkou, když argumentuje tvrzením, že kapitalismus je nejvíce konzistentní systém ve svobodném světě lidských bytostí. Nicméně se často ve svých knihách vrací zpět k myšlence o ideálním světě bez kapitalistické společnosti a zdůrazňuje, že kapitalismus rozhodně neřeší problém chudoby. Jedná se pouze o nástroj, který může pomoci lidem, a to pouze za předpokladu, že nenarušuje nebo nebrání fungování a financování záporné daně z příjmu na trhu.¹⁶⁰

Zatímco popularita sociálních přídatků se pomalu ve vrstvách britské populace smršťovala, myšlenka nepodmíněného příjmu získávala pevnou půdu pod nohama v úzkém kruhu intelektuálů v blízkosti britské Labour Party. Mezi prominenty, kteří k těmto lidem patřili, byl ekonom George D. H. Cole, první držitel titulu Oxford's Chichele Chair of Social and Political Theory. V několika svých knihách rezolutně bránil tzv. sociální dividendu a v tomto smyslu zastával myšlenku, že současná produktivní síla je ve skutečnosti společný výsledek současného úsilí a společného dědictví vynalézavosti a dovednosti začleněného do fáze vyšší dosažené vzdělanosti ve výrobním umění. A je jenom dobře, když všichni občané budou sdílet výnos z tohoto společného dědictví a spravedlivý příspěvek by měl být rozdělen v podobě odměn za běžné služby ve výrobě.¹⁶¹

Důležité je podotknout, že George Cole ve své prezentaci o Johnu S. Millovi v *History of Socialist Thought* z roku 1953, podle všeho uvádí, že Mill jako první odkazoval na myšlenku všeobecného nepodmíněného příjmu, a to za pomoci výrazu „základní příjem“, který se rychle rozšířil, a v osmdesátých letech se o něm svedla zuřivá diskuse.¹⁶²

Teoretiků, kteří se zabývali a zabývají zápornou daní z příjmu, bylo a je samozřejmě mnohem víc. Je třeba si uvědomit, že se zápornou daní z příjmu, by lidé, kteří vydělávají méně než stanovenou částku, přijímali peníze od vlády, namísto placení daní. Tento systém

¹⁵⁹ HAUSMAN, L. J.: *The Politics of a Guaranteed Income: The Nixon Administration and the Family Assistance Plan: A Review Article*. University of Wisconsin Press: The Journal of Human Resources. Vol 8, No. 4 (Autumn, 1973), pp. 411-421.

¹⁶⁰ FRIEDMAN, M.: *Capitalism and Freedom*. Chicago: University of Chicago Press. 1962, pp. 192-193.

¹⁶¹ COLE, G. D. H.: *A Century of Co-operation*. London: George Allen & Unwin Ltd. 1944, pp. 143-144.

¹⁶² Unconditionally granted basic income. viz:

http://www.tarfor.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=284:unconditionally-granted-basic-income&catid=16:hk&Itemid=31, (10. 11. 2015).

nejprve navrhovala Juliet Rhys-Williams, britská státní úřednice a politická aktivistka. Dalším britským obhájcem garantovaného příjmu v té době byl James Meade, který v roce 1977 obdržel Nobelovu cenu za ekonomii in memoriam. Meade byl politicky méně aktivní než George Cole, ale měl mnohem větší mezinárodní pověst. Tento oxfordský ekonom také obhajoval sociální dividendu s ještě větší zarputilostí než Cole. Myšlenku sociální dividendy popsal v *Economic Policy for a Labor Government* vydané roku 1935 a v několika dalších spisech jako základní složku spravedlivé a efektivní ekonomiky. Také se stala klíčovou součástí projektu Agathatopia, kterému věnoval své poslední spisy.¹⁶³

V tomto článku také nastínil čtyři prvky hospodářské politiky, o kterých byl přesvědčen, že by v nich měla budoucí labouristická vláda pokračovat. V první řadě se jednalo o zrušení nezaměstnanosti, s tím souvisel bod druhý, kdy zrušení nezaměstnanosti měla podpořit celní politika. Dalším prvkem měla být socializace (znárodnění) určitých odvětví a poslední bod se týkal zvýšení a zlepšení v rovnosti při rozdělování národního důchodu. Státní podnik by reguloval zisk a vláda by platila menší či větší část této částky jako sociální dividendy členům komunity. Snáze by se kontrolovala výše národního příjmu vynaloženého na spotřebu, a částky přidělené na rozvoj kapitálu. Pokud při velmi nízkých úrokových sazbách nedojde k zisku, velká část může být vyplacena jako sociální dividenda. Pokud dojde v nové oblasti rozvoje k zisku, větší část může být rozdělena do investičního rozpočtu pro tento rozvojový kapitál.¹⁶⁴

Ačkoli se řada autorů věnující se koncepci nepodmíněného základního příjmu od původní myšlenky Thomase Morea a Johannese L. Vivese odklonila někdy až o sto osmdesát stupňů, byl to právě James Meade, který se Moreovou Utopií a jeho návrhem pomoci chudým značně inspiroval, a to až do té míry, že „přišel“ s ideou jiného smyšleného ostrova, který není dokonalý, ale má velkou potenci takový být. Meade ve své práci vypráví svoji dlouhou cestu při hledání Utopie a bez ohledu na jeho navigační schopnosti se mu ji nepodařilo nalézt. Na zpáteční cestě však objevil Agathotopii. Významný laureát Nobelovy ceny se podle svých slov s Agathotopiany spřátelil, ale i když věděli, kde se Utopie nachází, nic mu nepověděli, protože se od Utopistů, dokonalých lidských bytostí žijícím na perfektním místě, příliš lišili. Agathotopiané byly nedokonalé lidské bytosti, kteří se provinili pošetilostí a zradou, nicméně i po tom všem se jim nakonec

¹⁶³ Unconditionally granted basic income. viz:

http://www.tarfor.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=284:unconditionally-granted-basic-income&catid=16:hk&Itemid=31, (10. 11. 2015).

¹⁶⁴ *On Citizen's Income and related topics. A compilation of writings by James Meade.* London: Citizen's Income Newsletter James Meade commemorative edition. December 2005, p. 1.

podářilo vybudovat dobré místo k životu. Meade se poté začal zajímat o studium institucí a sociálních vztahů v Agathotopii a dospěl k závěru, že se jedná o nejlepší společnost, kterou do té doby poznal, protože jsou schopni dosáhnout cíle, které ekonomové i lidstvo samo hledalo po tak dlouhou dobu. Jako první zmiňuje svobodu v tom smyslu, že každý je schopen pracovat ve svém povolání a utratit to, co dostane za zboží, které sám chce. Dalším úžasným výdobytkem je rovnost v tom smyslu, že neexistují žádné velké rozdíly v příjmech i bohatství. A posledním pozitivem je účinnost, ve smyslu dosažení nejvyššího možného životního vzoru s vlivem prostředků a technologií.¹⁶⁵

Partnerství mezi kapitálem, prací a sociální dividendou, které by bylo financováno z veřejných prostředků, nabízel Meade jako společné řešení pro nezaměstnanost a chudobu. Přibližně na ve stejnou dobu, co se James Meade věnoval ve svých pracích „sociální dividendě“, začali diskutovat o tržním socialismu jiní dva profesoři na London School Economics Oskar Lange a Abba Lerner, kteří výraz „sociální dividenda“ používali s odkazem na návratnost společného kapitálu, který měl být chápán jako nezávislý příspěvek.¹⁶⁶

Tato diskuse se odehrávala v pozadí meziválečné situace, přičemž již zmiňovaná liberálka Juliet Rhys-Williams navrhla novou společenskou smlouvu, jejíž ústřední prvek by spočíval v základním příjmu. Jednalo by se ale o univerzální, ne zcela bezpodmínečný systém, který by usnadnil dostupnost práce nezbytnou pro rovnoměrný příjem. V případě, že by došlo ke stávce, byla by výplata příjmu pozastavena. Nicméně, toto byl pouze alternativní návrh pro národní minimální příjem svázaným s širším programem jednotného národního příspěvku na dítě a sociální pojištění, z roku 1942. Tento program prosazoval další liberální peer, William Beveridge, ředitel London School of Economics. Brzy se program začal šířit po Evropě, čímž odsunul nepodmíněný základní příjem z relevantní diskuse o měnové politice ve Velké Británii.¹⁶⁷

Ve třicátých letech James Edward Meade, nositel Nobelovy ceny z roku 1977, se stal jedním z hlavních členů Cambridge Circle, kteří se scházeli, aby diskutovali o díle Johna Maynarda Keynesa. Meade hájil zavedení příjmů pro občana, stejně urputně jako sociální dividendy. Meade tento příjem považoval za významný nástroj k dosažení vyšší úrovně

¹⁶⁵ *On Citizen's Income and related topics. A compilation of writings by James Meade.* London: Citizen's Income Newsletter James Meade commemorative edition. December 2005, pp. 3-4.

¹⁶⁶ Unconditionally granted basic income. viz:

http://www.tarfor.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=284:unconditionally-granted-basic-income&catid=16:hk&Itemid=31, (10. 11. 2015).

¹⁶⁷ Unconditionally granted basic income. viz:

http://www.tarfor.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=284:unconditionally-granted-basic-income&catid=16:hk&Itemid=31, (10. 11. 2015).

zaměstnanosti v ekonomice. V posledních deseti letech svého života tyto myšlenky dále rozvíjel.¹⁶⁸

Prvním opatřením, aby se dosáhlo účinnosti v alokaci zdrojů, je pružnost cen a mezd. Druhým opatřením je pak určitá forma spolupráce mezi podnikateli a pracovníky a to tím způsobem, aby se pracovníci mohli podílet na výsledcích vytváření bohatství. Pracovníci by měli být najati za částečnou mzdu a současně participovat na podílu. Podle Meadea by pomohla existence sociální dividendy nebo zaručený minimální příjem pro každého občana, v případě, že by flexibilita mezd představovala nízkou odměnu a družstva či organizace by měly negativní výsledky. Meade se pomalými, ale pevnými kroky snažil tuto myšlenku naplnit.¹⁶⁹

V době hospodářské krize to lidé odmítají s tím, že není dostatek prostředků na zaplacení programů tohoto druhu. V souvislosti s tím, je však důležité zdůraznit, co v roce 1939 pronesl jeden z největších ekonomů dvacátého století John Maynard Keynes ve své publikaci *How to Pay for the War?* Keynes se snažil přesvědčit své krajany, že i když v té době bylo nutné platit za výdaje proti Německu a dalším zemím, které vstoupily do války, bylo nutné oddělit dvě procenta z hrubého národního produktu s cílem zajistit každému základní příjem.¹⁷⁰

J. M. Keynes přišel se zcela novým vysvětlením chodu kapitalistické ekonomiky. Vycházel z nutnosti i nadále zachovat soukromé vlastnictví a neplánovat z centra. Přišel s názorem, že stát musí vstoupit do ekonomiky tzv. státními zásahy. Krizi let 1929-1933 vysvětlil jako krizi z tzv. nedostatečné efektivní koupěschopné poptávky. Možnost přežití kapitalismu jako nadějného systému pro další generace viděl ve státních zásazích ve prospěch chudých, tak aby se chudým dostalo peněz a spotřebou se roztočila kola ekonomiky. A tím založil větev keynesiánství neboli keynesismus. Tento typ ekonomického myšlení se rozvíjel po celé dvacáté století až dosud. V současné době je základem politických přístupů sociálních demokratů.

Klíčovou práci vytvořil Keynes v roce 1936 pod názvem *Obecná teorie zaměstnanosti úroků a peněz*. Keynes v ní dospěl k závěru, že krizi způsobili bohatí občané ve vysokém věku s vysokými úsporami, které již nejsou schopni spotřebovávat. Jejich až příliš malé spotřeby nedávají dodavatelům příliš šanci získat zakázky, naopak chudé vrstvy

¹⁶⁸ *On Citizen's Income and related topics. A compilation of writings by James Meade.* London: Citizen's Income Newsletter James Meade commemorative edition. December 2005, p. 2.

¹⁶⁹ SUPLICY, E. M.: *Citizen's Basic Income: The Answer is Blowing in Wind.* Washington DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars, 2006, p. 22.

¹⁷⁰ Tamtéž, p. 22.

by rády spotřebovaly, ale nemají za co. Keynes to definoval jako krizi z nedostatečné efektivní koupěschopné poptávky. Keynes rozhodně nepatřil k zastáncům, např. marxismu, pocházel z bohatých anglických vyšších vrstev společnosti a měl zájem na zachování systému, kde se prolíná demokracie a tržní ekonomika. Obával se však sociálně-politických důsledků nezaměstnanosti a měl zájem vypracovat program regulace nezaměstnanosti.¹⁷¹

Keynes proto uplatnil makroekonomický přístup spočívající ve zkoumání jako celku. Hlavní problém viděl v rozvodu faktorů určujících dynamiku a úroveň, tzv. národního důchodu (příjmu ve společnosti). Podle Keynese je dána celková výše zaměstnanosti vztahem agregátní (souhrnné) poptávky a nabídky ve společnosti. Jedná se tedy o jistou funkci objemu zaměstnanosti. Proto doporučoval oživit agregátní celkovou poptávku ve společnosti zásahem státu. Vycházel přitom tzv. Psychologického zákona, kdy například s růstem důchodů (příjmu) spotřeba sice roste, ale tempo jejího růstu je pomalejší než tempo růstu důchodu (příjmu). Příkladem by mohlo být, že by bohatí lidé zvýšili svůj příjem ročně z milionu na milion jedno sto tisíc liber. A to je přiměje více utrácet. Keynes proto zavádí pojmy jako sklon k úsporám.¹⁷²

Mezní sklon k úsporám je změna úspor vyvolaná dodatečnou jednotkou důchodu (příjmu). U bohatých vrstev není dynamický sklon ke spotřebě, ale je dynamický sklon k úsporám, u chudých vrstev je tomu naopak. V době recese proto Keynes doporučoval nejrůznějšími cestami zásahy státu oživovat ekonomiku a v době konjunktury naopak utlumovat ekonomiku. Mimo to v oblasti daní Keynes obecně doporučoval přijmout princip tzv. mírně progresivních daní, tzn. bez ohledu na fáze hospodářského cyklu obecně zatížit vyšší důchodové skupiny (příjmové skupiny) procentuálně vyšší daní. To bylo chápáno jako nástroj určitého přerozdělení bohatství vlivem státu. Mimo tato opatření Keynes doporučoval ovlivňovat fáze hospodářského cyklu i využitím nástrojů tzv. monetární politiky, diskontní sazba a tzv. operace na volném trhu, neboli nákup a prodej státních obligací.¹⁷³

Je pozoruhodné, když si uvědomíme, že ekonomové z celého širokého spektra, došli ke stejnému závěru ve významu všeobecného minimálního příjmu. A to dokonce i ti, kteří byli a jsou známí pro svoji obranu kapitalismu, jak z předešlých řádek vyplynulo, nejedná

¹⁷¹ KEYNES, J. M.: *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. The University of Adelaide Library Electronic Texts Collection. 2003, Book II, chapter 5.

¹⁷² Tamtéž, chapters 5, 6.

¹⁷³ KEYNES, J. M.: *How to Pay for the War? A Radical Plan for the Chancellor of the Exchequer*. London: Macmillan and Co. 1940, pp. 20-23.

se o odkaz na Milтона Friedmana, ale na jiného nositele Nobelovy ceny, a tím je Friedrich Hayek. Ten ve své nejslavnější knize *The Road to Serfdom*, kritizuje komunismus a fašismus za to, že bránily tržnímu systému. Přesto Hayek zdůrazňoval nutnost zajistit každému živobytí. George Stigler dokonce v roce 1946 uvedl, že pro dosažení větších pracovních příležitostí a vymýcení chudoby, je záporná daň z příjmu účinnější než minimální mzda.¹⁷⁴

6.2 Konzervativní stránka nepodmíněného příjmu

Rakouský ekonom, vědec a politický filosof Friedrich Hayek byl považován za čelního představitele tzv. rakouské školy. Věřil v individualismus a tržní hospodářství a byl nesmiřitelným kritikem socialismu. Kniha *The Road to Serfdom* z roku 1944 byla jedním z prvních výpadů proti ekonomickému intervencionismu a ve svém pozdějším díle, například *Ústava svoboda a Právo, zákonodárství a svoboda* se Hayek zaměřil na problematiku politické filosofie. Hayekovo dílo mělo značný vliv na formující se Novou pravici, konkrétně na Ronalda Reagana a Margaret Thatcherovou.

Tento klasický liberál se ve své knize *The Road to Serfdom* zaměřil především na totalitarismus, jako na určitý druh kolektivismu, kdy se „různé druhy kolektivismu, komunismu, fašismu atd. mezi sebou liší povahou cíle, ke kterému chtějí zaměřit úsilí společnosti. Avšak všechny se liší od liberalismu a individualismu svým přáním organizovat celou společnost a všechny její zdroje k tomuto jedinému cíli a odmítáním uznat autonomní sféru, ve které jsou cíle jedinců svrchované. Řečeno krátce, všechny typy kolektivismu jsou totalitní ve vlastním smyslu tohoto slova, jež bylo vytvořeno, abychom mohli popsat nečekané, avšak nicméně neoddelitelné projevy toho, co v teorii nazýváme kolektivismus.“¹⁷⁵

Pro nás je ale důležité Hayekova kritika kolektivistické koncepce, že společnost by měla být zorganizována tak, aby sledovala určitý celospolečenský cíl, protože celospolečenský cíl či společný záměr, kvůli němuž má být společnost organizována, je obvykle mlhavě popisován jako obecné dobro či všeobecný blahobyt Tyto pojmy nemají dostatečně jednoznačný smysl pro to, aby mohly určovat konkrétní jednání a činy. Blahobyt a štěstí miliónů lidí nemůže být měřeno na jedné stupnici. Blahobyt lidu stejně

¹⁷⁴ STIGLER, G.: *The Economics of the Minimum Wage*. American Economic Review, 36, 1946, pp. 358-65.

¹⁷⁵ HAYEK, A. F.: *The Road to Serfdom*. First published. London: George Routledge. 1944, p. 30.

jako štěstí jednotlivce závisí na velikém množství faktorů, které mohou být poskytovány v nekonečně rozmanitých kombinacích. Nemůže představovat podobu tedy jednoho cíle, nýbrž musí být reprezentován celou hierarchií cílů – všeobsahující stupnicí hodnot, na které je každé potřebě každého člověka přiděleno určité pořadí. Řízení všeho našeho podnikání podle jednotného plánu předpokládá takovéto zařazení každé naší potřeby na určité stupnici hodnot, která musí být dostatečně úplná proto, aby umožňovala rozhodnout se mezi všemi různými směry pohybu, mezi kterými musí plánovač volit.¹⁷⁶

Laureát Nobelovy ceny ve spise *The Road to Serfdom* podrobil zdrcující ekonomické a politické kritice zasahování státu do ekonomiky a zejména obecné a centrální plánování.¹⁷⁷ Tvrdil, že každé plánování je zcela ekonomicky neefektivní, protože státní byrokraté, i kdyby byli sebekompetentnější, jsou vystaveni tak obrovskému množství informací, že si s nimi jednoduše nedokážou poradit. Samo zasahování státu do ekonomiky je podle Hayeka nejvážnějším ohrožením svobody jednotlivce, protože každá snaha kontrolovat ekonomický život nutně stát zatahuje do dalších sfér lidské existence a nakonec vyústí v totalitarismus.¹⁷⁸

Podle Hayeka má tržní ekonomika vlastnosti téměř zázračné. V první řadě je „samoregulující“, protože v dlouhodobém horizontu směřuje k vyváženosti. Hayek oživil Smithovu myšlenku o „neviditelné ruce“ a trh přirovnal k obrovskému nervovému systému, který dokáže ekonomiku regulovat tím, že je schopen prostřednictvím mechanismu cen současně přenášet téměř nekonečné množství informací. Za druhé, trhy jsou ze samé své podstaty výkonné a produktivní. Makroekonomicky jsou tržní ekonomiky efektivní proto, že zdroje neúprosně směřují tam, kde je lze nejúčelněji využít a protože bohaté i chudé motivují k práci. Na mikroekonomické úrovni jsou soukromé podniky nutně účinnější než podniky veřejné, protože je poháná motiv zisku, který je nutí udržovat nízké náklady; účet za ztráty veřejných podniků se naopak vždy předloží daňovým poplatníkům. Za třetí, trhy jsou mechanismy responzivní, dokonce demokratické. Konkurence je zárukou, že výrobci vyprodukují jen to, co jsou zákazníci ochotni koupit, a to za cenu, kterou si mohou dovolit zaplatit. Za čtvrté, trhy přinášejí korektnost a ekonomickou spravedlnost. Trh dává všem šanci stoupat nebo padat v závislosti na

¹⁷⁶ HAYEK, A. F.: *The Road to Serfdom*. First published. London: George Routledge. 1944, pp. 30-32.

¹⁷⁷ HEYWOOD, A.: *Politické ideologie*. První vydání. Praha: Eurolex Bohemia. 2005, s. 66.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 66-67.

talentu a usilovné práci. Materiální nerovnost je tak jednoduše důsledkem přirozené nerovnosti mezi lidmi.¹⁷⁹

Podle Hayeka bylo jedinou nadějí pro lidskou budoucnost, provést úpravy, kterých byly zapotřebí, za předpokladu, že bylo v zájmu všech obnovit a překonat bývalé standardy. Zdůrazňoval, že pouze pokud každý jedinec bude připraven poslouchat potřeby o přenastavení, tak si všichni budou moci vybrat svůj vlastní způsob života. Chtěl, aby bylo jednotné minimum zajištěno pro všechny všemi prostředky. Zároveň apeloval na občany, aby přijali s touto jistotou základního minima i nárok, že privilegiem je zabezpečení pro jednotlivé třídy.¹⁸⁰

Zabezpečení občanů minimálním příjmem a daným příjmem, by mělo být samozřejmostí. Podle Hayeka bylo v jeho době jasně vidět, že rozdíl mezi jistotou a daným standardem, je značný, protože jistota mohla být poskytnuta jen některým. Hayek byl přesvědčen, že neexistoval žádný důvod, proč ve společnosti, která obecně dosáhla vysoké úrovně bohatství, by zabezpečení nemělo být určeno všem. Aniž by byla ohrožena obecná svoboda. Ekonom si byl zároveň vědom toho, že existují složité otázky týkající se přesného standardu, který by měl být zajištěn. Jedna z nejdůležitějších otázek se pak týkala samotné společnosti, protože nešlo nijak určit, zda by se všichni těšili ze stejné svobody jako ostatní. Při neopatrném zacházení s těmito otázkami by mohlo dojít k vážným a možná i nebezpečně politickým problémům, nicméně nemůže být pochyb o tom, že jistý příspěvek by zajistil alespoň minimum potravin a přístřeší.¹⁸¹

Vývoj politického myšlení v druhé polovině dvacátého století až do současnosti lze charakterizovat jako spor mezi totalitními diktaturami, které se začaly rozpadat, koncepcí sociálního státu, jenž se snaží zajistit jistou základní úroveň blahobytu všem občanům, a neoliberalismem.

Hayek nebyl jediný liberál, který bral v úvahu blahobytnost a jistotu. Podobné smýšlení představoval také Herbert A. Simon, který se věnoval rovné dani a podobně jako Thomas Paine zastával názor o společném kulturním dědictví. Simon v roce 1978 získal Nobelovu cenu za ekonomii a to konkrétně za průkopnický výzkum v rozhodovacích procesech uvnitř ekonomických organizací. V souvislosti s tímto výzkumem se Simon zajímal o základní příjem, i když k tomuto tématu nepublikoval tolik textů jako ostatní uvedení autoři. Simon se ale intenzivně zaměřoval na tzv. rovnou daň. Tuto myšlenku měl velice

¹⁷⁹ HAYEK, A. F.: *The Road to Serfdom*. First published. London: George Routledge. 1944, pp. 34-40.

¹⁸⁰ Tamtéž. 123-124.

¹⁸¹ Tamtéž, p. 124.

pocitivě vypracovanou a byla postavena na tom, že daň z příjmu by byla vybírána paušálně a to ve výši 70%¹⁸². Polovina výtěžku by šla na vládní účely, což by odpovídalo přibližně tehdy stávající úrovni výdajů ve Spojených státech. Druhá polovina by pak byla určena pro kulturní dědictví, které by bylo plošně rozděleno mezi všechny obyvatele, a to o průměru osm tisíc až dvacet tisíc dolarů, podle velikosti domácnosti. Simon si plně uvědomoval jako mnozí před ním, že by se tím výrazně snížili náklady na sociální programy a zvýšil by se tím blahobyt. Pro tento systém podle Herberta Simona existují zřejmé důvody a tím je za prvé, spravedlnost, a za druhé vliv na úspory a kapitálové investice. Pokud jde o spravedlnost, tak jakákoli příčinná analýza může vysvětlit, proč americký hrubý domácí produkt prokazuje, že nejméně dvě třetiny obyvatel jsou šťastní, že jsou příjemci příjmů, proto, že se narodili ve spojených státech – proto „dědictví“. S ohledem na vliv úspor a kapitálových investic, Simon zpozořoval, že lidé s velkým důchodem nebo s majetkem či půdou, jsou motivováni šetřit vyšší částky než dříve a navíc jsou důležitější úspory spojené se zvýšením produktivity, jako jsou vládní investice do infrastruktury a na podporu nových technologií.¹⁸³

Simon si byl jistý tím, že jeho „rovná daň“ je strukturovaná, plná motivů a logických odůvodnění. Uvědomoval si, že sedmdesáti procentní daň, kterou určil, by v současné době byla politicky ve Spojených státech životaschopná, nicméně s ohledem na budoucnost, by příliš brzy odpovídal na protiargumenty těch, kteří si myslí, že mají morální právo si všechno bohatství ponechat.¹⁸⁴

Friedrich Hayek byl zase přesvědčený, že stávající komplexní systém sociálního pojištění se shoduje s jeho definicí dobrého plánování. Jediným problémem by bylo, kdyby tento systém byl povinný, vedlo by to jistě k posílení monopolních působení, což je jeden ze způsobů, jak lze eliminovat konkurenci. Hayek nebyl přesvědčen o tom, že by sociální pojištění mělo být povinné a argumentoval tím, že by to nemuselo být ani v rozporu s vládní pomocí. I přesto, že by minimální příjem na jídlo, oblečení a přístřeší, mohl být v rozporu s jeho definicí řádného plánování, byl Hayek vždy přesvědčen o tom, že minimální příjem pro všechny osoby v zemi, by byl výborným řešením pro blahobyt. Zajištění minimálního příjmu, by přinášelo velké výhody, protože by se o něj mohl každý

¹⁸² Herbert A. Simon v souvislosti s tímto číslem uvádí, že přesný počet by nebyl důležitý, podstatný by byl celkový rozsah.

¹⁸³ SIMON, H.: *The Flat Tax and our Common Patrimony*. Basic Income 29: Newsletter of the Basic Income European Network. Spring 1998, p. 7.

¹⁸⁴ Tamtéž, p. 7.

opřít a počítat s ním. Hayek v tom viděl z velké části podobnost s pojištěním v nezaměstnanosti.¹⁸⁵

Dalším nositelem Nobelovy ceny za ekonomii, který se snažil propracovat koncepci garantovaného příjmu, byl Robert M. Solow zaměřující se na určitou formu příspěvků a „údržbu“ příjmů. A právě směr této problematiky jej přivádí na otázku, proč ještě v letech 1960 až 1970 byl záblesk zájmu o zápornou daň z příjmu, o kterou, jak už zde bylo uvedeno, se opírala řada jiných významných ekonomů. Podle Solowa se jedná o intenzivní a nákladný experiment. Na druhou stranu chápe, že byla tato myšlenka tak dlouho prodiskutována, že tento systém mohl přinést uspokojivý pocit, že se jedná o šanci ukončit chudobu. A to bylo impulsem pro přímý způsob, jak transferovat přímým způsobem příjem přímo k lidem, kteří by jej velice potřebovali. Tento způsob ale vedl ke stávajícímu „mišmaši“ kategorických programů, na kterém se lvím podílem podílela byrokracie, což vedlo k neefektivnímu provozu.¹⁸⁶

Program měl zejména vliv na AFDC, protože svojí povahou přiměl řadu úplných rodin, aby se rozešly. Solow kritizuje také neobvyklý pohled Miltona Friedmana a Jamese Tobina na Wildavského kategorizaci politického spektra, který je podle něho až příliš ad hoc. Solow na rozdíl od svých předchůdců připouští, že velkým zádrhelem pro slušný garantovaný příjem je potřeba ho skloubit s vysokými daňovými sazbami proto, aby lidé nad hranicí chudoby s tímto příjmem neměli potřebu odejít z práce. Tento výsledek by totiž jen těžko šel dohromady s důležitým prvkem americké etiky. Solow tedy udává, že všechny tyto experimenty byly především určeny k testování této možnosti. Pokud něco tyto pokusy přinesly, pak je to odpověď na efekt pracovní nabídky, protože každý ekonom si po celá desetiletí myslel, že ji stěží lze popsat za dostatečně velkou, aby ohrozila pracovní morálku. Kromě toho, pobídka odstoupení od práce se zdála být silnější u žen než u mužů. Na toto konto Solow dodává, že v průběhu času se tento „trend“ oslabil, protože jsou ženy obecně stále více zapojovány do pracovního světa.¹⁸⁷

Spolu s Phillipem Van Parijsem a Erikem O. Wrigthem, o kterých bude pojednávat následující kapitola, je Herbert A. Simon další silný obhájce univerzálního základního příjmu, o kterém prohlašuje, že by měl být sdílen všemi, kteří obývají naši společnost. Pro vytvoření takového „dědictví“ je potřeba uznání sdíleného vlastnictví významné části

¹⁸⁵ HAYEK, F. A.: *Hayek on Hayek: An Autobiographical Dialogue*. (Kresge, S. – Wenar, L. eds.) London: Taylor & Francis e-Library. 2005, p. 101.

¹⁸⁶ SOLOW, R.: *An Economist's View of the Income Maintenance Experiments*. In: *Lessons from the Income Maintenance Experiments*. (Munnell, A. H. ed.) Boston, MA: Federal Reserve Bank of Boston. 1987. pp. 218–226.

¹⁸⁷ Tamtéž.

zdrojů fyzických i intelektuálních, které společnosti umožňuje produkci. Při porovnávání průměrných příjmů bohatých zemí se zeměmi třetího světa, zjistíme obrovské rozdíly, které nespočívají jen v rozdílu k motivaci k práci. Lenost není hlavní příčinou chudoby. Více pravděpodobné vysvětlení rozdílů, spočívá v tom, že některé země mají mnohem větší prostředky pro obyvatele než jiné. Tyto rozdíly nejsou jen záležitostí akřů půdy, tun uhlí nebo železné rudy, ale mnohem důležitější jsou rozdíly v sociálním kapitálu, který přináší v první řadě „zásobárnu“ znalostí, např. o technologiích a zejména organizačních a vládních dovednostech.¹⁸⁸

Přesně stejné tvrzení můžeme aplikovat na rozdílné příjmy v jakékoli dané společnosti. Z velké části musí být tyto rozdíly přisouzeny rozdílům vlastnického kapitálu, z něhož největší částí je kapitál sociální, jako jsou znalosti a jiné privilegované společenské vztahy. Při řešení otázky spravedlnosti a při posouzení dědičného práva, se jedná o možnosti kolem pokrevní příbuznosti. Jde o otázku hodnoty, nikoli skutečnosti. Simon osobně nevidí žádný morální základ pro nezczitelné právo dědit prostředky nebo si ponechat všechny prostředky, které si člověk získal pomocí ekonomických či jiných aktivit. Přerozdělování příjmů může být provedeno při relativně malých nákladech „exportu“ znalostí spíše než hmotných zdrojů. Simon uznává, že příjmy na obyvatele v bohatých zemích, by mohly klesat s rostoucí konkurencí, ale tyto účiny na „export know-how“ je třeba vyhodnotit empiricky a nikoli pouze nařizením. Herbert Simon však klade největší důraz na udržitelnost, která musí být ústředním zájmem jak v národní, tak globální sociální politice. Zvyšování příjmů se v posledních staletích osvědčil jako nejúčinnější způsob pro stabilizaci populace, ale bohužel za cenu navýšení produktivní síly, která zhoršuje kvalitu našeho života. Proto je třeba se zaměřit převádění příjmů a úspor do forem, které budou více dodržovány.¹⁸⁹

¹⁸⁸ SIMON, H. A.: *Universal Basic Income and the Flat Tax*. Boston Review, 25(5), 9-10.

¹⁸⁹ Tamtéž.

7 UZP a současnost

7.1 Transformace evropských diskusí základního příjmu do základního příjmu debaty celosvětové

Po všeobecném přijetí mínění návrhu na univerzální základní příjem, který by měl být bezpodmínečně udělen všem občanům, bylo nasnadě přijmout nezbytné podmínky pro jeho účinné zavedení v každé zemi. Jak přispět k tomuto vnímání, bylo hlavním cílem těch, kteří v roce 1986 založili již zmiňovaný The Basic Income European Network. Fórum, ve kterém jsou diskutovány všechny zkušenosti s programy zabývající se převody příjmů a minimálními příjmy. Jedním z jeho hlavních zakladatelů je Philippe Van Parijs, který se domnívá, že je důležité rozlišovat mezi třemi modely sociálního státu – Bismarckovým modelem, Beveridgeovým¹⁹⁰ modelem a Paineovým modelem.¹⁹¹

V modelu dle Bismarcka by se pracovníci povinně vzdali jedné části svých současných příjmů na vytvoření fondu, který by byl použit v případě potřeby na zdravotní výdaje a poskytnutí příjmu v případě, že nebudou schopni pracovat. A to buď z důvodu určitého věku, úrazu, nemoci, nebo nedobrovolné nezaměstnanosti. V Beveridgeovém modelu všichni držitelé primárních příjmů z kapitálového majetku nebo práce, mají povinnost se vzdát jedné části svých příjmů pro vytvoření fondu. Tento fond umožňuje všem členům společnosti získat minimální úroveň příjmů, včetně zdravotního pojištění, protože nejsou schopni splnit toto minimum svými vlastními prostředky, z důvodu například věku, pracovní neschopnosti, úrazu nebo nemoci či nemožnost najít práci s dostatečnou odměnou. V modelu podle Thomase Painea je třeba, aby se všichni držitelé příjmů povinně vzdali jedné části svých příjmů, pro vytvoření fondu, který by mohl být použit na zaplacení nepodmíněného, rovného příjmu pro všechny občany.¹⁹²

Od třicátých let zavedlo několik zemí programy garantovaného minimálního příjmu, ať už ve formě dávek dětem, nebo na podporu rodin s nezaopatřenými dětmi, příjmy podporující seniory, lidi se zdravotním postižením, s nízkými příjmy, nebo pojištění

¹⁹⁰ William Henry Beveridge (1879-1963) – po roce 1905 se stal vyšetřovatelem The Real Committee on the „Poor Laws“, a byl jedním z hlavních autorů Report on the Minority of the Social Security and Allied Services. Byl jmenován prezidentem Vnitřního sektoru výboru sociálního zabezpečení a spojeneckých služeb města. V roce 1941 napsal text, který se stal známým jako Beveridgeho zpráva, jenž přispěla k vítězství Labour Party ve volbách v roce 1945 ve Velké Británii.

¹⁹¹ SUPLICY, E. M.: *Citizen's Basic Income*. Washington DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars. Latin American Program, 2007, p. 12.

¹⁹² SUPLICY, E. M.: *Citizen's Basic Income*. Washington DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars. Latin American Program, 2007, pp. 12-13.

v nezaměstnanosti atd. Ve své nedávné analýze *Europe Before the Poverty: the National Experiences of Minimum Income* z roku 1999, Serge Paugam sleduje zavedení systémů garantovaných minimálních příjmů v Evropě, které byly vesměs podmíněné. Byly zavedeny v Dánsku (1933), Velké Británii (1948), Západním Německu (1961), Nizozemsku (1963), Belgii (1974), Lucembursku (1986), Francii (1988), Irsku (1997) a v několika provinciích Španělska jako je Andalusie, Aragon, Asturias, Katalánsko, Galicie, Murcie, Navarra a v Baskicku (1990), Portugalsku (1996).¹⁹³

Na začátku 21. století se Evropská unie a Organizace pro spolupráci a hospodářský rozvoj bránily spolu se svými členskými zeměmi, zavést programy minimálních příjmů, uznaly ale, že se jedná o národní záležitost každé země. V roce 1988, v usnesení, které se zabývalo vymýcením chudoby v Evropském společenství, deklaroval Evropský parlament svoji podporu pro zavedení tohoto druhu programu. Van Parijs ve své knize vychází z principů spravedlnosti vypracovaných filosofem Johnem Rawlsem. Primárně z principu rovné svobody, kdy každý člověk má mít stejné právo na co možná nejrozsáhlejší systém základních svobod kompatibilních s podobným systémem svobody pro všechny. Za další jde o princip rovných příležitostí, kdy jsou rozdíly ve společenských a ekonomických výhodách oprávněné pouze tehdy, pokud přispívají ke zlepšení znevýhodněných lidí, nebo jsou spojeny s pozicemi, které má právo obsadit každý.¹⁹⁴

Právo na garantovaný minimální příjem nemá být, podle Parijse, zaměřeno pouze na ty, kteří dostatečně pracovali v minulosti, nebo platili dostatečné příspěvky na sociální zabezpečení a tím si zajistili nárok na určité výhody v pojištění. V této souvislosti Van Parijs odkazuje na Vivese, přičemž poznamenává, že jeho varianty byly často spojovány s povinností tvrdě pracovat a to ať už v málo známých chudobincích, nebo v pestré škále dobových soukromých i veřejných pracovištích. Současný bezpodmínečný základní příjem ostře kontrastuje s těmito formami garantovaného příjmu, které jsou úzce spjaty s jistým zaměstnáním.¹⁹⁵

Argumenty pro základní příjem rozděluje Van Parijs do tří základních typů. Za prvé, do libertarianismu, práva na bázi přístupu. Za druhé, do rovnostářského přístupu neboli egalitarismu. A třetí představuje společné dobro na základě společenského přístupu.

¹⁹³ GALLIE, D. – PAUGAM, S.: *The experience of unemployment in Europe: the debate*. In: *Welfare regimes and the experience of unemployment in Europe*. (Gallie, D. – Paugam, S. eds.) Oxford: Oxford University Press. 2000, pp. 1-22.

¹⁹⁴ VAN PARIJS, P.: *Real Freedom for All. What (If Anything) Can Justify Capitalism?* Oxford: Clarendon Press. 1995, pp. 159-181.

¹⁹⁵ VAN PARIJS, P.: *Basic Income: A simple and powerful idea for the twenty-first century*. Redesigning Distribution Ackerman. 2005, p. 17.

Celkem vzato se má jednat o sofistikovaný „kus práce“, který vyžaduje jistou míru pozornosti.¹⁹⁶

Při zvažování sociálních základů respektu vůči sobě samému, Van Parijs zdůrazňoval skutečnost, že zaručený minimální příjem bude zajištěn maximalizací skutečné svobody, bez toho aniž by byla ohrožena něčí sebeúcta. Z tohoto důvodu je nezbytné, aby byl příjem distribuován ve formě, která nestigmatizuje nebo neponižuje příjemce. Tato distribuce navíc měla být provedena tak, aby neovládala prostředky a soukromý život. Spoluzakladatel BIEN považuje za spravedlivé v případě nouze minimalizovat rozdíl mezi těmi, co mají méně a zbytkem společností, včetně práva každého jednotlivce na sebevyjádření. Je třeba nalézt rovnováhu mezi bezpečností a svobodou a zavést systém zajišťující jednoduchost, transparentnost, rovnost a účinnost. Dále tvrdí, že je nezbytné zavést nepodmíněný základní příjem pro dosažení tohoto cíle.¹⁹⁷

7.2 Ať jedí koláče

Van Parijs navrhuje, aby byl každému vyplácen univerzální základní příjem na úrovni životního minima. Takový příjem by podporoval skutečnou svobodu pro všechny, protože by všem lidem poskytl materiální zdroje, které lidé potřebují pro dosažení svých cílů. Tento způsob by řešil i politické dilema spojené s chudobou a nezaměstnaností. Univerzální základní příjem by rovněž umožňoval inspirovat a usměrňovat umírněnější aktuální reformy. Podle Van Parijse není nepravděpodobné, že by všeobecný příjem mohl platit nejen v Evropě, ale i v Africe a Severní Americe. Na toto konto uvádí, že v USA proběhla debata o UZP dříve než v Evropě, s odkazem na Jamese Tobina a jeho článek v roce 1967.¹⁹⁸

Van Parijs UZP definuje jako příjem vyplácený vládou ve stejné výši a v pravidelných intervalech každému dospělému členovi společnosti. Výše grantu je stejná bez ohledu na to, zda je osoba bohatá či chudá, nebo žije sama či s někým či je ochotna pracovat či nikoli. Grant je poskytován nejen občanům ale rovněž všem osobám žijícím trvale na daném území. Univerzální základní příjem se liší od ostatních modelů

¹⁹⁶ VAN PARIJS, P.: *Arguing for Basic income: Ethical Foundations for a Radical Reform*. Reviewed by Doug Brown. Journal of Economic Issues. Vol 29, No. 1 (Mar. 1995), pp. 316-318.

¹⁹⁷ SUPLICY, E. M.: *Citizen's Basic Income*. Washington DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars. Latin American Program, 2007, pp. 13-14.

¹⁹⁸ VAN PARIJS, P.: *Základní příjem pro všechny*. In: VAN PARIJS, P. – HRUBEC, M. – BRABEC, M. a kol. *Všeobecný základní příjem. Právo na lenost, nebo přežití?* První Vydání. Praha: Filosofia nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, 2007, s. 31-33.

sociálních dávek, takových jako je sociální zabezpečení. Liší se od dávek, jejichž prostředky jsou omezeny na výdělečné osoby, které do něho z minulých výdělků dostatečně přispívaly, takže na ně nyní mají nárok. Také se odlišuje od západoevropského modelu minimálního příjmu, což jsou sociální dávky odvozené od životního minima. Pokud by vláda zavedla nepodmíněný příjem, který by byl příliš malý na to, aby pokryl základní potřeby, obhájci UZP by nechtěli odstranit podmíněnou dávku, ale pouze upravit její výši. V případě populace v produktivním věku, obhájci univerzálního minimálního příjmu by se mohli krátkodobě spokojit s „částečným“ UZP (pod úrovní životního minima), který by byl vyplácen pouze jednotlivcům, zpočátku na úrovni poloviny současného životního minima na jednu osobu.¹⁹⁹

Americký odborník na sociální stratifikaci Erik Olin Wright rovněž považuje základní příjem za velkorysou pomoc zaměstnancům. Tento výrazný socialista spatřuje v kapitalismu nekomodifikované formy sociálně-výrobní činnosti, které nejsou zaměřené na trh. K dispozici je široká škála činností, které mnozí lidé chtějí dělat, ale které jsou kapitalistickými trhy či veřejnými institucemi špatně organizované. Navíc jsou prominentním lidem poskytovány lepší služby. Všeobecný základní příjem by podle Wrighta zlepšil situaci rovněž v umění, politice a dalších pracích. Wright je navíc přesvědčen, že problémem pro mnoho lidí nejsou ani tak nízké příjmy, ale neschopnost najít zaměstnání v různých druzích činností, jako je politický aktivismus, herectví či hudebnictví. Nepodmíněný základní příjem má umožnit tyto rozdíly setřít.²⁰⁰

Van Parijs a BIEN jako takový se vyjadřuje i v dříve zmiňované problematice záporné daně z příjmu, kterou dává do souvislosti s univerzálním základním příjmem. Van Parijs se snaží porovnat tyto dva příjmy z uceleného hlediska. Za prvé podotýká, že každé uplatňování záporné daně z příjmu by mělo potřebný dopad na zmírnění chudoby jen tehdy, kdyby bylo doplněno systémem předběžné platby, která by ochraňovala lidi před strádáním po dobu, než budou na konci fiskálního roku zpracovány a akceptovány jejich daňové formuláře. Za druhé upozorňuje na to, že i kdyby záporná daň byla v principu individualizována, tak funguje a je navrhována na úrovni domácností. Distribuce v rámci domácnosti by byla daleko spravedlivější v systému UZP a díky tomu by vzrostl mimo jiné příjem žen. Posledním argumentem je podle Van Parijse skutečnost, že UZP by se zvládl

¹⁹⁹ VAN PARIJS, P.: *Základní příjem pro všechny*. In: VAN PARIJS, P. – HRUBEC, M. – BRABEC, M. a kol. *Všeobecný základní příjem. Právo na lenost, nebo přežití?* První Vydání. Praha: Filosofia nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, 2007, s. 34-37.

²⁰⁰ WRIGHT, E. O.: *Basic Income, Stakeholder Grants, and Class Analysis*. In: *Redesigning Distribution: basic income and stakeholder grants as alternative cornerstones for a more egalitarian capitalism*. The Real Utopias Project Volume V. (Erik Olin Wright ed.), 2003, pp. 79-80.

vyrovnat s pastí nezaměstnanosti, protože lidé jsou často odrazováni od práce strachem z nejistoty. Pokud člověk ztratí práci, univerzální základní příjem na rozdíl od záporné daně z příjmu, zaručuje stálý příjem.²⁰¹

V této diplomové práci zaznělo již mnoho argumentů, které se věnovaly otázce, zda je univerzální základní příjem smysluplný projekt anebo pouze nenaplnitelná humanistická idea. Van Parijs není výjimkou a jako základní argument pro obhajobu zavedení UZP zakládá na hledisku spravedlnosti, neboť by naše instituce měly zajišťovat reálnou svobodu pro všechny. Tato libertariánská koncepce spravedlnosti kombinuje dvě ideje. První ideou je skutečnost, že by členové společnosti měli být formálně svobodní, s dobře zajištěnými vlastnickými právy, která zahrnují i sebevlastnictví. A druhou ideu představuje potřeba zajímat se nejen o svobodu, ale také o hodnotu svobody. Další argument se týká otázky pracovních míst a růstu, přičemž UZP se zaměřuje na problém spojený s redukcí pracovní doby; snaží se při nižších nákladech pro zaměstnavatele zajistit práci pro méně kvalifikované pracovníky, aby neupadli do chudoby. Při vyplácení základního příjmu je tlak na přijetí místa redukován, to umožňuje vzít si volno při změně místa, redukovat pracovní dobu, nebo začít podnikat. Třetím argumentem Van Parijs upozorňuje na to, že UZP přispívá k realizaci slibů feministického hnutí a hnutí zelených. Pokud jde o přímý vliv na individuální distribuci příjmů a dlouhodobý dopad na oblast volby zaměstnání, UZP daleko prospěje více ženám než mužům. Některé z žen totiž využijí větší materiální svobody, poskytnuté UZP, ke zkrácení placené pracovní doby a zmírní si tak „dvojitou směnu“ v určitých obdobích svého života. A co se týče koncepce UZP v oblasti hnutí zelených, ekologická složka univerzálního základního příjmu se zabývá znečištěním, jehož příčinou je industriální společnost a hlavním cílem je vybudovat společnost, která je trvale materiálně užitečná.²⁰²

Philippe Van Parijs se ve svých pracích zabývá a snaží se odpovídat na časté námitky proti nepodmíněnému příjmu. První nejčastější námitkou, na kterou musí odpovídat, upozorňuje na jeho přílišnou nákladnost. Van Parijs na tuto otázku odpovídá, že tomu tak není, protože hlavním principem je vzít někde peníze (v konkrétní oblasti, kde jich je dostatek se přerozdělí lidem. A záleží na výši financí, která bude vyplácena). Základní

²⁰¹ VAN PARIJS, P.: *Základní příjem pro všechny*. In: VAN PARIJS, P. – HRUBEC, M. – BRABEC, M. a kol. *Všeobecný základní příjem. Právo na lenost, nebo přežití?* První vydání. Praha: Filosofická ústav AV ČR, 2007, s. 38-40.

²⁰² Tamtéž, s. 41-48.

příjem není otázkou financí, tedy až do doby kdy se začne mluvit o penězích.²⁰³ Zde si ovšem můžeme položit otázku, co se stane v době, až se začne o penězích mluvit.

Podle Van Parijse je pojem nákladů velmi nejednoznačný, protože je důležité rozlišovat smysly nákladů. Smysl, ve kterém jsou náklady na nepodmíněný příjem podstatně nižší než na podmíněné schéma. Jedná se o méně administrativní režim, protože každý má základní příjem v počátečním vkladu a dávky nejsou cíleně vypláceny osobám, které splňují určité podmínky. S ohledem na druh platební technologie jsou administrativní náklady platebního systému výhodnější než u uplatňování a prosazování podmínek, které žadatelé musí splnit, aby měli přístup k různým výhodám. Z tohoto hlediska je základní příjem levnější.²⁰⁴

Další silnou námitkou je možnost, že by základní příjem mohl vyvolat pokřivující efekt v oblasti nabídky práce. Na toto konto, Van Parijs jednoznačně odpovídá: „No a co?“ Podporovat nabídku práce není cíl sám o sobě, protože nikdo rozumný prý nemůže chtít hyperaktivní, přepracovanou společnost.²⁰⁵ Odpověď na tuto otázku vyvolává novou otázku. Co když se tímto stylem z hyperaktivní, přepracované společnosti, stane líná, neproduktivní společnost? Vždyť když se zadíváme na Evropu, nemůžeme tvrdit, že by všechny národy pracovaly v plném nasazení.

A konečně třetí hlasitou námitkou je, že je základní příjem poskytován chudým, kteří si to nezaslouží. Van Parijs opět pohotově odpovídá, že je to pravda, ale více lidí by se určitě snažila přispět svou činností.²⁰⁶ Nikde ale není zaručeno, že pokud lidé dostanou něco bez úsilí, budou si toho vážit a chtít být svým způsobem „lepší“. Když se podíváme kolem sebe, zjistíme, že řada lidí, kteří dostanou něco zadarmo, nemá potřebu se snažit o víc. Existuje větší pravděpodobnost, že pro obě strany, jak dárce, tak příjemce, by bylo lepší vyplácet nepodmíněný základní v naturálních dávkách, nikoli finančním oběživem.

Pokud myšlenky P. Van Parijse někomu přijdou jako jeden z příkladů socialismu, pak Erik Olin Wright je jeho velkým zastáncem. Wright připouští, že většina diskusí kolem základního příjmu se točí kolem dvou shluků otázek. Za prvé se jedná o normativní

²⁰³ VAN PARIJS, P.: *Základní příjem pro všechny*. In: VAN PARIJS, P. – HRUBEC, M. – BRABEC, M. a kol. *Všeobecný základní příjem. Právo na lenost, nebo přežití?* První vydání. Praha: Filosofie nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, 2007, s. 48-50.

²⁰⁴ *The Need for Basic Income: An Interview with Philippe Van Parijs, Imprints*. Vol. 1, No. 3 (March 1997). The interview was conducted by Christopher Bertram. viz.

<http://eis.bris.ac.uk/~plcdib/imprints/vanparijsinterview.html>, (19. 11. 2015).

²⁰⁵ VAN PARIJS, P.: *Základní příjem pro všechny*. In: VAN PARIJS, P. – HRUBEC, M. – BRABEC, M. a kol. *Všeobecný základní příjem. Právo na lenost, nebo přežití?* První vydání. Praha: Filosofie nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, 2007, s. 50-51.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 51-52.

důsledky základního příjmu pro různé pojetí spravedlnosti a za druhé jde o pragmatické problémy udržitelnosti základního příjmu daného řadou ekonomických úvah, včetně takových záležitostí jako jsou účinky na daňové sazby, atd. Svoji pozornost ale spíše zaměřuje na jiný druh otázek, zejména jakým způsobem může být garantovaný příjem považován za součást široké socialistické výzvy pro kapitalismus. Wright připouští, že pro mnoho lidí se může jednat o zcela irelevantní otázku, nicméně tato idea je možnou systémovou alternativou ke kapitalismu a to buď ve smyslu funkčního designu alternativních ekonomických institucí, nebo ve smyslu politicky dosažitelných cílů.²⁰⁷

Wright upozorňuje na to, že existuje mnoho možných zásad definujících socialistický kompas, ve své práci se zaměřuje na stěžejní tři. Primárně se jedná o posílení pracovní síly pro kapitál. Vysvětlení je nabíledni, protože socialismus je systém výroby, v níž dělnická třída je třídou dominantní a kapitalismus je systém, ve kterém se dominantní třídou stává třída kapitalistická. Druhá zásada se také týká pracovní síly a to v tom smyslu, že jedním z charakteristických znaků kapitalismu je, že lidé, kteří nemají vlastní výrobní prostředky, musí pracovat na trhu práce pro zaměstnavatele, aby získaly prostředky pro obživu. Wright uvádí, že je možné se setkat i s pojmem komodifikace práce. Třetí, a podle Wrighta méně známá a sporná zásada, je posílení občanské společnosti pro formování a využití sociálního přebytku a organizací ekonomické aktivity. Jinými slovy, kontrast mezi tím, co můžeme nazvat etatismus a socialismus. V obou případech se jedná o nekapitalistické ekonomické organizace. V etatismu hraje státní moc primární roli při rozdělování sociálního přebytku u alternativních priorit a řízení výrobního procesu.²⁰⁸

Wright připouští, že rozsah, v němž základní příjem přispívá k socialistickému projektu, významným způsobem závisí na stupni základního příjmu. Pro účel přiblížení věci je možné uvést dva předpoklady. Za prvé, že nepodmíněný základní příjem je na úrovni, která by umožnila člověku žít slušný život a to znamená, že míra dotace bude dostatečně vysoká. Za druhé, Wright předpokládá, že grant na této úrovni negeneruje motivační problémy a to jak na straně pracovníků, tak investorů. Na základě těchto předpokladů by univerzální základní příjem mohl přispět ke všem třem výše uvedeným principům.²⁰⁹

²⁰⁷ WRIGHT, E. O.: *Basic Income as a Socialist Project*. Paper presented at the annual US-BIG Congress, University of Wisconsin. March 4–6, 2005, p. 1.

²⁰⁸ Tamtéž, pp. 2-3.

²⁰⁹ Tamtéž, p. 3.

8 Má nepodmíněný příjem budoucnost?

Podle, v dnešní době patřícího mezi největší zastánce základního příjmu, Philippe Van Parijse, ano. Nikoli však kvůli taktickým výhodám, ale kvůli slušnosti. Na základě tohoto přesvědčení Van Parijs od sebe rozlišuje dva způsoby, kterými se dá uvažovat o transformaci nepodmíněného příjmu z národní či evropské úrovně v celosvětový projekt. V tomto smyslu mluvíme o jeho rozšiřování. Rozšiřování základního příjmu do celosvětového projektu spočívá v představě, že může být organizován opravdu univerzálním způsobem, tj. administrován a ustanoven na globální rovině. Zásadní částí této myšlenky je otázka financování, přičemž Van Parijs není přesvědčen o relevantnosti daní Tobinova typu²¹⁰ na mezinárodní transakce, pokud jde o otázku financování základního příjmu. Stejně tak není přesvědčen o realizovatelnosti celosvětové daně z příjmu, protože přesná hranice zdanitelného příjmu by měla být podle jeho názoru stanovena spíše na mnohem decentralizovanější úrovni. Stejně tak jeho představě neodpovídá ani financování základního příjmu v otázce relevantnosti daní Tobinova typu na mezinárodní transakce. Tato daň, jak Van Parijs popisuje, může být užitečná pro kročení destabilizačních finančních spekulací či k financování početně narůstajících nadnárodních organizací, ale výnos z nich, by byl hluboko pod úrovní, která by byla potřebná pro financování nepodmíněného příjmu v celosvětovém měřítku.²¹¹

Naše pozornost se opět přesouvá ke smysluplnému financování a otázce, zdali je možné, aby národní banky tuto finanční zátěž unesly. Existují názory, že v případě evropského základního příjmu, by mohlo dojít k připojení k evropské dani na spotřebu energie. Nicméně se objevují dvě významné námitky, za prvé, že jednotlivé národy nejsou schopny tento způsob zvládnout individuálně kvůli konkurenci se sousedními státy a za druhé, že významné zdanění energie by znamenalo značné náklady pro ty, kteří dávají neúměrné množství svých příjmů na spotřebu energie. Podle Van Parijse je však možné

²¹⁰ Tobinova daň - zdanění devizových transakcí na mezinárodním peněžním trhu, včetně transakcí probíhajících dnes pomocí internetu. I při uvažované sazbě, která by činila zlomek procenta, by při rozsahu těchto operací její výnos byl obrovský; vedle toho měla ztížit spekulativní pohyby kapitálu. Možnost reálného zavedení této tzv. Tobinovy daně je ovšem zcela minimální, byť v poslední době diskuse o ní ožily. (Tobinova daň se zavádí ve Francii a v Německu, ve Švédsku však neměla úspěch).

²¹¹ VAN PARIJS, P.: *Je základní příjem smysluplný jako celosvětový projekt?* In: VAN PARIJS, P. – HRUBEC, M. – BRABEC, M. a kol. *Všeobecný základní příjem. Právo na lenost, nebo přežití?* První vydání. Praha: Filosofia nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, 2007, s. 185-187.

vyřešit tyto dva problémy vybíráním energetické daně na úrovni evropské a tyto energetické daně pak přerozdělovat v podobě základního příjmu všem.²¹²

Ponechme problematiku financování na chvíli stranou, i když v souvislosti s nepodmíněným příjmem je těžké se od ní odvracet, a podívejme se na pokusy o zavedení nejrůznějších forem podmíněných finančních i dalších sociálních dávek, které proběhly a nadále probíhají například v Brazílii, Indii, Íránu, Namibii, Kanadě a ve Spojených státech amerických. Univerzální základní příjem vyskytující se v podobě pravidelné peněžní dávky vyplácené ve stejné výši všem lidem zůstává téměř ve všech případech pouze systémovým návrhem.²¹³

Průkopníkem při zavedení nepodmíněného základního příjmu je Aljaška, přičemž financován je ze zdanění těžby nerostných surovin a v průměru tvoří šest procent příjmu domácností. Na Aljašce je zaveden systém přidělující každému obyvateli díl ze státních zisků z ropy, výše tohoto příspěvku však zdaleka nestačí na živobytí. Navíc univerzální základní příjem Aljašky podléhá zdanění na federální úrovni.²¹⁴

Další destinací, kde je nepodmíněný příjem právně ukotven a velmi pomalu se realizuje, je Brazílie. Zde systém funguje na principu toho, že nejdříve je UZP vyplácen lidem z nízkopříjmových sociálních skupin a pro jeho získání je nutné splnit určité podmínky, tudíž se nejedná o nepodmíněný program, ale spíše o sociální pomoc potřebným.²¹⁵

Od ledna 2011 existují dva projekty základního příjmu v Indii a podle průzkumů se alespoň ze začátku jednalo o pozitivní výsledky. Lidem ve vesnicích bylo přerozdělováno více peněz na jídlo a zdravotní péči. Pro děti se čas strávený ve škole ztrojnásobil a totéž platí o osobních úsporách.²¹⁶

²¹² *The Need for Basic Income: An Interview with Philippe Van Parijs, Imprints*. Vol. 1, No. 3 (March 1997). The interview was conducted by Christopher Bertram. viz.

<http://eis.bris.ac.uk/~plcdib/imprints/vanparijsinterview.html>, (21. 11. 2015).

²¹³ BIEN – Basic Income Earth Network. Research. viz: <http://www.basicincome.org/research/>, (22. 11. 2015).

²¹⁴ GOLDSMITH, S.: *The Alaska Permanent Fund Dividend: An Experiment in Wealth Distribution*. BIEN, 9th International Congress. Geneva, September 12th-14th. 2002, pp. 4-8.

²¹⁵ VAN PARIJS, P.: *Je základní příjem smysluplný jako celosvětový projekt?* In: VAN PARIJS, P. – HRUBEC, M. – BRABEC, M. a kol. *Všeobecný základní příjem. Právo na lenost, nebo přežití?* První vydání. Praha: Filosofia nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, 2007, s. 191-193.

²¹⁶ India: Basic Income Pilot Project Finds Positive Results. viz: <http://www.basicincome.org/news/2012/09/india-basic-income-pilot-project-finds-positive-results/>, (22. 11. 2015).

Téhož roku byl zaveden univerzální základní příjem také v Íránu, a to jako kompenzace za zrušení vládních dotací na základní potřeby jako je jídlo či benzín.²¹⁷

Již ve třicátých letech dvacátého století byl pokus o zavedení základního příjmu pro občany státu Alberta v Kanadě, federální vláda tyto pokusy zastavila. V letech 1974–1979 se město Dauphin ve státě Manitoba zúčastnilo experimentu se zavedením UZP pod názvem Mincome. V roce 2013 pak proběhl v Kanadě průzkum veřejného mínění, kdy nadpoloviční většina Kanadánů hlasovala pro nahrazení současného systému sociálních dávek základním příjmem.²¹⁸

Od ledna 2008 do prosince 2009 se uskutečnil ve vesnici Omitara v Namibii pilotní projekt pro zavedení univerzálního základního příjmu, který byl převážně financován německou protestantskou církví a individuálními dárci z Německa a Namibii. Po půlročním trvání projektu se výrazně zredukoval problém dětské podvýživy a zvýšila se školní docházka, větší počet obyvatel se začal účastnit produktivnějších ekonomických aktivit. Vláda Namibijské republiky je proti zavedení UZP na celonárodní úroveň.²¹⁹

Zaměříme se nyní na budoucnost a na snahu rozšířit základní příjem i mimo oblast relativně bohatých zemí s poměrně rozvinutým sociálním státem, kde se tato idea objevila původně. Jako první se nám vyskytuje rozšíření projektu na oblast Konga, ponechme stranou dnešní situaci, které Kongo musí čelit, a zaměříme se cíleně na základní příjem. Může zde být tento celosvětový projekt smysluplný? Van Parijs v tomto případě striktně odpovídá, že ne, a to z konkrétních důvodů, především kvůli vysokým úředníkům, kteří nemají ponětí kolik lidí je přesně zaměstnáno v administrativě a protože veškerý administrativní i akademický život probíhá ve francouzském jazyce, což je zřejmá minorita. Jak by mohlo být nasloucháno hlasům těch, kteří by měli mít z těchto programů prospěch?²²⁰

Další rozšiřování základního příjmu by teoreticky mohlo dopadnout na zemi, která z geografického i socioekonomického hlediska není příliš vzdálená – Jihoafrická republika. V současné době je v JARu všem ženám nad šedesát let a všem mužům nad šedesát pět let vyplácen měsíční příspěvek 600 randů (60€), který je zcela nepříspevkový a žádným

²¹⁷ Iran's bold economic reform. *Economic Jihad*. The Economist, 23. June 2011. viz: <http://www.economist.com/node/18867440>, (22. 11. 2015).

²¹⁸ Responsible Citizenship. A National Survey of Canadians. Commissioned by The Pierre Trudeau Foundation, in collaboration with Concordia University. October 31, 2013, pp. 1-5. viz: <http://www.environicsinstitute.org/uploads/news/tf%202013%20survey%20background%20-%20responsible%20citizenship%20-%20oct%2031-2013%20eng.pdf>, (22. 11. 2015).

²¹⁹ Namibian Basic Income Grant Coalition. viz: <http://www.bignam.org/>, (22. 11. 2015).

²²⁰ VAN PARIJS, P.: *Je základní příjem smysluplný jako celosvětový projekt?* In: HRUBEC, M. a kol. *Nepodmíněný základní příjem*. První vydání. Praha: Ekumenická akademie, 2013, s. 26-27.

způsobem si na něj lidé nepřispívali. Příjemci jsou podrobena testům, které zjišťují jejich vlastnické poměry, což prakticky vylučuje všechny domácnosti, které mají nárok na penze pocházející z jiného sektoru.²²¹

V Medellínu v Kolumbii se politické strany a organizace vnímají jako ty, které brání zájmy všech zaměstnanců a při tomto rozpoložení si mohou uvědomit, že základní příjem se může stát součástí vize, která dává smysl jejich zápasům o ideologické názory. V Kolumbijském kontextu se základní příjem stává ideologicky významným způsobem, jak zůstat loajální k základním cílům socialistické tradice a zároveň neomezeně, ale promyšleně využívat tržní mechanismy.²²²

Tyto projekty představují cestu k novým oblastem a příležitostem, úzce související s příslibem nepředpojaté myšlenky boje s chudobou. Jestli se však jedná o Nadějně vyhlídky a dlouhodobé realistické řešení ukáže pouze čas.

²²¹ VAN PARIJS, P.: *Je základní příjem smysluplný jako celosvětový projekt?* In: HRUBEC, M. a kol. *Nepodmíněný základní příjem*. První vydání. Praha: Ekumenická akademie, 2013, s. 27-28.

²²² Tamtéž, s. 29.

Závěr

Záměrem mé diplomové práce bylo podat analýzu historického vývoje koncepce všeobecného nepodmíněného příjmu. Tato práce se zabývala jak primárními příznaky sociálního systému, tak celkovou propracovaností stěžejní ucelené myšlenky, kterou v šestnáctém století předsevzali Thomas More a Johannes Ludovicus Vives. Jejich koncepty představovaly první ucelenou myšlenku základního příjmu s ohledem na větší blahobyt „obyčejných“ lidí, i když tato koncepce předznamenala výslednou tezi určitého sociálního programu, vzbudila nevoli u pozdějších myslitelů a teoretiků zabývajících se podobnou ideou. Zejména pak Adamem Smithem, Davidem Ricardem a Karlem Marxem, kterým nevyhovoval způsob poskytování dotace chudým, neboť pomoc byla vykoupena omezeností pohybu obdarovaného.

Při sepisování své práce jsem dospěla k závěru, že možná nejvíce odkazů na základní příjem vychází z představy amerického revolucionáře Thomase Painea, který razil teorii o světě, kde se každý jedinec rodí s legitimními právy na jistý druh majetku, tudíž se nemělo jednat o charitu či dar, ale o spravedlivé právo. V určitém duchu na tuto tezi navázal i Napoleon Bonaparte, který však teorii určitého darování bral spíše z pragmatického hlediska. Tyto myšlenky postupně upravoval v rámci svého „kariérního“ postupu, kdy se ze začátku svého politického a vojenského působení příliš na chudé a nemocné neohlížel, v průběhu několika málo let si ale uvědomil, že chudí tvoří většinu a právě podporu této většiny tolik potřeboval. Tuto skutečnost můžeme spolu s jeho perfektní znalostí osobních životů svých vojáků přičíst k jeho velkým úspěchům jak na poli válečném, tak politickém.

Názorů na vyplácení životního minima nalezneme v této diplomové práci mnoho. Nejcitelnější odklon od jiných smýšlení představuje Charles Fourier se svým harmonickým stavem, ke kterému by bylo možné dojít pouze za předpokladu vyplácení minima v naturáliích, což by mohlo zamezit plýtvání a zaručit kýžené základní potřeby pro všechny. S plošným zavedením základního příjmu přišel Paul Samuelson, který byl přesvědčen o tom, že dotaci mají dostat nejen nezaměstnaní lidé, ale také ti s velmi malým příjmem, aby nedocházelo k demotivaci k práci. Nadto přišel John Kenneth Galbraith s tím, že lidskou přirozeností je touha žít v luxusu a tudíž žádný malý příjem nemůže ohrozit trh práce a že všechny protiargumenty vůči univerzálnímu základnímu příjmu jsou pouze výmluvy.

Pro ekonomické myslitele je základní příjem přijatelný, ale spatřují jej většinou v souvislosti s kapitalismem a zásahy do státní kasy, což znamená, že nutnost blahobytu ano, ale je zapotřebí i nějaká podmínka, aby nedocházelo k zneužívání a přehnané závislosti na státu. V souvislosti s univerzálním základním příjmem se otevřela otázka záporné daně z příjmu, jejímž velkým zastáncem je James Tobin, který chtěl pro každou domácnost základní úvěr s tím, že každá rodina získá příjmy a jiné výnosy zdaňované jednotnou sazbou. Tobinův postup byl nicméně kritizován jinými ekonomy, a to zejména Robertem Solowem, podle kterého je záporná daň z příjmu neefektivní a příliš drahý experiment. Na druhou stranu souhlasil s potřebou ukončení chudoby, přičemž největším problémem shledával byrokracii, která neefektivitu většinou způsobuje. V současné době se řadí mezi největší zastánce nepodmíněného základního příjmu Philippe Van Parijs, který je přesvědčen o možnosti jeho dostatečného financování a rozšiřování v mnoha částech světa.

Otázkou však zůstává, zda jsou o tom přesvědčeni také ti z různých částí světa a zda jsou obyvatelé planety na tento skok pro lidstvo připraveni. Pomocí své diplomové práce jsem se pokoušela přispět k názorům, které univerzální základní příjem převážně podporují, musíme si však uvědomit, že i v případě úspěchu tak velkého projektu se bude ještě jednat o běh na dlouhou trať.

Bibliografie

Soupis použité literatury

- ADAMS, R. P.: *The Better Part of Valor. More, Erasmus, Colet, and Vives on Humanism, War, and Peace, 1496-1535*. Seattle: University of Washington, 1962.
- ARISTOTELÉS. *Politika*. Třetí vydání. Praha: Petr Rezek, 2009, II. kniha, 5. kapitola, 1263^b.
- BERTRAND, R.: *Proposed Roads to Freedom: Socialism, Anarchism and Syndicalism*. Cornwall New York: Cornwall Press, 1918.
- CLARK, G.: *Pakistan's Zakat and Ushar as a Welfare System*. In: WEISS, A. M. (ed.) *Islamic Reassertion in Pakistan: The Application of Islamic Laws in a Modern State*. Syracuse, N. Y.: Syracuse University Press, 1986, pp. 79-95.
- COLE, G. D. H.: *A Century of Co-operation*. London: George Allen & Unwin Ltd. 1944.
- CUNCLIFFE, J. – ERREYGER, G.: *The Origins of Universal Grants. An Athology of Historical Writings on Basic Capital and Basic Income*. New York – London: Palgrave Macmillan, 2004, p. XX.
- CUNCLIFFE, J. – ERREYGER, G.: *The Enigmatic Legacy of Charles Fourier: Joseph Charlier and Basic Income*. University of Warwick institutional repository, 2001.
- EKELUND, R. B. Jr. – WALKER, D. M.: *J. S. Mill on the Income Tax Exemption and Inheritance Taxes: The Evidence Reconsidered*. History of Political Economy 28:4. Duke University Press, 1996.
- FRIEDMAN M. – FRIEDMAN, R. D.: *Free to Choose: A Personal Statement*. New York and London: Harcourt Brace Jovanovich. 1980.
- FRIEDMAN, M.: *Capitalism and Freedom*. Chicago: University of Chicago Press. 1962.
- GALBRAITH, J. K.: *Economics in Perspective. A Critical History*. Boston: Houghton Mifflin Company. 1987.
- GALBRAITH, J. K.: speech published in The Guardian, June 29, 1999.
- GALBRAITH, J. K.: *Společnost hojnosti*. Praha: Nakladatelství Svoboda. 1967.
- GALBRAITH, J. K.: *The Galbraith Reader: From the works of John Kenneth Galbraith*. Selected and arranged with a commentary by the editors of Gambit. USA: Penguin Books. 1977.
- GALBRAITH, J. K.: *The Starvation of the Cities*. Vol. 30. December 1966. No 12.
- GALBRAITH, J. K.: *Three Decades of Support for Basic Income*. In: BIEN – Basic Income Earth Network – Newsflash 39, May 2006.
- GALLIE, D. – PAUGAM, S.: *The experience of unemployment in Europe: the debate*. In: *Welfare regimes and the experience of unemployment in Europe*. (Gallie, D. – Paugam, S. eds.) Oxford: Oxford University Press. 2000, pp. 1-22.
- GOLDSMITH, S.: *The Alaska Permanent Fund Dividend: An Experiment in Wealth Distribution*. BIEN, 9th International Congress. Geneva, September 12th-14th. 2002, pp. 4-8.

- HAUSMAN, L. J.: *The Politics of a Guaranteed Income: The Nixon Administration and the Family Assistance Plan: A Review Article*. University of Wisconsin Press: The Journal of Human Resources. Vol 8, No. 4 (Autumn, 1973), pp. 411-421.
- HAYEK, A. F.: *The Road to Serfdom*. First published. London: George Routledge. 1944.
- HAYEK, F. A.: *Hayek on Hayek: An Autobiographical Dialogue*. (Kresge, S. – Wenar, L. eds.) London: Taylor & Francis e-Library. 2005.
- HEROLD, J. CH.: *The Mind of Napoleon. A Selection from His Written and Spoken Words*. Edited and Translated by J. Ch. Herold. New York and London: Columbia University Press, 1955.
- HEYWOOD, A.: *Politické ideologie*. První vydání. Praha: Eurolex Bohemia. 2005.
- HRUBEC, M. *Nepodmíněný základní příjem*. In: HRUBEC, M. a kol. *Nepodmíněný základní příjem*. 1. vydání. Praha: Ekumenická akademie, 2013, s. 4-8.
- HRUBEC, M.: *O egalitárním libertarismu*. In: VAN PARIJS, P. – HRUBEC, M. – BRABEC, M. a kol. *Všeobecný základní příjem. Právo na lenost, nebo přežití?* 1. Vydání. Praha: Filosofia nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, 2007, s. 9-29.
- KEYNES, J. M.: *How to Pay for the War? A Radical Plan for the Chancellor of the Exchequer*. London: Macmillan and Co. 1940.
- KEYNES, J. M.: *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. The University of Adelaide Library Electronic Texts Collection. 2003, Book II, chapter 5.
- KEYNES, J. M.: *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. The University of Adelaide Library Electronic Texts Collection. 2003, Book II, chapter 5 a 6.
- MAYER, A. E. *Islamization and Taxation in Pakistan*. In: WEISS, A. M. (ed.) *Islamic Reassertion in Pakistan. The Application of Islamic Laws in a Modern State*. Syracuse, N. Y.: Syracuse University Press, 1986, pp. 59-78.
- MILL, J. S.: *Principles of Political Economy*. New York: Augustus Kelley, 1987.
- MORE, T. *Utopie*. Druhé vydání. Praha: Mladá Fronta, 1978.
- MOYNIHAN, Daniel Patrick. *The politics of a guaranteed income – The Nixon administration and the family assistance plan*. New York: Random House, 1973.
- On Citizen's Income and related topics. A compilation of writings by James Meade*. London: Citizen's Income Newsletter James Meade commemorative edition. December 2005.
- PICKARD, B.: *The reasonable revolution. Being a discussion of a state bonus scheme – A proposal for a National Minimum Income*. New York: The Macmillan Co.
- RICARDO, D.: *Zásady politické ekonomie a zdanění*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956.
- SAMUELSON, P. – NORTHAUS, W. D. *Ekonomía I*. Bratislava: Bradlo, 1992.
- SAMUELSON, P.: *Economics*, 4th ed. New York: McGraw-Hill Book Company. 1976.
- SAMUELSON, P.: *Economics*, 8th ed. New York: McGraw-Hill Book Company. 1989.
- SAMUELSON, P.: *Economics*, 10th ed. New York: McGraw-Hill Book Company. 1998.
- SAMUELSON, P.: *Economics*, 13th ed. New York: McGraw-Hill Book Company. 1958.
- SAMUELSON, P.: *Economics*, 16th ed. New York: McGraw-Hill Book Company. 1970.

- SIMON, H. A.: *Universal Basic Income and the Flat Tax*. Boston Review, 25(5), 9-10.
- SIMON, H.: *The Flat Tax and our Common Patrimony*. Basic Income 29: Newsletter of the Basic Income European Network. Spring 1998.
- SMITH, A.: *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha: Liberální institut, 2001.
- SOLOW, R.: *An Economist's View of the Income Maintenance Experiments*. In: *Lessons from the Income Maintenance Experiments*. (Munnell, A. H. ed.) Boston, MA: Federal Reserve Bank of Boston. 1987. pp. 218–226.
- SPICKER, P.: *The Origins of Modern Welfare. Juan Luis Vives, De Subventione Puperum, and City of Ypres, Forma Subventionis Pauperum*. Bern: Peter Lang AG, International Academic Publisher, 2010, p. XIII.
- SREENIVASAN, J.: *Poverty and the Government in America: A Historical Encyclopedia. Volume 1*. Santa Barbara, California: ABC-CLIO. 2009.
- STIGLER, G.: *The Economics of the Minimum Wage*. American Economic Review, 36, 1946.
- SUPLICY, E. M.: *Citizen's Basic Income*. Washington DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars. Latin American Program, 2007.
- SUPLICY, E. M.: *Citizen's Basic Income: The Answer is Blowing in Wind*. Washington DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars, 2006.
- TOBIN, J., *The Demogrand and the Future of U. S. Social Policy*. Basic Income, 29, Spring 1998.
- TOBIN, J.: *Raising the Incomes of the Poor*. In: *Agenda for the Nation*. (Kermit Gordon ed.), Washington DC: The Brookings Institution. 1968, pp. 77-116.
- U. S. Basic Income Guarantee Network Webside. viz: BIEN – Basic Income European Network. viz: <http://www.basicincome.org/>, (3. 11. 2015).
- VAN PARIJS, P. *Arguing for Basic Income: Ethical Foundations for a Radical Reform*. In: VAN PARIJS, P. (ed.) *Theory and Society*. London: Verso, 1995, pp. 881-889.
- VAN PARIJS, P.: *Arguing for Basic income: Ethical Foundations for a Radical Reform*. Reviewed by Doug Brown. Journal of Economic Issues. Vol 29, No. 1 (Mar. 1995).
- VAN PARIJS, P.: *Basic Income: A simple and powerful idea for the 21st century*. In: *Redesigning Distribution: basic income and stakeholder grants as alternative cornerstones for a more egalitarian capitalism*. The Real Utopias Project Volume V. (Erik Olin Wright ed.), 2003, pp.10-11.
- VAN PARIJS, P.: *Basic Income: A simple and powerful idea for the twenty-first century*. Redesigning Distribution Ackerman. 2005.
- VAN PARIJS, P.: *Je základní příjem smysluplný jako celosvětový projekt?* In: VAN PARIJS, P. – HRUBEC, M. – BRABEC, M. a kol. *Všeobecný základní příjem. Právo na lenost, nebo přežití?* 1. Vydání. Praha: Filosofia nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, 2007, s. 191-193.
- VAN PARIJS, P.: *Real Freedom for All. What (If Anything) Can Justify Capitalism?* Oxford: Clarendon Press. 1995, pp. 159-181.

VAN PARIJS, P.: *Základní příjem pro všechny*. In: VAN PARIJS, P. – HRUBEC, M. – BRABEC, M. a kol. *Všeobecný základní příjem. Právo na lenost, nebo přežití?* 1. Vydání. Praha: Filosofia nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, 2007.

VIVES, J. L.: *De Subventionem Pauperum. Sive de humanis necessitatibus Libri duo*. Pariis: Ex officina Simonis Colinei, 1530.

WIDERQUIST, K. – HOWARD, M. W.: *Exporting the Alaska Model. Adapting the Permanent Fund Dividend for Reform around the World*. New York: Palgrave Macmillan, 2012.

WRIGHT, E. O.: *Basic Income as a Socialist Project*. Paper presented at the annual US-BIG Congress, University of Wisconsin. March 4–6, 2005.

WRIGHT, E. O.: *Basic Income, Stakeholder Grants, and Class Analysis*. In: *Redesigning Distribution: basic income and stakeholder grants as alternative cornerstones for a more egalitarian capitalism*. The Real Utopias Project Volume V. (Erik Olin Wright ed.), 2003.

Elektronické zdroje

GALBRAITH, J. K.: *The Age of Uncertainty. Epizode: Land And People*. BBC, 1977. viz: https://www.youtube.com/watch?v=Rv8b_ou-NQM&feature=youtu.be, (4. 11. 2015).

Guide to the Paul A. Samuelson papers, 1933-2010 and undated. viz: <http://library.duke.edu/rubenstein/findingaids/samuelsongpaul/>, (5. 11. 2015).

India: Basic Income Pilot Project Finds Positive Results. viz: <http://www.basicincome.org/news/2012/09/india-basic-income-pilot-project-finds-positive-results/>, (22. 11. 2015).

Iran's bold economic reform. Economic Jihad. The Economist, 23. June 2011. viz: <http://www.economist.com/node/18867440>, (22. 11. 2015).

KING, M. L. Jr.: *Where Do We Go From Here: Chaos or Community?* New York: Harper & Row, 1967. viz: http://www.wealthandwant.com/docs/King_Where.htm, (18. 10. 2015).

Malthus, R. T.: The Malthusian Trap. viz: <http://www.thwink.org/sustain/glossary/MalthusianTrap.htm>, (14. 10. 2015).

MARX, K.: Kapitál. Přeměna nadhodnoty v zisk a míry nadhodnoty v míru zisku. III. díl. Oddíl I. Viz: <https://www.marxists.org/cestina/marx-engels/1894/kapital3/ch01.htm>, (13. 10. 2015).

Namibian Basic Income Grant Coalition. viz: <http://www.bignam.org/>, (22. 11. 2015).

PAINE, T.: *Agrarian Justice*. www.grundskyld.dk. Digital edition 1999. viz: <http://piketty.pse.ens.fr/files/Paine1795.pdf>, p. 8. (7. 10. 2015).

Responsible Citizenship. A National Survey of Canadians. Commissioned by The Pierre Trudeau Foundation, in collaboration with Concordia University. October 31, 2013, pp. 1-5. viz: <http://www.environicsinstitute.org/uploads/news/tf%202013%20survey%20backgrounder%20-%20responsible%20citizenship%20-%20oct%2031-2013%20eng.pdf>, (22. 11. 2015).

The Need for Basic Income: An Interview with Philippe Van Parijs, Imprints. Vol. 1, No. 3 (March 1997). The interview was conducted by Christopher Bertram. viz: <http://eis.bris.ac.uk/~plcdib/imprints/vanparijsinterview.html>, (19. 11. 2015).

The Suplicy-Friedman Exchange. viz: <http://www.basicincome.org/bien/pdf/NewsFlash11.pdf>., (9. 11. 2015).

The Suplicy-Tobin Exchange. viz: <http://www.basicincome.org/bien/pdf/NewsFlash11.pdf>., (8. 11. 2015).

Thomas Jefferson. viz: <http://basicincome-europe.org/ubie/brief-history-basic-income-ideas/>. (10. 10. 2015).

U. S. Basic Income Guarantee Network Webside. viz: BIEN – Basic Income European Network. viz: <http://www.basicincome.org/>, (3. 11. 2015).

Unconditionally granted basic income. viz: http://www.tarfor.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=284:unconditionally-granted-basic-income&catid=16:hk&Itemid=31, (10. 11. 2015).

VAN PARIJS, P.: A Basic Income for All. viz: <http://new.bostonreview.net/BR25.5/vanparijs.html>, (8. 11. 2015).

VAN PARIJS, P.: A Basic Income for All. viz: <http://new.bostonreview.net/BR25.5/vanparijs.html>, (8. 11. 2015).